

STRINDBERGS TÅRN

SUKSESS PÅ TYNSET

STRIKK & LYTT

BOK OG BIBLIOTEK

– med medlemssider fra Norsk Bibliotekforening

Nr. 4/2016

Rom for barn

**BIBLIOTEK
SYSTEMER**

Takk for tilliten!

Vi er stolt leverandør av BiblioFil og eBokBib,
samt av selvbetjenings- og rfid-løsninger
både for betjent og ubetjent åpningstid.

Kontakt oss gjerne for nye tilbud!

Tlf: 33 11 68 00

Epost: firmapost@bibsyst.no

eBokBib

BiblioFil

Adlibris

BIBLIOTEKSKUNDE

- ✓ Få 20% biblioteksrabatt*
- ✓ Bestill bøkene plastede og utrustede
- ✓ Enkel handel til gode priser

Med et utvalg på 11 millioner titler og alltid gode priser, er Adlibris den selvkclare bokhandelen for alle som er glade i bøker. Hos Adlibris handler du raskt og enkelt. Vårt mål er å være en god leverandør til bibliotekene når det gjelder alt fra utvalg til priser og leveringstider.

Ta gjerne kontakt med vår kundeservice om du har spørsmål.

*Gjelder bare norske fastprisede bøker i bokgruppene 2 - 9.

Norges største bokutvalg

Adlibris

FREMTIDENS

Du kan høre foredrag om:

- ✓ Bibliotekstrender fra hele verden
- ✓ Den digitale utfordringen
- ✓ Det sier bibliotekets brukere i Norge og andre europeiske land
- ✓ Big data og Åpne data – et verktøy til bibliotekene
- ✓ Fremtidens Biblioteker i Danmark
- ✓ Hvordan ser Axiell på fremtiden
- ✓ Axiells nye digitale biblioteksplattform Quria

Program og påmelding - www.axiell.no

AXIELL

Vi skaper fremtidens bibliotek

BIBLIOTEK

Kom til en spennende dag med
fokus på Fremtidens Bibliotek

4. oktober 2016 i Drammen

INNHold

BOK OG BIBLIOTEK

Nr. 4-2016 – Årgang 83

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE

Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff	Ferdigtrykt
Nr. 1	15.01. 11.02.
Nr. 2	25.02. 17.03.
Nr. 3	12.05. 09.06.
Nr. 4	11.08. 08.09.
Nr. 5	06.10. 03.11.
Nr. 6	03.11. 01.12.

ABONNEMENT

DB Partner as, Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no – Tlf 67 11 38 08

Forsidefoto, hovedbilde, fra Biblo: Trond Isaksen
Grafisk produksjon: Arena Media AS

ISSN 0006-5811

ANNONSER

Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER

Innside av omslag	kr. 11 900,-
Baksiden	kr. 13 900,-
Dobbelside	kr. 16 900,-
Helside	kr. 10 900,-
1/2 side	kr. 6 900,-
1/4 side	kr. 5 500,-

Hovedsaken

Forskning på folkebibliotekene i Skandinavia har konsentrert seg om bibliotek tjenester til voksne. Historien om hvordan barn har erobret og endret folkebibliotekene, og hvordan barna ble de ivrigste brukerne, er ikke blitt fortalt. Det er en historie om mange lukkede rom, mye gitter, mange skranker og streng kontroll, som endres til åpenhet, tilgjengelighet og økende grad av medbestemmelse 8

Bøker og lesing

Strindbergs «Blå torn»	26
Leseopplevelse – Middlemarch, av Oddmund Kårevik	50
Portrettet – Hans Olav Lahlum	57
Biblioteket som leseoppgaver, av Linn T. Sunne	68
Formidlingsstrategier – ny dansk bok, av Casper Hvenegaard Rasmussen	71
Formidlingsstrategier, lest av Lars Egeland	73

Bibliotek

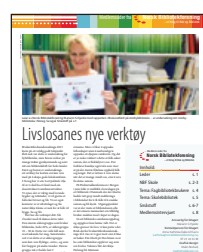
Bibliotektenketank, av Toril Å. Iversen	30
300 000 kroner til Finnmarksbibliotek	41
Bibliotek uten bibliotekarer. Intervju med Reinert Mithassel	42
Vold i biblioteket	48
Open Access	
Åpen publisering + fagbibliotek = sant, av Elin M. Fiane, Laila Aksetøy, Siri Sæther	52
Et stykke å gå før målene innfris, av Maria Fyhn	55
Å strikke i flokk, av Maria Sannes Undheim	63
Samhandlingsreformen – er bibliotekene en missing link? Av Elin Opheim og Margrethe Bakstad Søvik	66

Debatt og meninger

Stor forskningsrådssatsing på bibliotekforskning, av Ragnar Audunson ..	18
Bibliotek 3.0, av Lars Egeland	20
Kulturlivets stebarn, av Georg Arnestad	22
Søgemaskiner, medier – og bibliotek, av Jack Andersen	24

MEDLEMSSIDER FRA NORSK BIBLIOTEKFORENING

– et bilag til Bok og Bibliotek	33
---------------------------------------	----

Faglig relevant og troverdig

Å utvikle et tidsskrift er en kontinuerlig prosess. Det er viktig å vite hva leserne er fornøyd og mindre fornøyd med, hva de ønsker mer og mindre av og så videre. Bok og Bibliotek gjennomførte i vår en bredt anlagt leserundersøkelse. Vi takker alle som svarte og som gjennom det bidrar til å videreutvikle bladet. Her er noen av hovedresultatene i undersøkelsen.

- 75 prosent har lest Bok og Bibliotek i løpet av siste måned.
- 64 prosent av leserne er lojale lesere og har lest samtlige av siste seks utgavene.
- 70 prosent leser en utgave av Bok og Bibliotek opp til to ganger. Eldre tar opp og leser en utgave av Bok og Bibliotek oftere enn yngre.
- 41 prosent leste tre fjerdedeler eller mer av siste utgave de tittet eller leste i.
- Bok og Bibliotek leses i større grad hjemme enn på jobb.
- 34 prosent vil like en omlegging av Bok og Bibliotek til digital plattform
- Det er størst interesse for å lese om bibliotekfaglig stoff, og det er ønske om at vi skriver mer om temaet.
- Bok og Bibliotek oppfattes som faglig relevant og troverdig.
- Det er høyest interesse for å lese annonser for bøker og andre tidsskrifter.
- 61 prosent er helt/litt enige i at annonsene i Bok og Bibliotek er relevante.

Rapporten ligger i sin helhet på www.bokogbibliotek.no - søk på Leserundersøkelse 2016 i søkefeltet øverst til høyre. ■

Bok og Biblioteks leserpanel

Magnhild Johansen, biblioteket, Bodin vgs, Bodo

Petter von Krogh, Buskerud fylkesbibliotek

Live Kvale, UB, Universitetet i Oslo

Line Nybakk Akerholt, UB, Universitetet i Oslo

Kristin Elisabeth Røijen, Læringssenteret, Høgsk. i Oslo og Akershus.

Åse Kristine Tveit, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd ABI

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Rom for barn: I bibliotekshistorien, i samtidsbiblioteket og i forskningen

Barneavdelingen ved Trondheim folkebibliotek, ca 1911.

Forskning på folkebibliotekene i Skandinavia har konsentrert seg om bibliotek tjenester til voksne. Historien om hvordan barn har erobret og endret folkebibliotekene, og hvordan barna ble de ivrigste brukerne, er ikke blitt fortalt. Det er en historie om mange lukkede rom, mye gitter, mange skranker og streng kontroll, som endres til åpenhet, tilgjengelighet og økende grad av medbestemmelse.

Kilde: Arnulf Grut [2003].
«Folk kommer og går...»: Streiftog i
Trondheim folkebiblioteks historie 1902-
2002. Trondheim: Trondheim folkebibliotek.

også et særegent engasjement for sine brukere. Jeg mente derfor at det manglet en vesentlig del i folkebibliotekforskningen som forelå. Denne hvite flekken på forskningskartet inviterte til å bli undersøkt. Jeg søkte og fikk doktorgradsstipend fra Høgskolen i Oslo og Akershus for å utforske norske barnebiblioteks historie. Resultatet ble en avhandling der jeg har tatt for meg periodene 1914-35 og 2000-tallet, og hvor jeg setter lys på noen viktige sider både ved historiens og samtidas barnebibliotek, i betydningen folkebibliotekenes tilbud til barn opp til tenåringsalder. Fra avhandlingen vil jeg her presentere noe av det jeg fant:

For det første hva som var begrunnelsen for etableringen av barnebibliotekene, for det andre den tilbakevendende mediedebatten knyttet til utviklingen av bibliotekenes innhold og for det tredje hvilken rolle barnebibliotekene spiller i det seinmoderne samfunnet.

Når kildene forteller

I bibliotekpraksis så vel som i bibliotekforskningen vil de svar til brukerne eller de forskningsfunn en kommer opp med, henge sammen med hvilke kilder som konsulteres. Materialet jeg har arbeidet med, har vært sammensatt av skriftlige, muntlige og fotografiske kilder. Blant de viktigste er artikler om barnebibliotek fra nærværende fagblad *Bok og bibliotek*, som fra starten i 1907 hadde tittelen *For folke- og barneboksamlinger*, seinere utgitt med tittelen *For folkeoplysning*. En annen viktig kilde har vært avisartikler om barnebibliotek. For den tidlige perioden fikk jeg tilgang til et fantastisk klipparkiv, sirlig limt inn i mapper, laget ved det statlige bibliotekkontoret som seinere ble til Statens bibliotektilsyn. Avisartikler fra 2000-tallet ble innhentet via elektroniske arkiv. I tillegg har jeg trukket inn kulturpolitiske dokumenter og sist, men ikke minst: de to eneste norske lærebøkene som finnes på feltet, henholdsvis fra 1927 (*Håndbok i norsk barnebibliotekarbeide*) og 2003 (*Håndbok i barnebibliotekarbeid: Å formidle litteratur til barn*).

Jeg valgte å undersøke to bibliotek spesielt, for å kunne gå dypere inn i de periodene jeg arbeidet med. **Bergen offentlige bibliotek** og **Drammensbiblioteket** har begge en lang og sterk historie i sine tjenester til barn og unge, og begge bibliotek viste seg å ha bevart rike kilder ►

AV ÅSE KRISTINE TVEIT
FØRSTEAMAUENSIS VED INSTITUTT FOR ARKIV-, BIBLIOTEK-
OG INFORMASJONSFAG, HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

I den forholdsvis fyldige publikasjonslista over nyere folkebibliotekforskning i Skandinavia har det så langt ikke vært rom for barn. Forskerne har skrevet om folkebibliotekene uten å nevne de særlige tjenestene til barn og de

unge brukerne. Det syntes jeg var underlig. Fra egen arbeidspraksis i bibliotekavdelinger for både voksne og barn i mitt tidligere yrkesliv, visste jeg jo at barnebibliotekarbeidet er preget av særlige tradisjoner, bestemte arbeidsmåter og faktisk

I tradisjonen. Det er interessant å se at Norges mest omtalte barne- og ungdomsbibliotek det siste året, Biblio på Tøyen i Oslo, ble etablert med mye av den samme politiske begrunnelsen som barnebibliotekene for over hundre år siden, med politikeres og samfunnsforskeres henvisning til behovet for et trygt og meningsfullt sted å være. [Foto: Deichmanske bibliotek].

til egen historie, for Bergens del også i form av et rikt bildearkiv. Dessuten fikk jeg anledning til å intervjuje både ledelse og ansatte ved begge bibliotekene. Ved selvsyn kunne jeg observere hvordan bibliotekene var utformet og hvordan de ble brukt i samtida. For den tidlige periodens del fikk jeg et unikt innblikk i datidas barns opplevelser av bibliotekene, gjennom intervjuer med mennesker som hadde vært bibliotekbrukere på 1930-tallet, og som delte raust av sine minner.

Uansett hvordan historie skrives, er det bare en av flere mulige versjoner. Siden det simpelthen er umulig å skrive fram fortiden «slik den var», er det ekstra viktig å vise fram hvilke briller jeg har brukt når jeg har sett på fortidas spor i tekster og bilder. Jeg så meg om etter begrep som jeg kunne bruke til å analysere barnebibliotekene med, både historisk og i samtida. Til dette er det særlig den britiske sosiologen Anthony Giddens' tenking om modernitet og seinmodernitet (1990, 1991) jeg har hatt hjelp av. Analy-

sene har søkt å avdekke hvilke mål som har vært satt for barnebibliotekene, og hvilke strategier som har blitt tatt i bruk for å nå målene.

Hvorfor ble barnebibliotekene etablert?

«'Barnebibliotek' – er i og for sig et meningsløst ord; de to begreper *barn* og *bibliotek* burde ikke ha noe med hinanden å gjøre». Dette kategoriske svingslaget mot egen virksomhet fikk barnebibliotekaren ved Bergen offentlige bibliotek, Hanna Wiig, rettet mot seg fra en mannlig bibliotekar (Wiig 1924, s. 373). Han var ikke den eneste med slike holdninger. Etter at folkebibliotek i opplysningens ånd var stiftet og utbygd over hele landet, og regulert gjennom den første statlige bibliotekreformen i 1902, kom det temmelig utilslørte offentlige ytringer mot at barna skulle ha noe i et folkebibliotek å gjøre. Biblioteksjefen på Gjøvik gikk ut i lokalavisa så seint som i desember 1914 for å gjøre foreldrene uttrykkelig opp-

merksomme på «at Barn under 14 Aar ikke har adgang til biblioteket». Bibliotekstyret på Kongsberg rykket året etter ut i sin lokalavis med beskjed om at det var «absolutt nødvendig at gjøre noget for at raade Bod paa de Ulemper som den store Tilstrømming av Barn har foraarsaget». Ulempen med barna var at de var i veien, de bråkte, forstyrret og skapte uorden i det ordnede universet som bibliotekarene strevde med å opprettholde. Sekundært argumenterte en med at barn lett kunne komme til å lese ting de ikke hadde godt av, om de slapp inn på bibliotekene. Her var både enkelte lærere og andre av moralens voktere ute og advarte: én nevnte farene ved Hamsun-romanenes «erotiske utskeielser», en annen viste til det bespottelige i folkeeventyr som «Fanden i nøtten». Forståelsen disse skeptiske menn hadde av henholdsvis folkebibliotek og av barn lot seg dårlig kombinere. Folkebiblioteket var til opplysning og videre kunnskapstilegnelse og dannelselse for voksne som var ferdige med skolegan-

gen, eller for studenter. Barn var mindre viktige, de hadde en oppførsel som ikke passet inn her, og dessuten hadde de jo lesestoff på skolen.

Men barna ville inn! En hel del avisnotiser og artikler fra aviser og fra fagbladet viser at bibliotekene ble oppfattet som attraktive og spennende steder av barna selv. De to nevnte, avvisende meldingene fra Gjøvik og Kongsberg bekrefter det samme. Barnas store interesse rapporteres også fra Bergen, Stavanger, Tønsberg, Halden og andre byer. Hva var det ved bibliotekene som appellerte så sterkt til barna? For å svare på det, må vi spørre hvilke forhold norske bybarn levde under ved begynnelsen av det 20. århundre. Fra 1892 var det blitt begrensninger i barnearbeid, noe som særlig gjaldt fabrikkarbeid. Og selv om mange barn likevel hadde annet arbeid, for eksempel som bud, ble det mer fritid for arbeiderklassebarna. Det var i alle fall tilfelle for gutter, siden de hadde færre plikter i husarbeid og barnepass. Hva gjorde gutter som ikke hadde arbeidspplikter og ikke hadde verken plass eller ro hjemme til skolearbeid? De var ute, på gater og løkker, ofte til langt på kveld, og dette blir sett som et voksende problem i byene. Frasen «det demoraliserende gateliv» brukes mange ganger i tidas avisdebatter, og inngår i en demonisering av gatelivet som barndomsforskeren Jo Boyden sier var typisk for nordeuropeiske land, i motsetning til for eksempel middelhavslandene (1997). Mange var bekymret for at kriminalitet, alkoholmisbruk, prostitusjon og råhet skulle få tak i barna. Bekymringen var ikke uten grunn. Kriminalstatistikken fra de første tiårene av 1900-tallet viser at flere hundre barn hvert år blir arrestert, oftest for vinningskriminalitet. Fattigdommen og nøden i deler av befolkningen vises i statistikken, ved at en stor del av barna får påtaleunntatelse under henvisning til Vergerådsloven. Lokalpolitikerne har ikke så mye å stille opp med. I Drammen vedtok de i 1908 å ringe med kirkeklokkene kl 20 for å kalle barna hjem for kvelden.

I denne situasjonen var det klart at barnebibliotekene framstod som et etterlenget svar på det sosiale behovet for meningsfulle og trygge væresteder for barn. Bystyrene, ofte sammen med private støttespillere, ytte de nødvendige midler for å etablere alt fra egne, rikt utstyrte

Tilvekst. Bibliotekar Mari Lommelun Nordø og en liten bibliotekbruker ved barneavdelingen i Drammensbiblioteket. (Foto: Privat).

avdelinger for barn, som i Bergen, til noen hyller med barnelitteratur og egne åpningstider bare for barn i løpet av uka, som i Tønsberg. De økonomiske bidragene fra for eksempel brennevinnsbedriftene var vesentlige for utbyggingen av folkebibliotekene. I disse årene vokste også barnelitteraturen i omfang og i status, og de illustrerte barnebladene med fortellinger fra fjerne himmelstrøk og reportasjer om moderne oppfinnelser var ettertraktet lesestoff for unge bibliotekbrukere i perio-

den 1914-35 som jeg undersøker.

De norske barnebibliotekene var formet etter amerikanske idealer. Ingen behøvde å være et øyeblikk i tvil om hvordan barnebibliotekene skulle utformes, det gis det detaljerte anvisninger på i en rekke artikler i fagbladet og ikke minst i *Håndbok i norsk barnebibliotekarbeide*, utgitt 1927 og redigert av norsk barnebibliotekhistories viktigste kraftsen- trum, Rikka Bjølgerud Deinboll. Både hun og en god del andre bibliotekarere ►

Glitrende. Juletefest på Bergen offentlige bibliotek på 1930-tallet. Bibliotekar gjennom 40 år, Hanna Wiig til venstre i bildet. (Foto: Privat)

hadde spesialkompetanse om barnebibliotekarbeid fra amerikanske biblioteksskoler. De visste hvordan det skulle være, og det skulle være kvalitet! Kvaliteten skulle gjenspeiles både i litteraturutvalget, i innredningen og i veiledningen av barna. Disiplin og kontroll skulle det også være, for eksempel var rene hender en forutsetning for å bruke biblioteket. Biblioteksjef i Drammen, Maja Schaaning, skildret barneavdelingens store popularitet etter åpningen i 1916, men skriver at kravet om rene hender førte til

at en del barn valgte å snu i døra, framfor å måtte vaske hendene (Drammens folkebibliotek, 1920). Både fra Drammen, Bergen, Kristiansand og Oslo beskrives den store tilstrømmingen av barn, hvordan de nye barneavdelingene fylles til trengsel, og hvordan bøkene lånes ut i et tempo som utfordrer samlingenes kapasitet.

Det gikk likevel sakte med etableringene i de mindre byene. Den første amerikanskinspirerte barneavdelingen ved et norsk folkebibliotek åpnet i Trondheim i

1902, under den dynamiske Martha Larsens ledelse. Så seint som i 1933 rapporterte Hanna Giæver ved det statlige bibliotekkontoret at av landets 62 «byer og ladesteder», hadde 33 utlån til barn og ungdom.

Begrunnelsen for at barnebibliotekene i det hele tatt ble etablert, var altså en annen enn for folkebibliotekene for øvrig. Den sosiale begrunnelsen var den viktigste, mens folkebibliotekene for voksne var begrunnet i et folkeopplysningsprosjekt. Når barnebibliotekene ble

DAG OG TID

TIPS ein typisk Dag og Tid-lesar som ikkje les Dag og Tid om Dag og Tid

Send SMS med kodeordet **TYPISK** til **2007** og vent på svarmelding for å tilby tre gratis prøvenummer med automatisk stopp til folk du trur vil ha glede av avisa. Eller sjå www.dagogtid.no/TYPISK

Konsentrasjon. Bergen offentlige biblioteks leseværelse for ungdom i Kjøttbasarenes annen etasje. Fra 1906. Biblioteksjef Valborg Platou står under klokka. (Foto: Bergen off. bibliotek.)

en «hit» i byene på begynnelsen av 1900-tallet, skyldtes det at noen ildsjeler fremmet disse ideene i ei tid der disse ideene fant grobunn. Anthony Giddens legger vekt på at enkeltmennesker kan handle ved hjelp av strukturene de er omgitt av i samfunnet, at strukturene muliggjør handling, ikke bare er hindringer for individene. Samtidig er det nesten umulig for enkeltmennesker å skape noe helt nytt i samfunnet, for eksempel folkebibliotekstjenester for barn, aldeles på egenhånd, uten at samfunnet omkring gjør det mulig å la disse nye ideene få støtte. Derfor er barnebibliotekshistorien en historie om ei tid da et nytt syn på barn og barndom vokste fram. Fra å være foreldrenes «eiendom», ble nå barna mer og mer oppfattet som individer med visse rettigheter.

Strukturelle endringer i det norske samfunnet omkring 1900 handlet blant annet om urbanisering, industrialisering og utvandring, og endringer i holdninger ser vi blant annet avspeilet i flere større reformer og tilhørende lovgivning innenfor helse (Sunnhetsloven, 1860),

skole (Folkeskoleloven, 1899), barnevern (Vergerådsloven, 1900), fattigstell (Lov om fattigvesenet, 1900) og ikke minst de Castbergske barnelovene fra 1915 som sikret rettigheter for barn født utenfor ekteskap. Etableringen av barnebibliotekene kan forstås som resultat av en overordnet endring i synet på barn. Denne endringen førte til at barns oppvekstvilkår i økende grad ble et offentlig ansvar. Barndommen ble oppvurdert, den ble gradvis mer interessant både sosialpolitisk, psykologisk, økonomisk som marked for spesialiserte barneprodukter og estetisk, som målgruppe for litteratur.

Den sosiale begrunnelsen er fremdeles det sterkeste argumentet som brukes for barnebibliotektilbudet. Det er interessant å se at Norges mest omtalte barne- og ungdomsbibliotek det siste året, BiblioTøyen i Oslo (se side 42), ble etablert med mye av den samme politiske begrunnelsen som barnebibliotekene for over hundre år siden, med politikeres og samfunnsforskeres henvisning til behovet for et trygt og meningsfullt sted å være.

Historien gjentar seg – medievalg og mediepanikker over et hundreår

Hva har barn egentlig godt av? I dag diskuteres det hvorvidt barn har godt av å bli overvåket og kontinuerlig sett av foreldrene via mobilapp, mens en for hundre år siden var mer opptatt av hva barna selv hadde godt av å se, uten foreldrenes kontroll.

Hvert nytt massemedium som har kommet til, har vakt begeistring hos barn. Og hvert nytt medium som har vært ukjent for foreldregenerasjonen, har vakt tilsvarende bekymring hos denne. Kinoen, eller kinematografen som den ble kalt, kom til Norge omkring 1900, bredte seg raskt i byene, og ble fra begynnelsen av et medium som tiltrakk barn. Det var billig å gå på kino, og det var storveis underholdning i å se levende bilder og spennende hendelser utspille seg mens en selv satt i mørket. Skeptikerne kom raskt på banen, særlig mange i lærerstanden mistenkte kinematografen for å ødelegge barnas konsentrasjonsevne og stimulere deres sensasjonslyst. Skoleinspektør Sven Svensen holdt et foredrag på

Barneavdelingen i Bergen offentlige bibliotek ca 1950 (Foto: Bergen off. bibliotek, fotograf ukjent).

NBFs landsmøte i 1918, preget av frykt for kinoens konsekvenser: Barna kunne miste evnen til konsentrasjon og dermed ikke bli i stand til å lese lengre, gode tekster uten de samme umiddelbare stimuli. For ikke å snakke om den uheldige innflytelsen kinoen hadde på sjelelivet. Og er barn egentlig i stand til å skille mellom virkeligheten og filmframstillingen? Det er en underliggende dobbelthet i holdningene til barn som kommer fram

her, i å se barnet som på den ene siden sårbart og uskyldig, men samtidig en som er lett å lede til det nedbrytende, og som begeistres av det moralsk betenkelige. Denne tankegangen gav strenge grenser for hva barn kunne få tilgang til.

En del av bibliotekarene hadde et mer nyansert syn på nye medier enn lærerne, og Bergen offentlige bibliotek anskaffet utstyr og begynte med egne filmvisninger i 1917, finansiert av en av byens kjøp-

menn. De ansatte ved landets første kino-bibliotek viste dermed stor tro på mediets evne til å formidle kunnskap og til å underholde, og hadde en innsikt mange i samtida manglet, nemlig at det faktisk ikke er mediet i seg selv som er saken, men hva som vises og hvilken kontekst dette inngår i.

Fra kinematografen via tegneserien til tv og dataspill har det samme stadig skjedd, barn har kastet seg begjærlig

Forseggjort. Boklogoen på Drammen biblioteks stoler og hyller fra 1916. Mange av stolene og hyllene finnes fremdeles i kontor og møterom. (Foto: Privat)

over de nye mediene, mens en del voksne har tegnet skremmebilder av konsekvensene. På 1950-tallet var det det såkalte Tegneserieproblemet som var oppe til debatt, seinere kom seriebøkene i kritisk lys. Mye av den samme dynamikken har kjennetegnet debattene i aviser og i fagbladene, med argumentasjon preget av frykt for påvirkning av så vel psyke og holdninger som lesevaner. Både bibliotekarer, foreldre, lærere, hel-

sepersonell og prester har vært engasjert i hva barn har godt av, og ganske særlig i hva de ikke har godt av. Blant bibliotekarene var det for hundre år siden delte meninger om kinoens påvirkning, på samme måte som det ennå i dag er delte meninger om barn og dataspill, og ikke minst om dette mediets plass i biblioteket. Mens noen har vektlagt spillene som en naturlig del av barne- og ungdomskulturen, ser andre på dem som lokkemat for å få flere inn i biblioteket slik at de kan oppdage litteraturen, mens en tredje posisjon har vært å avvise spillenes relevans i bibliotek. Kinoen vant for hundre år siden. Dataspillet har nå også vunnet, og er i dag etablert som et eget kulturuttrykk som forsvaret sin plass i et barnebibliotek, selv om ikke alle voksne er begeistret for det. På tross av medierevolusjonene, med inkludering av et større mediemangfold i bibliotekenes samlinger, er stadig papirbøkene det suverent viktigste mediet, og utlånet av skjønnlitteratur øker i dag ved barneavdelingene.

Hva skal vi med barnebibliotek i samtidas seinmoderne samfunn?

Økt kjennskap til historien bidrar ofte til at vi kan se fenomener i samtida med et skarpere blikk. Barnebibliotekene, slik de vokste fram ved begynnelsen av 1900-tallet, var på mange vis en del av den tidas modernitet. Det vises blant annet profesjonelt, med barnebibliotekenes nyvunne faglig ekspertise, men også ideologisk,

ved å gi impulser til frigjøring gjennom å formidle kjennskap til andre mulige livsvalg enn å følge i foreldrenes fotspor. Kinoen og biblioteket representerte en begynnende globalisering av barnekulturen, en tendens som har forsterket seg kraftig inn i vår seinmoderne tid. Det seinmoderne samfunnet kjennetegnes, slik Giddens framholder det, av de samme tendenser som moderniteten, men i radikalisert form. Den sterke globaliseringen av barnekulturen er en side av dette, med internasjonale bestselgere av bøker, filmer og spill som brukes av barn over hele verden, og som utgjør en felles referanseramme for dem. Barnebibliotekene rommer denne sida av mediebildet, men informantene mine og mange fra bibliotekmiljøet som har skrevet i *Bok og bibliotek*, uttrykker en sterk vilje til å balansere mellom den globale og den nasjonale eller den kvalitetsdefinerte barnekulturen i sin samlingsutvikling og formidling.

Barn sto i kø for å komme inn på barnebibliotekene for hundre år siden. Slik er det ikke lenger. Hvor relevant og hvor nødvendig er barnebibliotektilbudet for norske barn i dag? Familiens økonomi har vært i sterk vekst de seinere tiårene, barn er vant til å ha et mangfold av medier og leketøy på sitt eget rom, der det også er plass til å ta med venner. De trenger ikke gå ut på gata eller til biblioteket for å finne lekekamerater. Dessuten er norske barn travelt opptatt med voksenorganiserte aktiviteter utenfor skole- og

barnehagetid, og de har ikke like god tid til å besøke biblioteket som før. Med internett-tilgang, med Netflix og e-bøker og sosiale medier er både informasjon og underholdning lett tilgjengelig for både barn og voksne når de selv måtte ønske. Har biblioteket dermed utspilt sin rolle?

Slett ikke alle barn i Norge har anledning til å være med på organiserte aktiviteter, eller har hjemmetilgang på mediemangfoldet. Statistisk sentralbyrå viser i en fersk rapport at gjennomsnittlig 5 % av norske barn lever i familier med vedvarende lav inntekt, som altså er relativt sett fattige i en norsk sammenheng. I innvandrersamfunner gjelder dette hele 36 % av alle barn. I mine intervjuer med barnebibliotekarer ved Bergen og Drammens folkebibliotek gir informantene klart uttrykk for at det er en viktig oppgave for biblioteket å bidra til å bygge ned sosiale skiller. Biblioteket inviterer barn til å ta del i barne- og ungdomskulturen uten at det koster foreldrene noe.

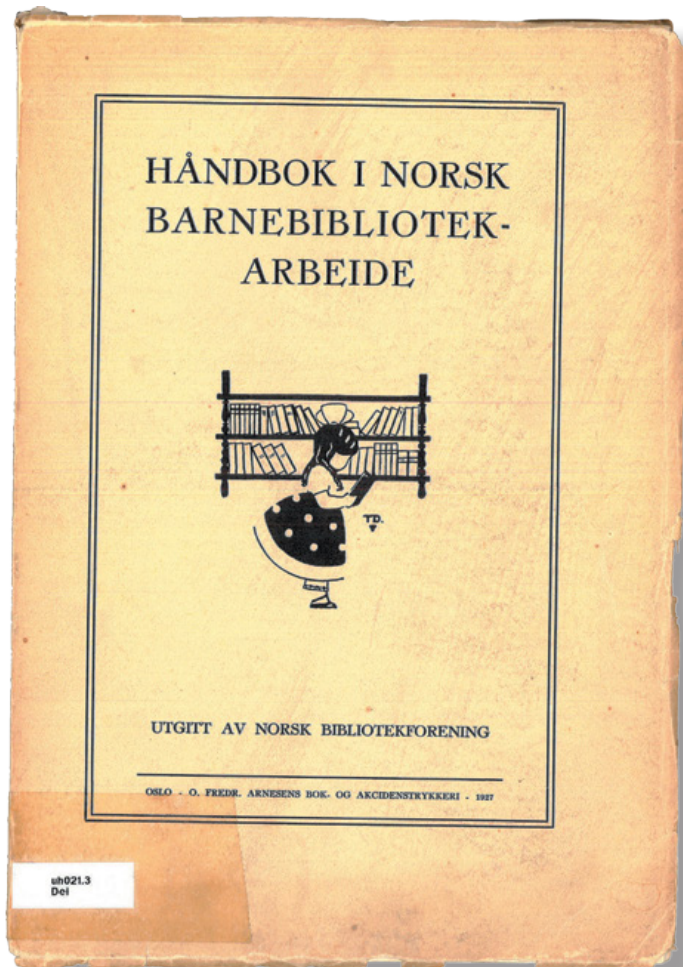
Selv med en globalisert og mangfoldig flora av kulturuttrykk, er det lett å bli ensartet. Å velge selv, som er seinmodernitetens evangelium, kan lede til kulturelt «tunnellsyn» ved at de mange mulighetene fører til at det alltid er mulig å velge det kjente, enten det er tv-kanaler eller leseopplevelser. Barnebiblioteket utsetter sine brukere for det ukjente, noe som er intellektuelt sett sunt og stimulerende. Det samme gjelder for biblioteket som møteplass, der barn møter andre barn og voksne som ikke tilhører deres hjemmelige eller skolemiljø.

Barnebiblioteket må imidlertid være mer enn bare sunt om det skal utvikle seg som et relevant sted for barn. Hva er relevant? Et selvsagt poeng, som også den tidlige perioden viser, er at barnebiblioteket må ha et innhold som appellerer til barn. Og det gjelder ikke bare innholdet i mediene, men også møtet med personalet, utformingen av rommene eller sone-ene og at biblioteket oppleves som et godt sted å være. I et samfunn der mange barn og unge forteller om prestasjonspress på og utenfor skolen, er det nødvendig med frisoner uten krav, og med muligheter for voksenkontakt som verken representerer hjem eller skole.

Utdanningssosiologen Thomas Ziehe (1989, 1991) har skrevet at unge mennesker i dag må skape seg selv, gjennom sine valg og preferanser. Du er ingen bare

i kraft av familie eller samfunnsklasse. I vår tid er det mulig å velge og å velge om på flere områder enn før, også egen kropp og utseende kan omformes. Identitetsbygging skjer blant annet ved å fortelle en historie om seg selv, ved hva du velger å vise fram til andre, og hvilken respons du får. Her kan biblioteket bidra til barn og unges identitetsutvikling, både ved å formidle litteratur som tilbyr identifikasjon ved å vise andres livsvalg, men også ved å være en arena for barn og unges egne uttrykk, for eksempel på en scene eller ved barns egne kulturuttrykk. Slik tenking ligger bak mange av Norelands nye barnebibliotek, kalt «Library of the 100 talents». Der er barnebibliotekets verkstedsfunksjon sentral, samtidig som det fungerer som en arena for å vise barns ideer og kreativitet.

Norsk barne- og ungdomskulturpolitikk har vektlagt to store satsinger i seinere år. Den ene er formidling av profesjonell kunst til barn gjennom Den kulturelle skolesekken. Den andre satsinga er kulturskolene, som også er styrt av voksne med fagkompetanse på sine felt. Begge satsinger er en del av utdanningstilbudet til norske barn, og begge ordninger sørger for at barn kan oppleve og delta i kunstformidling på et tilpasset nivå. Også barnebibliotekene inngår i utdanningstilbudet, ved å være en viktig faktor særlig i barns leseutvikling og kunnskapssøken. Men denne formen for utdanning er basert på frivillighet og barns egen interesse, og skiller seg dermed skarpt fra det «skolske». Det er likevel bibliotekets stimulans av barns språk- og leseferdighet som understrekes i kulturpolitiske styringsdokumenter, og det er dette som tas opp i svært mange av

Den første lærebok i barnebibliotekararbeid. Se litteraturlista: Bjølgerud, R.

2000-tallets avisartikler om barnebibliotek som selve legitimeringen av biblioteket. Fra alle politiske partiers hold, også de som uttrykker tvil om folkebibliotekets nødvendighet, er det tydelig at bibliotek for barn i en eller annen form er noe som støttes, fordi mengdelesing er viktig for leseferdigheten og fordi alle innser at barn selv ikke kan kjøpe alt de skal lese.

Mens barnebiblioteket fra politisk hold og også i pressedekningen forstås som et sted for boklesing først og fremst, og der leseferdighet, kunnskapstilegnelse og integrering av innvandrere er målet, er bibliotekarskribenter og mine informanter fra bibliotekene langt mer opptatt av barnebiblioteket som et multifunksjonelt sted for opplevelser, aktiviteter og sosialt samvær, der lesing inngår som ett av mange elementer. Selv om disse forståelsene ikke er i harmoni med hverandre, er konklusjonen at det stadig er bred enighet - politisk og faglig - om at det fortsatt er behov for barnebibliotekene, både ut fra sosiale årsaker, og sett i et kultur- og kunnskapspolitisk perspektiv. ■

Litteratur:

Bjølgerud, R. (Red.). (1927). *Håndbok i norsk barnebibliotekarbeide*. Oslo: Norsk Bibliotekforening.

Boyden, J. (1997). Childhood and the policy makers: A comparative perspective on the globalization of childhood. I A. James & A. Prout (Red.), *Constructing and reconstructing childhood* (s. 190–229). London: Routledge.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.

Holmefjord, A., Brevik, T., Kleiva, B. B., Sæle, Å. & Vestrheim, R.H. (Red.). (2003). *Håndbok i barnebibliotekarbeid: Å formidle litteratur til barn*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tveit, Å.K. (2016). *Rom for barn: Norske barnebibliotek i perioden 1914-35 og på 2000-tallet*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus. (Avhandling 2016 nr. 4).

Ziehe, T. (1989). *Ambivalenser og mangfoldighed: En artikelsamling om ungdom, skole, æstetik og kultur*. København: Politisk revy.

Ziehe, T. (1991). *Zeitvergleiche : Jugend in kulturellen Modernisierungen* / Thomas Ziehe. Weinheim: Juventa-Verl.

Sommerles-suksess

Bibliotekene i Østfold har i sommer hatt stor suksess med Sommerles – kampanjen som har som hensikt å få barn til å ta med seg boka ut i sommersola. Samtlige bibliotek i Østfold melder om økning fra i fjor, ifølge Demokraten. no. Hittil i år har 4 250 barn i grunnskolene i Østfold lest 35 306 bøker. I fjor ble det totalt lest 25 000 bøker. Sommerles tar landet med storm, og i år deltok barna i Østfold sammen med barn fra nesten 200 kommuner rundt om i landet. ■

vi bibliotek

Brukerne av Mikromarc bygger sin egen hverdag!

 mikromarc

Selvbetjent utlån

Fjernlån

Utlånsbetingelser

Skranke

Reservering

Sentraldrift

Bibliotekenes IT-senter
 22 08 34 00 - www.bibits.no

ALMPUB:

Stor forskningsrådssatsing på bibliotekforskning

Vil vi legge stor vekt på formidling til praksisfeltet og vi planlegger en konferanse hvert år i prosjektperioden der praksisfeltet blir invitert til å diskutere resultater og funn.

AV PROFESSOR RAGNAR AUDUNSON
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Fra 8. til 10. juni i år hadde Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag (ABI) planleggingsdager. De gikk av stabelen i Budapest. Rett etter at vi hadde startet opp arbeidet den andre av de tre dagene arrangementet varte, ringte telefonen. Det var Solbjørg Rauset fra Norges forskningsråd som var på tråden. Og hun hadde en av de gledeligste meldingene jeg har mottatt telefonisk siden professor fra Institutt for statsvitenskap ringte meg en januardag i 1996 og kunne fortelle av min doktoravhandling var godkjent av kommisjonen. For Solbjørg Rauset kunne fortelle at styret i forskningsrådets KULMEDIA-program få dager før hadde besluttet å tildele forskningsmidler til prosjektet ALMPUB som er forankret ved instituttet og som de neste tre årene skal forske på ABM-institusjonenes – først og fremst bibliotekenes – potensial som infrastruktur for en bærekraftig offentlighet.

Akronymet ALMPUB står for *Archives, Libraries and Museums and the Public Sphere*. Som akronym betraktet er ALMPUB kanskje litt mindre elegant enn PLACE, som var betegnelsen på det forrige store prosjektet vi hadde. Men det prosjektet vi nå skal starte opp, er langt større. Sannsynligvis representerer det den største satsingen på bibliotekforskning så langt i Norge. Bevilgningen fra Forskningsrådet er på 15 millioner kroner over tre år. Legger vi til egeninnsatsen fra de institusjonene som deltar, får prosjektet et omfang på over 30 millioner. I

løpet av disse tre årene vil det bli lagt ned mellom 24 og 25 årsverk på forskning om bibliotek og de øvrige ABM-institusjonene som møteplasser for offentlighet. I tillegg til forskere fra ABI og Norsk institutt for by og regionforskning ved Høgskolen i Oslo og Akershus vil forskere fra Høgskolen i Sogn og Fjordane, fra dokumentasjonsvitenskap ved universitetet i Tromsø, fra ABM-institusjonen ved universitetet i Uppsala, fra universitetet i Tampere og fra Det informasjonsvitenskapelige akademi i Danmark bidra. Det vil også forskere fra Sveits, Tyskland og Ungarn. Også Nasjonalbiblioteket er med som partner i prosjektet. I det internasjonale nettverket som er bygd opp omkring prosjektet, deltar også forskere fra USA. Det vil forhåpentligvis lede til komparativ forskning som kan utdype forståelsen vår av hvordan bibliotekene og de andre ABM-institusjonene kan spille en rolle som arena for offentlighet.

Prosjektet tar utgangspunkt i de utfordringene det digitale og globaliserte samfunnet står overfor med hensyn til å skape en bærekraftig offentlighet. Grunnlovens paragraf 100 pålegger statens å legge til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale – det som gjerne omtales som infrastrukturkravet. Men både ABM-institusjonene og mediene – det vil si hele infrastrukturen for offentlighet – påvirkes grunnleggende av digitakiseringen. Med dette som utgangspunkt har vi formulert to overordnede forskningsspørsmål:

- Hvordan endrer digitaliseringen bibliotekenes, arkivenes og museenes rolle som infrastruktur for en åpen og opplyst offentlig samtale?
- Hvordan kan bibliotekene, arkivene og museene forbedre digitale ressurser gjennom brukerdeltakelse? På hvilke måter kan brukerdeltakelse bidra til å fremme en åpen og opplyst samtale?

Infrastrukturkravet i grunnloven bygger på et demokratisyn som gjerne omtales som deliberativt demokrati. Demokrati betyr ikke bare at vi har avstemningsprosedyrer der alle kan delta og som på best mulig vis sikrer at flertallets syn vinner fram. Demokrati betyr også at vi har en åpen og opplyst samtale – deliberasjon som det heter på fint – som er åpen for alle, der alle i utgangspunktet deltar på like fot og der man gjennom rasjonell meningsutveksling søker å nå fram til en felles forståelse av hva som er den samfunnsmessig beste måten å håndtere det problemet som står til debatt på. Slik er idealet.

Men mange offentlighetsforskere har pekt på at det ikke fungerer slik. Alle har ikke lik tilgang til den dominerende offentligheten. Arbeiderklassen fikk ikke uten videre tilgang, heller ikke kvinnene, de seksuelle minoriteter, nasjonale minoriteter som samer og romanifolket for å nevne noen. Alternative offentligheter vokste fram. Etter hvert kjempet mange av disse gruppene seg inn i den dominerende offentligheten. Utfordringene knyttet til fragmentering og et mangfold av offentlig-

ALMPUB skal forske på ABM-institusjonenes – først og fremst bibliotekenes – potensial som infrastruktur for en bærekraftig offentlighet. Bildet viser den kraftige markering utenfor Deichman for omdiskuterte Lars Vilks skulle opp på talerstolen i desember 2014. (Foto: Christian Boger, Radikal Portal)

heter har tiltatt i det digitale og globaliserte samfunnet. Da blir spørsmålet: Hvordan skal vi få de ulike offentlighetene til å snakke sammen? Det er nødvendig for at vi skal ha et samfunn og et demokrati med sammenhengskraft. Her har bibliotekene en dobbelt oppgave som arena for offentlig samtale: Bibliotekene kan bidra til å etablere arenaer for grupper som ikke uten videre har tilgang til den dominerende offentligheten, for eksempel innvandrere. Samtidig kan biblioteket være en møteplass der ulike offentligheter blir synlige for hverandre og kan kommunisere. Her kan begrepene fra PLACE-prosjektet om lavintensive versus høyintensive møteplasser være et nyttig utgangspunkt. De enkelte offentlighetene er høyintensive møteplasser – arenaene der de blir synlige for hverandre og kommuniserer med hverandre, er lavintensive. Hvordan fungerer biblioteket som arena for ulike offentligheter og hvordan fungerer det som en bro mellom dem? Hvordan bør balansen være når bibliotekets rolle skal utformes?

Offentlighetsteoretikere skiller mellom sterke og svake offentligheter. Sterke offentligheter har tatt kontakt med og kort vei til de foraene der beslutninger fattes, mens svake offentligheter ikke er koblet til beslutningsfora. En demokratisk utfordring er knyttet til å formidle fra svake offentligheter inn til offentligheter som har denne koblingen til beslutningsfora. Dersom en slik formidling ikke finner sted og de som tilhører de svake offentlighetene blir stående og hyle mot månen uten at beslutningsfattere hører,

kan det få svært negative konsekvenser for de demokratiske prosessene. Kan biblioteket spille en rolle i forhold til denne utfordringen? Kan det som en offentlig institusjon med nær tilknytning til det kommunale beslutningsnivået være en arena for offentlighet som kan bidra til denne helt nødvendige formidlingen? Det er et spørsmål vi håper å kunne belyse i prosjektet.

Nettbasert deliberasjon i form av crowdsourcing er i ferd med å vokse fram som et forskningsfelt. Kan deliberative prosesser for å nå fram til konsensus om hva som er den beste samfunnsmessige løsningen, gjennomføres i masseskala? I Finland har man gjennomført et eksperiment med slik crowdsourcing i forbindelse med en ny lov om motorisert ferdsel i utmark. Forskerne Tanja Aitamurto og Helene Landemore har studert utfallet av dette eksperimentet. De konkluderer med at deliberasjon der standpunkter endres og utvikler seg som et resultat av argumentasjon, kan finne sted på slike plattformer, skjønt «...the exchange of arguments observed ranges from deliberation of a minimal kind, as in cross-cutting exposure leading to «internal deliberation», all the way to deliberation that reportedly enlightened, convinced and brought closer certain viewpoints». (Aitamurto & Landemore, 2015). Forskerne konkluderer med at denne formen for deliberasjon foreløpig kan betraktes som et supplement til mer strukturerte og fysiske forankrede former. Biblioteket som samtidig er et fysisk møtested i kommunen og en kanal til det virtuelle, kan være

et særdeles velegnet sted for slik forsøksvirksomhet. Det håper vi å kunne gjennomføre i prosjektet.

Virksomheten i ALMPUB-prosjektet vil bli organisert i ulike arbeidspakker, der vi vil se på konkrete spørsmål som: Hva sier politikkdokumenter om bibliotekenes og de øvrige ABM-institusjonene rolle som møteplass og arena for offentlighet? Kan vi gjennom studier av slike dokumenter identifisere en utvikling over tid? Dernest planlegger vi en omfattende survey for å undersøke hvilke holdning ulike interessenter – profesjonsutøvere, publikum, politikere – har til hvilken rolle bibliotekene skal spille som arenaer for offentlighet. Den planlegger vi å gjennomføre på nordisk basis. I den tredje arbeidspakken vil vi studere ulike prosjekt og forsøk som gjennomføres i feltet. Hvordan virker de? Her vil forhåpentligvis de utfordringene jeg har pekt på foran, kunne studeres. En fjerde arbeidspakke vil studere brukernes og institusjonenes holdning til og motivasjon for brukermedvirkning eller crowdsourcing.

Praktisk nytte er et viktig mål for Kulmedia-programmet. I ALMPUB vil vi legge stor vekt på formidling til praksisfeltet og vi planlegger en konferanse hvert år i prosjektperioden der praksisfeltet blir invitert til å diskutere resultater og funn.

Aitamurto, T. & Landemore, H. (2015). Democratic Participation in Crowdsourced Legislative Processes: The Case of the Law on Off-Road Traffic in Finland. *Journal of Social Media for Organizations*, 2(1), 1 - 19. ■

Bibliotek 3.0

AV LARS EGELAND
DIREKTØR FOR LÆRINGSSENTERET
VED HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

På stand for Norsk Bibliotekforening på Arendalsuka. Jeg spør folk som går forbi: Bruker du biblioteket? Det er et godt utgangspunkt for å komme i prat. Det er mange som er begeistrede brukere. Men det mest interessante var å snakke mer med de som sa at de ikke brukte biblioteket.

Nei, du skjønner jeg kjøper jo bøker så jeg har nok å lese, var det en som sa. Hun var fra Arendal. Så du har ikke vært innom det fine biblioteket i Arendal, spør jeg. Jo, da, der er jeg hver uke. Der er det arrangement hvor vi er en gjeng som sitter og strikker, og så blir det lest høyt for oss. En annen hadde nok bøker på

sitt Kindle-lesebrett, og brukte heller ikke biblioteket. Men hun gikk regelmessig på kurs der. Nei, jeg bruker ikke biblioteket, sa en ung mann. Det viste seg at han ikke brukte folkebiblioteket, men var en ivrig bruker av biblioteket på høyskolen der han gikk.

På vei hjem fra ferie var jeg innom det nye biblioteket Dokk1 i Århus. Det ble kåret til verdens beste bibliotek i 2016 på IFLA-kongressen i Ohio nå i august. I

løpet av de ni månedene biblioteket har vært åpent, har det vært over en million besøkende. Blant dem er det helt sikkert mange av samme slag som jeg snakka med i Arendal, som sa de ikke brukte biblioteket.

Hvor er bøkene hen, spurte kona mi når vi var i Dokk1. Det var bøker der, men de dominerte ikke slik vi er vant med fra andre bibliotek. Biblioteket er integrert med byarkivet, DokkX som er en utstilling av moderne velferdsteknologi samt Borgerservice som gir publikum hjelp til en rekke offentlige tjenester som blant annet pass, førerkort for

Tradisjon. Utdrag fra Rafaels bilde, Skolen i Athen.

bil, bestille vielser og ikke minst få hjelp til digital selvbetjening. Når Århus nå er blitt valgt som europeisk kulturby i 2017 er det naturlig at Kulturbys-virksomheten er lagt til Dokk1. Tjenestene er integrert, ikke bare samlokalisert. Mange vil oppleve at de skal til Borgerservice og plutselig også er i et område der de kan låne en bok. Eller de er på kafe, og tar med seg et tidsskrift å lese i. Eller det er ungdom som kommer for å spille bordtennis eller biljard som havner på et arrangement i biblioteket. Hva som blir begrepet brukt om Dokk1 i framtida, vet vi ikke. Vil folk si at de går i Dokk1, eller vil de si at de går på biblioteket? Det vet jeg ikke, men det er klart at dette er framtidens bibliotek. Men det er først og fremst innbyggernes hus.

I en stor sal med utsikt over fjorden henger verdens største rør-klokke. Når det blir født et nytt barn på sykehuset i byen, kan foreldrene trykke på en knapp og så slår klokka i biblioteket og symboliserer at det er kommet en ny verdensborger.

Når Dokk1 presenterer seg for publikum, sier de ikke at «her kan du få låne bøker gratis». De sier: «På biblioteket kan du mødes med andre, oppleve og iværksætte. Her er gratis adgang til en verden av informasjon, inspiration, læring og underholdning.»

De har valgt seg 7 verdier for biblioteket. Institusjonen skal ta utgangspunkt i borgeren. De skal legge til rette for livslang læring og fellesskap, mangfold og samarbeide. De skal fremme opplevelser og kultur, og være en brobygger mellom borger, teknologi og viten. I tillegg skal Dokk1 være en fleksibel og profesjonell organisasjon som skal være et bæredyktig symbol for Århus.

Dette er det mange kaller Bibliotek 3.0.

For vi kan snakke om tre generasjoner med bibliotek, sa arkitekten Bryan Irwin på IATULs (Den internasjonale organisasjonen for universitetsbibliotek) årskonferanse i Halifax, Nova Scotia, i juni i år. Den første generasjonen har vi sett på bilder: De gamle ærverdige bibliotekene der bibliotekaren var konge og dørvokter for kunnskapen. Dette biblioteket er dominert av en stor skranke.

Den andre generasjonen har vart noen år og mange av oss lever midt oppe i den: Der råder det en usikkerhet om bibliotekets rolle og framtid: Vil biblioteket overleve i en heldigital tid?

Nå er vi på vei til Bibliotek 3.0 som på mange måter er å vende tilbake til «Sko-

len i Athen» slik Rafael fremstilte den på sitt berømte maleri fra 1511. Det er en forestilling om bibliotek som er like gangbar for fagbibliotekene som for folkebibliotekene: Et møtested med betydning akademisk, økonomisk, sosialt og teknologisk. Det nye biblioteket er et intellektuelt hjem for studentene. En ustopkelig evighetsmaskin som blander bøker, teknologi, områder for undervisning og veiledning, akademiske støttefunksjoner og en rekke ulike læringsområder. (Bostick, 2014)

Irwin er en arkitekt med over 25 års erfaring med å designe bibliotek og læringsområder i det meste av verden. Annen-generasjonsbiblioteket har vært opptatt av teknologi. Jeg definerer teknologi som «det som ennå ikke virker» sa han. Når det virker slik som vi er vant med at kulepennen nå gjør, så tenker vi ikke lenger på det som teknologi. I Bibliotek 3.0 er fokuset ikke lenger på teknologi, men på brukeren. Det betyr ikke at ikke biblioteket er stappfullt av teknologi, men at den tas som en selvfølge. Fokuset er på brukeren, som i Dokk1.

Bibliotek 3.0 innebærer et skifte fra å se på informasjon som en vare som kan gis til brukerne til «information as conversation» (Kwanya 2015) Det betyr at biblioteket blir et sted der brukerne skaper sin egen informasjon gjennom deltakelse på ulike plattformer – fysiske og digitale. Informasjon produsert gjennom samtale er ikke-lineær og muterer når den blir brukt, gjenbrukt og sendt videre. Dette er et motsatt paradigme av et bibliotek der det skjer stille en-til-en kommunikasjon. Å bringe folk sammen gir økte muligheter for å få tilgang til ellers utilgjengelig eller ikke-eksisterende informasjon. (Kwanya, 2015) .

Tone Moseid var tidlig ute og brukte begrepet Bibliotek 3.0 i en artikkel i Scandinavian Library Quarterly i 2008. Hun beskriver folkebibliotekrevolusjonen med åpne hyller og bred tilgang til bøker, som Haakon Nyhus innførte i begynnelsen av det 20. århundre. Det kaller hun bibliotek 1.0. Mot slutten av samme århundre kom den digitale revolusjonen. Bibliotekene overlevde, men vi befinner oss med bombe-sjokk i bunnen av et krater, skriver hun. Nå er vi i ferd med å klatre oss ut av krateret, skriver Moseid i 2008: Hva har hent

med samfunnet rundt oss? Det nye markeres blant annet med Time Magazine som kåret årets navn i 2006. Det var deg, dvs enkeltpersonen. Nå handler det om individet og personalisering. I det 21. århundre handler det ikke bare om ytringsfrihet og rett til informasjon, men om rett til deltakelse og til selv å bidra. Kanskje vi om hundre år kan se tilbake på det 21. århundre, nikke og si at, jo, vi kom oss ut av bombe-krateret. Vi klarte å tilpasse oss et nytt paradigme – Bibliotek 3.0 – skriver Moseid (i min oversettelse fra engelsk).

Bibliotek 3.0 er et bibliotek med en helt ny selvbevissthet og selvtilit. Fra USA ser vi nå at bibliotekbruken øker. Dokk1 har bidratt til en million besøkende til havneområdet i Århus som er en bydel der ingen tidligere gikk, men som nå utvikles for fullt. Deichmann kommer til å bidra på samme måte når det står ferdig i Bjørvika. Ved Læringscenter og bibliotek ved HIOA ønsker vi et nytt stort samlokalisert universitetsbibliotek som kan gi studentene og forskerne de tjenestene som kan bidra til økt studiegjennomføring og økt forskningspublisering. Men ingenting kommer av seg sjøl. Å etablere nye bibliotek koster. Samfunnet må forstå at uansett hva prisen på nye bibliotek er, så er det lite i forhold til kostnaden av en uvitende befolkning.

Bibliotekaren er ikke lenger konge, men barista som serverer informasjonen til brukerne. Nå er vi på vei til den 3. generasjonen med bibliotek. Det er et mye mer selvikkert bibliotek som både vet at det vil overleve i framtida, og bli viktigere. I dette biblioteket handler det om brukeren og ikke bibliotekaren. Her er mange funksjoner samlokalisert, en samling av alle læringsressurser. På mange måter er dette et bibliotek som vender tilbake til «Skolen i Athen» slik Rafael fremstilte den som et sted for Library 3.0. ■

Bostick, S og Irwin, B. Library design in the age of technology : Planning for a changing environment. Proceeding of the IATUI Conferences. Paper 3. 2014 <http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2009&context=iatui>

Kwanya, Tom, Stilwell, C and Underwood, Peter : Library 3.0 : Intelligent Libraries and Apomediation. Gale Virtual Reference Library (GVRL) , 2015. ISBN: 978-1-84334-718-7

Kulturlivets stebarn

AV GEORG ARNESTAD
SENIORRÅDGJEVAR OG KULTURFORSKAR
VED HØGSKULEN I SOGN OG FJORDANE.

Mitt første praktiske møte med kunst- og kultursektoren i Noreg var i august 1978. Då tok eg til i kulturavdelinga i det store og mangfaldige Kyrkje- og undervisningsdepartementet i Y-blokka i regjeringskvartalet i hovudstaden. Ekspedisjonssjefen for avdelinga, den legendariske, men no gløymde, Johs. Aanderaa, bad meg finne ut korleis departementet kunne kartleggje inntektsforholda for kunstnarane. Det fann eg fort ut av.

Utan særleg gransking fann eg òg ut at kunsthandverkarane var den kunstnargruppa

som tente aller minst på kunsten sin. Ikkje hadde dei særleg inntekt frå anna arbeid heller. Dei økonomiske levekåra til denne meir enn 90 pst. kvinnelege yrkesgruppa var skrømande dårleg i 1978. Og levekåra er framleis dårlege. «Kunsthåndverkeren – eksklusiv og fattig», konkluderte ei undersøking i 2009. For meg har kunsthandverkarane i snart 40 år vore «kulturlivets stebarn.»

Johs. Aanderaa, «den beste byråkraten eg har møtt» som Einar Førde kalla han, lærte meg òg at det på 1980-talet stod dårleg til med norske folkebibliotek. «Det området der norsk kulturpolitikk har lykkast aller dårlegast, er biblioteka», skreiv Aanderaa i 1990, mannen som altså utforma den nye norske kulturpolitikken. Norske utlånstal var svært låge samanlikna med dei andre nordiske landa. Aanderaa gav kommunane skulda, men la til at staten kunne ha gjort meir når det gjeld støtte til forsøk og utviklingstiltak. «De stora standardskilnaderna på det kommunala folkbiblioteksområdet mellan Norge og de nordiska grannländerna är särskilt anmärkningsvärda», konstaterte ein svensk statistisk i 1994.

Skeivskapen har vart ved. I nordisk samanheng har det norske folkebibliote-

ket lenge vore «kulturlivets stebarn.» Utviklinga i Noreg siste 10-15 år har ikkje gjort situasjonen betre. År for år sidan 2000 har folkebiblioteket tapt terreng i den kommunale sektor. Staten har ikkje brydd seg, anna enn med godord og fleire lovpålagde oppgåver. Men den blåblå regjeringa har faktisk auka det vesle tilskottet til forsøk og utviklingstiltak.

Eg har følgd utviklinga frå utsida nokre år og iblant kommentert den i spaltene i «Bok og bibliotek.» Folkebiblioteka, også dei sterkt kvinnelederte, er i dag i ein

både utfordrande og uvisst situasjon. Det utfordrande har med stadig knappare ressursar å gjere. Det uvisse har å gjere med delvis nasjonalt initierte endringar av bibliotekarrolla. Nokre enkle tiltak kan etter mitt syn bidra til å gjere framtida lysare.

Talet på bibliotekfilialar går nedover med snøggfart, innkjøpsbudsjetta for bøker vert raserte, bibliotekarane vert færre, folkebiblioteka er kommunesektorens store budsjettapar. Men det vert snakka med låge kvinnestemmer om dette både i Norsk bibliotekforening og i Bibliotekarforbundet. Dei registrerer kva som skjer, men deltek ikkje på den kommunalpolitiske slagmarka. Det vart aldri nokon geriljakrig. Tida er moden, kanskje overmoden, for å lage éin slagkraftig bibliotek- og bibliotekarorganisasjon ut av to lett tafatte organisasjonar som siste åra har ringe resultat å vise til.

Og grip no endeleg skikkeleg tak i dei stadig fleire statleg pålagde innkjøpsord-

ningane for litteratur. Kommunale folkebibliotek må krevje at staten betalar dei for arbeidet med å ta imot, pakke ut, lese, formidle og, ikkje minst, lagerføre kassevis med bøker, ønskte og uønskte, frå dei i alt sju innkjøpsordningane for ulike typar bøker, tidsskrift og teikneseriar. Biblioteka har lenge nok vore lovlydige tenarar for staten (og forlagane).

Siste ord om det digitale utlånsbiblioteket er ikkje sagt. Det norske folk vil ha og skal få lettare tilgang til e-bøker via folkebiblioteka. Gratis, med kort ventetid. Om staten og forlagane held fram med å slå seg vrang, kan dei kommunale folkebiblioteka truge med å boikotte innkjøpsordningane. Så enkelt er det, faktisk.

Om vi skal tru nasjonalbibliotekaren, den nyss avgåtte biblioteksjefen ved Deichmanske og nokre til, trengst det forresten ikkje mange fagutdanna folkebibliotekarar i tida framover. No treng vi ordstyrarar, møteleiarar, eventmakarar, opplevingskreatørar, underhaldarar. Diskusjonen går i mange forum. Forvirringa er stor. Men paragraf 5 i Lov om folkebibliotek gjeld framleis. Ikkje sant, Sira

Myhre? Eller skal «det sosiale biblioteket» lovfestast?

Til sist: i lokalsamfunn over heile landet har biblioteket viktige oppgåver og store utfordringar, også økonomisk, i arbeidet med integrering og opplæring av flyktningar, asylsøklarar og framandarbeidarar. Skal tolmodige bibliotekarar bere kostnadene? Det trengst ei avklaring, her òg.

Biblioteksektoren i Noreg fortener eit snarleg opprykk. Tilveret som stebarn har vart lenge nok no. Berre sektoren sjølv kan sørge for opprykket. Verkemidla finst. Ta dei i bruk, då! ■

” År for år sidan 2000 har folkebiblioteket tapt terreng i den kommunale sektor. Staten har ikkje brydd seg, anna enn med godord og fleire lovpålagde oppgåver.

” Tida er moden, kanskje overmoden, for å lage éin slagkraftig bibliotek- og bibliotekarorganisasjon ut av to lett tafatte organisasjonar som siste åra har ringe resultat å vise til.

Illustrasjonsfoto: Shutterstock.com

Legosommer

I år som i fjor var barneavdelingen på Stormen bibliotek i Bodø fylt med Lego i hele sommerferien, ifølge Bodø Nu (bodonu.no). Ordningen er et samarbeid mellom biblioteket og organisasjonen FIRST Scandinavia, og har som formål å stimulere barn og unges interesse for naturvitenskap, tekniske og matematiske fag. Hele 700 kilo Lego ble hentet inn til det kreative sommerkstedet. ■

For mange tilbud?

Hvor mye kan egentlig et bibliotek drive med før det går utover kjernevirksomheten? Nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre mener det viktigste er måten det gjøres på. «Hvis den fantastiske følelsen du får når du kommer inn på et bibliotek, av at dette er et kunnskapsenter og en kulturplass, går tapt, og du i stedet får følelsen av å komme inn på et postkontor med bokhylle, så er vi på ville veier». (NTB) ■

Post i bibliotek

Det lokale postkontoret flyttet nylig inn på Hobøl bibliotek, og responsen har vært alt annet en positiv. «Det er klart at det går utover driften av biblioteket når bibliotekansatte må jobbe med postleveranser», sier Kristin Lippestad, som nå er bibliotek-, kultur- og postsjef i Hobøl. «Dette går både utover plassen på biblioteket, og vi har årlig flere arrangementer på biblioteket som nå blir vanskeligere å gjennomføre på grunn av dette», sier leder for Bibliotekets Venner i Hobøl, Vidar Wiese, til NRK Østfold. ■

Vekst i nye lokaler

Biblioteket i Kimen Kulturhus i Nord-Trøndelag har opplevd en eventyrlig vekst siden de flytta inn i nye lokaler i fjor. Hele 300 000 har besøkt biblioteket hittil i år, og det totale utlånet for sommeren har økt med 25% fra 2014, melder Stjørdalens Blad (bladet.no). Blant de mest populære utlånsbøkene de to siste månedene var Lucinda Rileys «De syv søstre» og Frid Ingulstads «Sønnavind 81». ■

Fagforbundet for deg som jobber i bibliotek

Fagforbundet kjemper for lønna di og for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.

Vi forsvarer rettighetene dine. Med rundt 17 000 godt skolerte og dyktige tillitsvalgte kan du få hjelp når du trenger det.

Norges beste innboforsikring. Når du melder deg inn i Fagforbundet får du Kollektiv hjem som er landets beste innboforsikring.

Stipend til videreutdanning. Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.

Juridisk bistand. Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker knyttet til arbeidsforholdet ditt.

FAGFORBUNDET

fagforbundet.no

Velkommen som medlem! Send SMS Fagforbundet medlem til 1980.

” Søgmaskiner skal sammenlignes med søgemaskiner og biblioteker med biblioteker. Ligesom digitale medier skal sammenlignes med andre digitale medier og ikke trykte medier.

Søgmaskiner, medier – og biblioteker

AV JACK ANDERSEN
LEKTOR, PHD, IVA, KØBENHAVNS UNIVERSITET.

Det har nogle gange været frembragt, at biblioteker er i stor konkurrence med nettets søgemaskiner og at søgemaskiner ligefrem er en trussel mod biblioteker. Der er flere ting at sige til dette. Ét er, at biblioteker er i konkurrence med mange aktører – herunder søgemaskiner. Noget andet er, at bibliote-

ker jo er selv søgemaskiner ved siden af også at være tredjesteder, kulturhuse, oplevelsesrum, 'low-intensive meeting places' osv. Det vil altså sige, at biblioteker er lige så meget søgemaskiner som NRK eller DR er det. Men søgemaskiner er i bund og grund en stor hyldelse til biblioteksiden: at indsamle og formidle viden og informa-

tion. Men søgemaskiner har naturligvis andre interesser og andre forpligtelser. Heri er den fundamentale forskel og den vil jeg skrive lidt om her.

Til forskel fra offentligt støttede biblioteker, har søgemaskiner ingen forpligtelser overfor offentligheden ud over, hvad

de ønsker at præsentere via deres algoritmer, vores søgehistorik eller betalte søgeresultater. På denne led fungerer søgemaskiner langt henad vejen som klassiske massemedier: at forbinde et masseproduceret materiale med potentielle søgere/et potentielt publikum. Til forskel fra klassiske massemedier og deres tilknyttede handlinger som at læse, lytte eller se, så er handlingen at søge den dominerende. Man kan dermed sige, at søgning som handling tilføjer et fjerde led til, hvad der karakteriserer et massemedie. Man kan ligefrem tale om at tilstedeværelsen af søgemaskiner i vores kultur introducerer en 'culture of search', som argumenteret for af Hillis, Petit & Jarrett (2013) i bogen *'Google and the Culture of Search'*. En søgekultur er 'a way of living', som de skriver i bogen. Om biblioteker kan defineres som et massemedie eller om de ser

sig selv sådan, skal jeg lade være usagt. Men jeg tvivler på det.

Søgemaskinens store kulturelle indvirkning består i, at den får andre medier, institutioner, virksomheder og individer til at tænke i søgning: 'The search engine, far from being an isolated modern artifact, represents a touchstone of digital culture, and a reflection of the culture in which it exists', skriver Alexander Halavais (2009, p. 5) i bogen *'Search Engine Society'*. I Danmark er verbet 'at google' som synonym for at søge ligefrem blevet optaget i Retskrivningsordbogen ligesom fremvæksten af søgemaskineoptimeringsfirmaer er med til at pege på betydningen af søgning.

Søgemaskiner er med til at skabe en forventning om tilgængelighed og synlighed; alt skal kunne fremsøges og det gælder om at være synlig i en søgemaskine (en EU-domstol har dog lige afsagt dom om at man som privatperson har retten til at blive glemt og til at være usynlig i søgemaskiner). En søgemaskine er en markedsplads, en salgsmesse, og repræsenterer en kamp om opmærksomhed.

Det kan måske lyde som en provokation for biblioteksverdenen, men faktum er, at søgemaskinen og den kulturelle handling det er at søge, har formået at få en større plads i vores bevidsthed og hverdag mere end biblioteker nogensinde har været i nærheden af. Søgning er et vilkår for det moderne menneske, fordi søgning og søgemaskiner er en integreret del af vores (digitale) hverdag på grund af, at søgemaskiner også er integreret i andre sociale og digitale netværksmedier. Søgning og søgemaskiner har simpelthen en tilstedeværelse i vores kultur, samfund og samfundsmæssige bevidsthed i et omfang, der bedst kan sammenlignes med de store klassiske massemedier.

Søgemaskiner gør noget andet i og ved vores kultur og samfund end biblioteker. Det som producerer indhold til søgemaskiner er noget andet til biblioteker. Søgemaskinen og dens underliggende robotteknologi og algoritmer høster nettet for relevante og potentielle digitale ressourcer til at blive inkluderet i dens database. Ressourcerne kan være alt fra private virksomheder, offentlige institutioner og myndigheder, universiteter, privatpersoner, NGO'er og lign. Biblioteker foretager en anden form for høstning i og med, at de har ekspliciterede politikker og er personansvarlige for, hvad de vil og skal indsamle og repræsentere. Søg på

Coca-Cola i Google og i bibliotek.dk og du har forskellen. Indholdet i bibliotekernes samlinger er jo langt hen ad styret af, hvad der kommer ud fra forlagene.

Søgemaskiner bliver dermed fodret af forskellige mennesker, brugerfællesskaber og organisationer og deres kommunikative handlinger med forskellige former for digital information. En søgemaskine som fx Google '...digitizes real-world information, from library collection to satellite images to comprehensive photo records of city streets.' (Gillespie, 2014, p. 170). Hertil kan man supplere med rejsebureauer, onlinebutikker mv. De optræder jo lige præcis ikke i en bibliotekskatalog, men gør det i søgemaskiner på grund af, at her bliver de behandlet som typer af digital information på (næsten) lige fod med andre typer af information. Men de sfærer og kontekster der gerne vil have deres indhold i søgemaskiner er tilmed også meget aktive med henblik på at opnå dette lige præcis, fordi de gerne vil have vores opmærksomhed rettet mod det indhold eller de produkter, de tilbyder. For mange aktører er søgemaskiner ikke primært et lagringsmedie, men en aktiv platform og markedsplads blandt mange for forskellige produkter.

Derfor: hvad der kan findes i eller, hvad man forventer at kunne finde i en søgemaskine er af en helt anden natur end biblioteker, fordi de sfærer og områder af samfundet, der producerer indhold til disse to aktører er i stor udstrækning meget forskellige.

Og derfor er det også afgørende at rette opmærksomheden mod de aktører, praksisser og kontekster, der producerer indhold og ideologier. Dette er også blevet fremhævet af den amerikanske informationsforsker Tarleton Gillespie: 'Understanding what is included in such databases requires an attention to the collection policies of information services, *but should also extend beyond to the actual practices involved.*' (Gillespie, 2014, p. 170). En forståelse af dette forhold vil også vise, hvordan søgemaskiner orienterer sig og agerer i vores digitale kultur. Og det på måder, der ligger langt væk fra biblioteker. Måske.

Alt dette peger måske på, at søgemaskiner og biblioteker er to forskellige ting og enhver form for sammenligning er uhensigtsmæssig. Søgemaskiner skal sammenlignes med søgemaskiner og biblioteker med biblioteker. Ligesom digitale medier skal sammenlignes med andre digitale medier og ikke trykte medier. ■

August Strindberg 1849-1912

Strindberg regnes som Sveriges mest betydningsfulle forfatter og dramatiker, også som en av grunnleggerne av det moderne teater. I rundt 40 år var Strindberg en dominerende skikkelse i det litterære Sverige. Han var stadig omdiskutert og ofte involvert i personlige konflikter. Hans litterære produksjon inneholder et stort antall romaner, noveller og drama som regnes som klassikere innen svensk litteratur.

Sitatene i Drottninggatan

Foto: Odd Letnes

Det finnes over tretti sitater i rustfritt stål i Drottninggatan på vei opp mot museet. Ett av dem lyder: «Bibliotek borde brännas då och då, eljes blir bagaget för stort att släpa på»

Navnet til Blå tårnet

Strindberg brukte konsekvent navnet «Blå tornet» om gården i Drottninggatan 85, til tross for at bygningen er mørkegul. Navnet stammer fra butikken «Speceri-, vin-, conserv- & virtualieaffär» på hjørnet hvor Strindberg var fast kunde. På butikkens posser fantes et lite trykk som forestilte huset. Her var tårnet alltid trykt i blått, selv om grunnfargen kunne variere mellom hvitt, gult og grønt. I stedet for å kaste posene klippet Strindberg ut bildene og brukte dem siden som dekorasjon på brevene sine.

Pedantisk. August Strindbergs arbeidsrom slik han forlot det etter at dagens arbeidsøkt var over.

Strindbergs «Blå torn»

AV ODD LETNES
REDAKTØR

Er du lei av shopping og Gamla Stan, ta en tur innom Strindbergs-museet og bli bedre kjent med Sveriges største dikter.

Da ekteskapet med Harriet Bosse gikk i stykker, ble August Strindberg sittende igjen alene i den store 5-romsleiligheten på fasjonable Østermalm i Stockholm. Han håpet i det lengste at Harriet skulle komme tilbake,

men da hun giftet seg igjen, skjønte han at toget var gått. Han solgte leiligheten og pantsatte biblioteket på 2400 bind. Som en ny start på sin siste del av livet flyttet han inn i en leid treroms leilighet i Drottninggatan 85.

Alle foto: Strindbergsmuseet

I et brev til vennen Nils Andersson skrev han «Karlavägen 40 har upphört att finnas! En 7-års period har gått ut.» Nå bor han i stedet «i en trippelt med allt som behöfs». Leiligheten manglet riktig nok kjøkken, men han hadde isskap til å holde vinen og whisky-vannet kaldt, og maten kunne han bestille fra pensjonatet i gården eller andre kafeer. «Jag har varit sjuk, men är frisk igjen,» skriver han til Andersson.

Her fikk han også leid et rom i toppetasjen, noe som gjorde at han kunne utløse sitt bibliotek hos pantelåneren. Året var 1908 og Strindberg hadde fire år igjen å leve. I dag er dikterens siste leilighet blitt en del av Strindbergmuseet i Drottninggatan 85.

Guidet tur

Det er lett å finne museet, du ser «Blå tornet», som Strindberg dømte gården, i enden av Drottninggatan, helt fra Sergels Torg. Museet er i seg selv veldig tradisjonelt med glassmontre, bilder og plakater med tekst. Men hvis du sørger for å få med deg en guidet omvisning, får du straks vite masse som utdyper tidslinjen og resten av informasjonen. Omvisningen tar deg også inn i Strindbergs leilighet, som er nesten 100 prosent autentisk innredet, og opp i hans biblioteket to etasjer over.

Da Strindberg flyttet inn i Blå tårnet hadde han bodd utallige steder, både i Sverige og i utlandet: Alene, hos venner, eller sammen med hustru og barn. Han

hadde leid rom, leiligheter og hus, bodd på pensjonat og hotell. Da han forlot den store leiligheten i Karlavägen, var det derfor behagelig å flytte inn i et pensjonat – leiligheten var eid av Falkners pensjonat – hvor han fikk en ferdigmøblert leilighet, mat og rengjøring.

På hver etasje i Blå tårnet ligger tre leiligheter med hver sin dør mot trappoppgangen og heisen. Dørene på høyre og venstre side for heisen ledet til store leiligheter med mange rom og kjøkken og egen baktrapp. Døra midt imot heisen ledet til en mindre treroms leilighet uten kjøkken. Tanken var at disse treromsleilighetene skulle leies ut til en velbeslått ungar, eller at de kunne brukes som gjesteleilighet for de store leilighetene.

Toalett og isskap

Det første rommet Strindberg og hans gjester trådte inn i, var en avlang entré, det som på svensk kalles en tambur. Entreen ble opplyst av lyset som kom inn gjennom vinduet over døra ut mot trappeoppgangen. Når dagslyset var for svakt, kunne Strindberg spe på med en elektrisk taklampe. Rett til høyre for døra står isskapet, som Strindberg satte stor pris på. Han kunne for eksempel skrive til pensjonatets vertinne: «Vi måsta ha is, när det väntas fremmande, och i så god tid, att whiskey-vattnet hinnar kalna.» Eller: «Var snäll be Astri skaffa is i så god tid att vi slipper dricka varmt vin.»

På den høyre vegg i entreen var det to dører, den ene til en dusj, den andre til et vannklosett. Dette var moderne utstyr, for fortsatt hadde mange gårder i Stockholm utedass eller andre former for toaletter som måtte tømmes manuelt av «latrinkärl». Og dusjen ble sett på som helsefremmende. «Begagna duschen; den föryngar og renar utan och innan!» skrev Strindberg en gang til sin datter Greta.

Entreen ender i to dører. Den høyre dør leder til en passasje med vask med rennende varmt og kaldt vann og videre til arbeidsrommet. Den venstre leder til soverommet med utgang til balkongen. Mellom soverommet og arbeidsrommet ligger «salen», altså stua. Her arrangerte Strindberg musikkvelder (piano) og andre sammenkomster. Her finnes også leilighetens eneste kjøkkenredskap, en kaffekoker.

Hverdag med timeplan

Arbeidsrommet med Strindbergs skrivebord er en historie for seg. På bordet står ►

Ordensmenneske. Deler av biblioteket, som lå i sjette etasje, to etasjer over Strindbergs leilighet.

det små flasker med blekk, her ligger dyrt papir og engelske penner av høyeste kvalitet. Alt pedantisk lagt opp som den gang Strindberg satt og skrev der.

Hvordan var så dagene på hans eldre dager. I «August Strindberg om sig själv» (1909) gir han noen snapshots:

– Ända tills nyligen gick min dag så här. Jag steg upp klockan 7 (får inte ligga längre, ty då bultar det i väggarna och sän-

gen bränner). Kokade mitt kaffe (ty det kan ingen annan än jag göra, alldeles som Balzac och Swedenborg). Gick så ut att spatsera. Om jag då intet starkt druckit kvällen förut, så var detta att leva och vandra en positiv vållust. Morgonen har något med sig som ger ungdom i sinnet, pånyttfödelse, vilket dunstar bort med dagen. Middagstid är dagen halvsliten; och eftermiddagen (vid 6-tiden värst) är utlevad, orakad, smutsig. Om de visste, de som sova om morgnarna, vad de förlorat!

– Nåväl, efter en timme eller sex kvart är jag hemma, och då är jag laddad. Jag har varnat husfolket förut att inte tala till mig då, ty de kan få en olycka. (De bruka också efter en kort tids erfarenhet springa och gömma sig.) Nu är jag våt av svett, och dekolleterer mig ända ner till svängremmen. Och så börjar det: På gul oskuren Lessebo Bikupa, med Sir Josuah Masons 1001, med Antoine Fils' violette noire* går det löst, under ett enda tobaksrökande, till kl. 12. Då är det slut, och så slocknar jag; går och lägger mig att sova, vaknar förnyad, öppnar brev, läser, skriver brev.

– Så äter jag middag: Smörgåskrafts med en sup, soppa, kött (eller fisk), en halv öl. Slut, intet kaffe! Om söndagarna dricker jag vin mest för stämningens skull, ty jag är inte förtjust i vin annat än

i sällskap och i anledning av någon anledning. Därpå sover jag en ordentlig middag (vilket jag gjort sen jag var 12 år); stiger upp kl. 6-tiden, och skall nu lösa det rysliga problemet att fördriva tiden ensam till kl. 10. Som jag icke åt kväll, så måste jag ha något annat. Det var dryck!

– Och nu skall jag tala om den historien sannfärdigt. Jag har aldrig varit alkoholist eller drinkare, men jag har druckit; jag har tagit det som en gåva, utan vilken jag icke hade hållit ut att leva. Ordspråksboken säger så här (utan att jag därför vill uppmuntra superiet): »Ej konungar tillkommer det att dricka vin, ej furstar att fråga efter starka drycker, att de icke under drickandet må förgäta lagen och förvända rätten för alla eländets barn. Nej, åt den olycklige give man starka drycker och vin åt dem, som hava en bedrövad själ! Må en sådan dricka och förgäta sitt armod och höra upp att tänka på sin vedermöda.»

– Om nationen vore försupen, om jag behövde ge föredömet, så skulle jag göra offret. Jag har provat absolutismen, men jag blev icke bättre människa med det; fick bara tråkigt och onödigt tungt, och arbetet gick icke lättare!

– Aftonen spelar jag ofta på pianot, men undanber mig all titel av pianist, jag endast klinkar såsom jag lärt det själv! Av

Drottninggatan 85.

August Strindberg 1908.

pianomusik tycker jag mest om Beethoven.

– Sedan jag spelat, så slöar jag med eller utan whisky, ty jag dricker icke var kväll, så blir klockan 10. Då kneippar jag i en balja, dricker iskall mjölk, lägger mig, men läser aldrig skönlitteratur då jag lagt mig, endast en gammal andaktsbok. Och så är natten inne

* Lessebo Bikupa er det papiret Strindberg helst skrev på, og Sir Josuah Masons 1001 var de stålpenne han brukte. Blekket kom fra den franske produsenten Antoine Fils, og var svartlilla.

Biblioteket i sjette etasje

Dersom du blir med på en guidet tur får du også besøke biblioteket i sjette etasje. Biblioteket fikk sin utforming de siste to årene av Strindbergs liv. Han innredet det selv, og tilbragte mye tid der til annet arbeid enn å skrive skönlitteratur. Han var blant annet svært interessert i astronomi og gjennom sin stjernebikkert pleide han å studere himmelen sammen med

Salen – som fungerte som spisesstue og rom for musikkafetener og andre sammenkomster.

sin venn fysikkprofessoren Vilhelm Carlheim-Gyllensköld. Professoren var også den som katalogiserte hele biblioteket.

Det er et typisk arbeidsbibliotek uten bibliofile utgaver. Mange er brukt så flittig at de har gått fra hverandre. For å spare de skjøre papirutgavene, er mesteparten av biblioteket nå digitalisert. Skönlitteraturen er, hva man kanskje ikke skulle tro, i mindretall: omtrent 600 titler av klassikere som Shakespeare, Goethe og Balzac. Resten er faglitteratur. De fleste av datidens dominerende og spirende fag er representert, som for eksempel naturvitenskap, språkvitenskap, religion, historie, geografi og samfunnsvitenskap.

Folkets nobelpris

Strindberg står på den lange listen av for-

fattere som aldri fikk Nobelprisen. Da Selma Lagerlöf fikk prisen i 1909, ble Strindberg rasende. Det var da klart at han ikke ville få den, og det ble startet en nasjonal innsamling til en Folkets Nobelpris, en såkalt anti-Nobelpris, som Strindberg selv kalte den. Sluttsummen ble på 45 000 kroner, som etter dagens pengeverdi tilsvarer over to millioner kroner.

Samme dag som pengene ble overlevert, på hans 63-årsdag, ble forfatteren feiret med et stort fakkeltog. Den kvelden sto han på balkongen i Blå tårnet og tok i mot hyllesten sammen med sin datter Anne-Marie fra ekteskapet med Harriet Bosse. Under et halvt år senere døde han av magekreft. ■

BEYER HANDEL

Programvare for enklere utskrift av rygg-filer og programmet etikett32, vil sammen med en etikettskriver fra Datamax-O'Neil gjøre at du får perfekte utskrifter. Vi leverer etiketter i alle størrelser og kvaliteter. Har du behov for en strekkodeskanner eller vil du bytte ut din gamle? Vi har både håndholdte, i stativ eller nedfelt i skranke.

På tide med litt vedlikehold? Vi har renseproduktene til dine skrivere.

Vi tilbyr kvalitetsprodukter og personlig service.

Ring 33802185 eller send e-post til: post@beyerhandel.no

Vår erfaring | Din trygghet

Følg med på våre nettsider www.beyerhandel.no

Behov for fjernhjelp? Ta kontakt for pris.

datamax-o'neil
right by our customers.

Bibliotektenketank

– et hensiktsmessig
verktøy for politisk
innflytelse?

Kan en tenketank for bibliotek bidra til å gi bibliotekene en mer synlig og tydelig plass i offentligheten? Toril Å Iversen har sett nærmere på den danske organisasjonen Tænketanken Fremtidens Biblioteker.

AV: TORIL Å. IVERSEN
BIBLIOTEKSJEF, OPPDAL BIBLIOTEK

Dagens samfunn preges av raske endringer som stadig stiller nye krav til organisasjoner. Bibliotekene påvirkes av både de store globale trendene, som internasjonalisering og teknologisk utvikling, så vel som kommunereform, biblioteklovgivning, knapphet på ressurser og endringer i brukernes behovsmønster. Hvordan sikrer vi at bibliotekene henger med på den samfunnsmessige utviklingen? Hvordan kan vi synliggjøre bibliotekenes effekt, legitimere drift og sikre ressurser for å videreutvikle bibliotekenes tjenestetilbud? Hvordan kan vi skape større politisk vilje til å satse på bibliotek?

I Danmark ble det i 2012, etter initiativ fra Danmarks Biblioteksforening, opprettet en tenketank for biblioteksek-

toren. Denne har som formål å bidra til å skape ny kunnskap og debatt rundt bibliotekene og deres rolle i fremtiden. I mitt bachelorarbeid våren 2016 har jeg sett nærmere på fenomenet tenketank, og undersøkt hvordan Tænketanken Fremtidens Biblioteker er organisert, hvilke målsetninger tenketanken har, hvilke aktiviteter de gjennomfører, samt hvordan de evaluerer eget arbeid. Bacheloroppgaven har tittelen «Bibliotektenketank – et hensiktsmessig verktøy for politisk innflytelse?», og er grunnlaget for denne artikkelen. Min målsetning var å økt innsikt i hvordan tenketanker fungerer, og om dette er et verktøy som egner seg for å få plassert bibliotekene på prioritert plass på den politiske dagsorden.

Så vidt meg bekjent finnes det ikke

andre relevante tenketanker som arbeider kun for biblioteksektoren. For å finne teori om tenketanker har jeg hatt et bredere perspektiv og sett på tenketanker generelt og tenketanker i Norden spesielt. Dette supplert med intervju av Tænketanken Fremtidens Bibliotekers leder, Lotte Hvid Dyrbye, og kommentarer gitt av Danmarks Biblioteksforening har jeg fått et godt innblikk i hvordan organisasjonen arbeider og hvilke muligheter de har.

Tænketanken Fremtidens Biblioteker

Tænketanken Fremtidens Biblioteker ble dannet etter initiativ fra Danmarks Biblioteksforening, i et partnerskap med Kommunernes Forening for Pædagogiske Læringscentre (interesseorganisasjonen

for danske læringscenter) og Bibliotekschefforeningen (Dhyrbye, udatert, s. 3). Tenketanken er organisert med en fast ansatt, og en styregruppe som består av representanter fra partnerne og en fra Bibliotekarforbundet. Folkebibliotek kan melde seg inn i organisasjonen som medlemmer, og bidrar økonomisk til driften gjennom å betale kontingent. Bakgrunnen for initiativet var et uttrykt behov fra mange i sektoren for et sted hvor man kan tenke tanker om fremtidens bibliotek, både i form av fysisk innhold, men også i form av kompetanse. Biblioteksektoren har «været præget af manglende politisk debat om bibliotekernes fremtidige roller og oppgaver både nasjonalt og lokalt» (s. 3). Dette er grundig beskrevet i tenketankens prosjektbeskrivelse, som er organisasjonens styringsdokument.

Målsetningen for tenketanken er sammenfattet i 3 punkt:

- At generere ny viden, der utfordrer og bidrager til innovation, utvikling og transformation af fremtidens biblioteker
- At skabe politisk debat og sette biblioteket på den samfundsmæssige dagsorden
- At styrke bibliotekernes offentlige og strategiske formidlings- og debatgrunnlag.

Rent praktisk vil dette si at tenketanken arbeider med å gjennomføre undersøkelser, skape rom for nettverksbygging i og utenfor egen sektor, samt at de utgir analyser og rapporter. Dette skal sammenlagt gi biblioteksjefer, ansatte og andre interesserte gode forutsetninger for å skape oppmerksomhet rundt bibliotek og sette sektoren på dagsorden.

Tenketanken er nå i prosjektperiode 2, som varer til 2017. Administrativt er tenketanken underlagt Danmarks Biblioteksforening, som er formell prosjekteier og har det økonomiske ansvaret. Dhyrbye forteller at tenketanken så langt ikke har evaluert egen effekt og innflytelse på en strukturert måte. De har vurdert fortløpende hvor suksessfulle prosjektene har vært etter hvor mye debatt og oppmerksomhet de har skapt, men ikke målt etter faste, på forhånd avklarte, kriterier.

Medlemmene fungerer som premissleverandører, og det vil være viktig for tenketanken å vektlegge aktiviteter og initiativ som imøtekommer medlemmenes ønsker og behov, for å legitimere egen drift.

Hva er en tenketank?

I Norge og Norden er det først de siste 10-15 årene tenketanker har blitt betydelige og synlige aktører. I USA har slike institusjoner vært langt vanligere, og begrepet skal ha oppstått i den militære sektoren i etterkrigstiden «hvor forskere (...) satt i «lukkede rom» og «tenkte» og forsket på militære problemstillinger» (Johansen, 2006, s.5).

Det er vanlig å skille mellom ulike typer tenketanker, og R Kent Weavers definisjon av grupperingene er den man oftest finner gjengitt i litteratur om fagfeltet (1989). Paul Bjerke har oversatt Weavers inndeling til norsk, og i Norge benytter vi begrepet tenketank nærmest synonymt med grupperingen som internasjonalt kalles «opinionsdannende tankesmier»:

Opinionsdannende tankesmier som gjerne produserer en blanding av bøker, artikler, tidsskrifter og korte rapporter samt arrangerer møter og konferanser. De er normalt ikke finansiert av myndigheter, men av det sivile samfunnet» (2015, s.132).

Tenketankene har som regel en politisk slagside, men hevder seg uavhengige, selv om de som oftest er nært knyttet til andre organisasjoner. (Weaver, 1989; Bjerke 2015).

Det finnes lite europeisk forskning på tenketanker, men de seneste årene har det blitt gjennomført flere undersøkelser om tenketankers virke også i Skandinavia. Flere av disse har jeg gjort rede for og drøftet inngående i min bacheloroppgave. Man kan si mye om disse organisasjonenes evne til innflytelse, å skape debatt og sette dagsorden, og også å drøfte hvor uavhengige de egentlig er. Dette kan jeg ikke gå i detalj på her, men jeg vil trekke frem noen hovedfunn.

Har tenketanken påvirkningskraft?

På den ene siden viser undersøkelser at tenketanker klarer å oppnå langt mer medieomtale enn for eksempel interesseorganisasjoner. Tenketanker med tydelig idépolitisk forankring får mer oppmerksomhet, og man kan se en korrelasjon i at mediehus med tydelig politiske ståsted, velger å benytte tenketanker med samme politiske utgangspunkt som kilder. I litteraturen påpekes det at det er de eldre, veletablerte, konservative tenketankene som får mest spalteplass og deres bidrag blir tillagt mest vekt i mediene. Dette kan selvsagt ha mange årsaker, men det er nærliggende å tro at dette handler om

nettverk og økonomisk kapasitet. De veletablerte organisasjonene er mer synlige og får derfor mer midler, noe som i neste omgang gir dem større muskler og de blir enda mer synlige.

På den andre siden er det vanskelig å vite hvordan tenketankenes arbeid og innflytelse skal måles, da dette gjerne er størrelser som ikke er direkte målbare. Å ta utgangspunkt i antall medieoppslag, er ikke sikkert at er den riktige måten å måle innflytelse på, selv om det er viktig å være synlige.

Konklusjon

Så lenge tenketanken ikke har evaluert effekten av eget arbeid er det vanskelig, og for kanskje for tidlig, å si noe sikkert om organisasjonens påvirkningskraft på politiske avgjørelser.

Det kan være en interessant innfallsvinkel å knytte nettverk mot allerede eksisterende tenketanker og organisasjoner som er velrenommert, da det kan synes som at det er den sikreste måten å få mediegjennomslag på. En åpenbar svakhet ved dette vil være at arbeidet vil bli langt smalere enn ved å ha en egen organisasjon. Dhyrbye skiller også på tenketankens og biblioteksforeningens mandat – hun understreker at tenketanken skal levere data og legge til rette for aktivitet og debatt, mens det er biblioteksforeningens ansvar å knytte nettverk mot politikere og embedsmenn.

Det vil være spennende å følge Tænketanken Fremtidens Bibliotekers arbeid videre, for å se hvilken posisjon de kan få, både blant politikere, embedsmenn og i biblioteksektoren for øvrig. ■

Litteraturliste

Bjerke, P. (2016). *Tankesmier på norsk: hjemmelaget import*. I Ø. Ihlen, E. Skogerbo & S. Allern (Red.), *Makt, medier og politikk: Norsk politisk kommunikasjon*. (s. 131-146). Oslo: Universitetsforlaget.

Dhyrbye, L. H. (2015, 24.august). *Bibliotekerne: Tænketanken Fremtidens Biblioteker II: Prosjektbeskrivelse*. København: Tænketanken Fremtidens Biblioteker. Upublisert.

Johnsen, J. (2006). *Norske tenketanker?: definisjonsproblematikk og innflytelsesmuligheter*. Masteroppgave. Oslo: Institutt for statsvitenskap, UiO.

Weaver, R. Kent (1989). *The Changing World of Think Tanks*. Hentet fra: http://www.medientheorie.com/doc/weaver_changing_worlds_of_think_tanks.pdf

Vekst i nye lokaler

Biblioteket i Kimen Kulturhus i Nord-Trøndelag har opplevd en eventyrlig vekst siden de flytta inn i nye lokaler i fjor. Hele 300 000 har besøkt biblioteket hittil i år, og det totale utlånet for sommeren har økt med 25% fra 2014, melder Stjørdalens Blad (bladet.no). Blant de mest populære utlånsbøkene de to siste månedene var Lucinda Rileys «De syv søstre» og Frid Ingulstads «Sønnavind 81». ■

Foto: Anja Bakken Rise

Lån en sykkel på biblioteket

Akkurat som med bøker kan man nå låne sykler på Furuset bibliotek- og aktivitetshus. Syklene er donert av Renovasjonsetaten og satt i god stand til utlån. Miljøbyråd Lan Marie Nguyen Berg var med på å åpne tilbudet. «Sykkel gir bedre luft og fremkommelighet. Det gjør livet mer fleksibelt. Mange steder i Oslo, ikke minst her i Groruddalen, går det forttere å sykle fra et sted til et annet enn å ta kollektivtransport», sier Nguyen Berg til Groruddalen.no. ■

Verktøy på biblioteket

Utlånet av bøker i norske folkebiblioteker går ned, men gjennom å stadig fornye seg har bibliotekene sørget for at antall besøkende øker. Man kan blant annet låne frø til planting, 3D-printere, musikkinstrumenter og gitarpedaler ved hovedstadens folkebibliotek, og Asker bibliotek tilbyr utlån av kunst du kan henge i stua. I København har bibliotekene også begynt å låne ut verktøy. «Verktøy høres spennende ut! Kanskje vi burde begynne å låne ut det også», sier kommunikasjonsleder Jørn Johansen ved Deichmanske bibliotek i Oslo. (NTB). ■

Fikk venner på biblioteket

For to år siden flykta Hamzeh Alsheiko fra krigen i Syria til Norge. I et intervju med NRK Sogn og Fjordane forteller han at det i begynnelsen var vanskelig å bli en del av det norske samfunnet. Det var først da han begynte å gå fast på biblioteket i Bergen, at han knakk koden. «Kultur er utan tvil den lettaste måten ein kan integrere seg i samfunnet på», sier Alsheiko. På biblioteket møtte han folk som delte hans interesse for litteratur og teater. «No er fleire av dei eg møtte på biblioteket blitt bestevenene mine. Vi har vore på hyttetur saman og gjort andre ting». ■

Lån frø på biblioteket

Stadig flere bibliotek rundt om i landet har begynt med utleie av ting man vanligvis ikke finner på et bibliotek. En av de mer originale vriene står Torshovs filial av Deichmanske bibliotek i Oslo for. I vår åpnet filialen som den første i landet et eget frøbibliotek. Her kan brukerne låne frø på våren for så å høste frø fra plantene som dyrkes, og levere disse tilbake til biblioteket. «Tiltaket har vært veldig vellykket. Til nå har vi lånt ut 700-800 frøposer, og kan også tilby dyrkekurs», sier bibliotekets avdelingsleder Ingvild Falck. (NTB). ■

Leiar av Norsk Bibliotekforening Mariann Schjeide med rapporten «Brukeratferd på storbybibliotek» - ei undersøking om storbybiblioteka i Noreg. Se også Småstoff på s.7.

Livslosanes nye verktøy

Brukaråtferdsundersøkinga 2015 kjem på eit veldig godt tidspunkt. Rett nok var dette ei undersøking for bybiblioteka, men funna verkar på mange måtar gjenkjennande og seier sitt om bibliotekdrift for heile landet. Først og fremst er undersøkinga eit verktøy for korleis ein kan vere med på å skape gode lokalsamfunn. I Noreg har vi ein tverrpolitisk vilje til at vi skal ha eit land med ein desentralisert samfunnsstruktur. Vi synes det er viktig med levande bygder og tettstader, vi vil gjerne at folk skal trivast og bli. Vi ser også konturar av at idrettslaget og fin natur ikkje aleine er nok for at folk vil bygge, bo og bli.

Her har du verktøyet ditt. Slå i bordet med til dømes dette talet: Den største aldersgruppa som bruker biblioteka, heile 29%, er aldersgruppa 19 – 30 år. Dette var i alle fall sær overraskande for meg. Samstundes veit vi at dette er ei aldersgruppe som kan vere flyktige, «utro», og som fort hoppar på andre trender. Denne gruppa må vi halde fast i!

Undersøkinga viser også med all tydelegheit at det å vere aleine i lag med andre er ein trend i tida, og det ser ikkje ut til å snu med det første. Fleire enn før lever aleine, og ein følge av dette er at nokre også er

einsame. Men vi likar å oppsøke fellesskapet utan å nødvendigvis oppsøke eit djupare samkvem. Og det er jo noko vakkert i dette at folk søker saman, det er flokkdyret i oss. Det forklarar kanskje også tala som viser at på dei største filialane oppheld folk seg lengst. Det er lettare å vere aleine når det er mange rundt oss, enn å vere få aleine saman.

På Halmstadkonferansen i Bergen i juni fekk vi innblikk i kvardagen på eit bibliotek i Danmark der dei tilsette hadde tatt grep rundt møbleringa i biblioteket for å få folk til å snakke saman og bli kjent. Utgangspunktet var at dei visste at bibliotekaren ofte er det einaste mennesket ein tilfeldig brukar snakkar med i løpet av dagen.

Så eit biblioteks samfunnsoppdrag og oppgåver kan famne vidt. Det er ikkje grenser for kva vi kan putte i det. Bruk derfor brukaråtferdsundersøkinga til å vise at vi gjer meir enn å låne ut bøker. Ein tilsett på Deichman sa at ho som bibliotekar opplever seg som ein livslos. Vakkare blir det ikkje. Helsing frå Mariann

Mariann Schjeide
leiar av Norsk Bibliotekforening

Medlemssider fra

Norsk Bibliotekforening

– et bilag til Bok og Bibliotek

Innhold:

Leder	s. 1
NBF Skole	s. 2-3
Tema: Fagbibliotekbrukere	s. 4
Tema: Skolebibliotek	s. 5
Småstoff	s. 6-7
Medlemsintervjuet	s. 8

Ansvarlig for bilaget:

Mariann Schjeide

Kontaktperson for bilaget:

Anna Kathinka Dalland Evans

kathinka@norskbiibliotekforening.no

tlf: 23 24 34 38

Grafisk design:

Malin Redvall,

malin@redesign.no

Generelle henvendelser til Norsk Bibliotekforening:

nbf@norskbiibliotekforening.no,

Twitter: @forbibliotek, tlf: 23 24 34 30

Nettsider:

www.norskbiibliotekforening.no

Styret i NBF Skole 2016-2018. Fra venstre: Arne-Harald Steilbu, Hans-Petter Storemyr, Sunniva Relling Berg, Ingrid Svennevig Hagen, Veronica Mørch, Line Hansen Hjellup, Mari Hopland

Gode skolebibliotek til alle

Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skole arbeider for at alle elever skal ha tilgang til gode skolebibliotek.

Det er lovpålagt at skoleelever skal ha tilgang til skolebibliotek, og det er presisert i forskriften at biblioteket skal være tilgjengelig i skoletiden. Loven sier imidlertid ikke noe om krav til bemanning, åpningstider eller utforming knyttet til kompetansemål i læreplanen.

Skolebibliotek er ikke bare en boksamling, men en måte å organisere skolens arbeid med digital kompetanse, kildekritikk, informasjonssøk, et utvidet tekstbegrep og lesing som grunnleggende ferdighet i alle fag. Denne læringsarenaen er et tillegg til klasseromsundervisningen, på tvers av fag og studieretninger og henger nøye sammen med læreplanene og skolens virksomhetsplan. Kvalifisert personale er viktig til å utføre dette arbeidet.

På hjemmesiden til Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skolebibliotek kan du lese *Sjekkliste*

for et godt skolebibliotek og Hva kan du gjøre, enten du er elev, forelder, skolebibliotekansvarlig, lærer, skoleleder eller politiker. Gå inn på skole.norskbibliotekforening.no/om-skolebibliotek/

«I skolebiblioteket kan elevene oppleve kultur og kunnskap som utfordrer dem til å fordype seg og tenke selv.»

Mari Hopland

Styret i Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skole 2016-2018:

Leder: Mari Hopland, Hamarøy bibliotek, Nordland

Nestleder: Line Hansen Hjellup, Spangereid skole, Vest-Agder

Sekretær: Ingrid Svennevig Hagen, Sandvika videregående skole, Akershus

Kasserer: Arne-Harald Steilbu, Lenvik bibliotek, Troms

Medlemsansvarlig: Hans-Petter Storemyr, St. Olav videregående skole, Østfold

1. Varamedlem: Veronica Mørch, Nordland fylkesbibliotek

2. Varamedlem: Sunniva Relling Berg, Årstad videregående skole, Hordaland

Hvis du bruker skolebiblioteket eller er opptatt av at andre skal bruke skolebiblioteket – da er dette foreningen for deg!

Meld deg inn på: skole.norskbibliotekforening.no.

På Facebook: facebook.com/nbfskole/

- Skoler som bruker biblioteket i sin pedagogiske virksomhet ser at elevene blir bedre lesere, noe som legger grunnlaget for videre fagkunnskap og trivsel, sier leder for Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skole, Mari Hopland.

- Skolebibliotekaren lærer også elevene å finne rett kunnskap til rett tid i informasjonsstrømmen, og til å forstå og bruke den godt.

Sverige har skjont det

Regjeringen i Sverige har vedtatt et statstilskudd på 15 millioner til styrking av personale i skolebibliotek i 2016, med en dobling til 30 millioner året etter. Målet er å øke skolebibliotekenes muligheter til å støtte elevenes læring, stimulere til leselyst og fremme språkutvikling. Den svenske regjeringen har sett verdien av kvalifisert personale i skolebibliotekene.

- Hvorfor skal alle elever ha tilgang til et skolebibliotek?

© SULE C. H. SURLAND

Mari Hopland

Biblioteksjef på Hamarøy bibliotek og leder i Norsk Bibliotekforenings spesialgruppe for skole.

- Skolebibliotek er skolens beste verktøy for tverrfaglig leseopplæring, dybdelæring og dannelse. Skolebibliotek gir bedre resultater og mindre frafall. I skolebiblioteket kan elevene oppleve kultur og kunnskap som utfordrer dem til å fordype seg og tenke selv.

© JULIE K. NILSEN

Line Hansen Hjøllup

Skolebibliotekar på Spangereid skole og nestleder i spesialgruppen for skole.

- Systematisk og kollektiv satsing på lesing og skolebibliotek *over tid* øker sannsynligheten for leseglade barn med god lærelyst!

© JAKOB KAABY HELSTENIUS

Ingrid Svennevig Hagen

Avdelingsleder for skolebiblioteket ved Sandvika videregående skole.

- Gode skolebibliotek skaper leselyst og bidrar til elevenes læringsprosess. Jeg ønsker at alle elever skal ha tilgang til gode, betjente og levende skolebibliotek.

© KIRSTEN STEILBU

Arne Harald Steinbu

Bibliotekar med særlig ansvar for nettsider og barn/ungdom på Lenvik folkebibliotek.

- Alle elever skal ha tilgang til et skolebibliotek først og fremst fordi de da møter litteraturen på en arena som de bruker hver dag. *Nærhet* til litteratur, både fag og skjønn, er en nøkkel til å finne den, bruke den og bli god av den!

© GERD OLAV ENGBAHL

Hans-Petter Storemyr

Bibliotekar på St. Olav videregående skole i Sarpsborg.

- Bibliotekarrollen i dagens informasjons-samfunn er i større grad rettet mot pedagogisk veiledning av elevene. Forskning viser at lesestimulering er viktig for alle elever i videregående skole. Skolebiblioteket har potensial til å være et annerledes under-

visningsrom og en viktig alternativ læringsarena for elevene. Skolebibliotekaren kan lære opp elevene i informasjonskompetanse og hjelpe dem til å vurdere kilders troverdighet, objektivitet, nøyaktighet og egnethet.

Hovudbibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Bergen, Anne Bjørkum Åsmul, hjelper ein student.

Studentar som arbeider i Bibliotek for humaniora, Universitetsbiblioteket i Bergen.

Fagbibliotekbrukarane

Veit biblioteka kva brukarane treng? Veit brukarane kva dei vil ha?

Tekst: Ane Landøy, universitetsbibliotekar, Universitetet i Bergen og medlem av hovedstyret i Norsk Bibliotekforening

Kva tenkjer fagbiblioteka om brukarane sine, og korleis involverer dei brukarane i planlegging? Eg vil ta utgangspunkt i studentar som brukarar, og alle døma er frå Universitetsbiblioteket i Bergen.

Som i mange andre bibliotek tenkjer vi jo at vi veit best kva brukarane treng, og at dei ikkje alltid veit kva som er best for seg. Når det er sagt har vi jamlege dialogmøter med den faglege leiinga ved Universitetet i Bergen, både på fakultetsnivå og med studentutvala på dei ulike fakulteta, og vi har to studentrepresentantar i Styret for Universitetsbiblioteket.

Utfordring: godt nøgde

Ei av utfordringane vi har er at studentane er så godt nøgde, og også at dei ikkje veit kva som er nye trendar i bibliotekverda. Dei ser ofte ikkje noko vi på Universitetsbiblioteket kan gjere annleis når vi spør dei generelt. Vi har hatt større hell med å få gode

svar frå einskildstudentar når vi ber om konkret tilbakemelding til dømes i samband med flytting «Kva tenester skal vi halde fram med?» «Er det noko vi kan kutte ut?»

I planlegginga av eit nytt ferdigheitssenter ved Det medisinsk-odontologiske fakultet og i planlegginga av flytting av Bibliotek for realfag har vi spurt studentar som har vore innom i biblioteket, og vi har fått relevante svar vedrørende innreiinga.

Konkrete tilbakemeldingar

Samleies er studentutvala flinke til å gje tilbakemeldingar, og også her er det viktig at spørsmåla er få og konkrete. Til dømes var det eit sterkt ønske frå studentutvalet på Det humanistiske fakultetet (HF) at arbeidsplassane i Bibliotek for humaniora i større grad skulle brukast av HF-studentar, og ikkje studentar frå andre fakultet eller lærestader. Vi reserverte nokre arbeidsplassar i ein del av biblioteket til studentar som var registrerte på fakultetet, og fekk hjelp av studentutvalet til å informere om dette.

Vi driv også observasjonar. «Kva skjer dersom møbleringa vert slik? Eller slik? Eller slik?» Dette gjev også grunnlag for planlegging. Dersom ingen sit i dei store mjuke stolar

og sofaene, men heller klemmer seg saman på harde pinnestolar rundt arbeidsbord veit vi at mjuke stolar er eit feilkjøp.

Biblioteka har også statistiske data. Både besøkstal, utlåns- og nedlastingstal og tal studentar som møter på undervisning/opplæring vert vurderte for å sjekke at vi framleis ser ut til å vere relevante og i bruk.

Intervju av brukarar

Vi har stor respekt for tida til brukarane våre, men ved nokre få høve har vi vore heldige nok til å få intervjuje einskildstudentar og fått verdfulle kommentarar til ting vi har planlagt. Av og til er studenten samd i det vi tenkjer, men viktigare er dei gongane dei har gode motargument slik at vi slepp å gjere ein tabbe.

Som fagbibliotek flest prøver vi med fleire ulike måtar å skaffe oss tilbakemeldingar for planlegging og justering av drifta. Dei store spørjeundersøkingane av alle studentar er det vanskeleg å få løyve til, så då vert det andre metodar som må brukast.

Leseglade barn knekker lesekoden raskt

Kloke rektorer satser på skolebibliotek. Forskning viser at barn som blir lest høyt for har god psykisk helse.

Tekst: Line Hansen Hjøllup, skolebibliotekar på Spangereid skole i Lindesnes kommune og nestleder i NBF Skole.

Barn som blir lest høyt for fra de er små, gjerne daglig, har store fortrinn når de starter på skolen. Høytlesing kan være med mamma, pappa, storesøster, besteforeldre eller barnehageansatte. Hjerneforskning viser tydelig positive resultater for barn som blir lest høyt for. Barna blir klare for skolens leseopplæring. Annen forskning viser at barn som blir lest høyt for har god psykisk helse. Høytlesing skaper gode sosiale relasjoner mellom voksne og barn gjennom spennende, morsomme eller dramatiske leseopplevelser og samtaler.

Leseglade barn leser mye

Barn som liker å lese, leser mye forskjellig. De koser seg med bildebøker som de leste da de var små. De er stolte når de kan lese en hel bok selv. De tør å starte på hele bokserier fordi de vet at de mestrer det. De oppsøker

bokhandlere, folkebibliotek, ønsker seg bøker til jul og bursdag og leser og leser og leser. Mengdelesing i skolen er avgjørende for at de skal utvikle seg til gode lesere som skal mestre avanserte fagtekster og kritisk lesing av digitale tekster videre i skoleløpet. For at man skal bli god i en ferdighet kreves det mye øving, opptil 10 000 timer blir det sagt, og da må det leses mye! Tall fra PISA (*Programme for International Student Assessment*) tyder på at barn som leser 30-60 minutter daglig frivillig valgt litteratur har god leseutvikling og skårer samtidig godt i andre fag. Tallene viser også en tendens til at daglig lesing utjevner sosiale forskjeller. Barn som kommer fra «umøblerte hjem», men som leser 30-60 minutter daglig, skårer godt over gjennomsnittet og bedre enn barn fra «møblerte hjem» som ikke leser.

Leseglade barn lærer

Barn som liker å lese, lærer om alt mellom himmel og jord. Det kan være om froskens utvikling, grave-maskinens egenskaper, dyr i skogen, kjærlighetens mysterier, zombienes framferd eller medmenneskelig kommunikasjon. Det er nesten ikke grenser for hva leseglade barn kan lese og kose seg med. Skolens fagbøker blir også lettere å lese for barn som

liker å lese og som leser mye. De er utholdende i lesingen sin, de klarer å være lenge i teksten, går i dybden, reflekterer kritisk over hva de leser og kobler sammen ny kunnskap med det de kunne fra før. Lesing er all kunnskaps mor, sa en klok rektor, og jeg kunne ikke ha vært mer enig!

Leseglade barn har en klok rektor

Kloke rektorer vil vi ha mange av i norsk skole. Kloke rektorer satser på lesing og prioriterer lesing og skolebibliotek. Skolebiblioteket er den viktigste arenaen for å få leseglade barn. Skolebiblioteket tilbyr ny, fristende og aktuell barnelitteratur. Skolebibliotekaren er ekspert på å finne den riktige boka til det riktige barnet. Skolebiblioteket er organisert slik at barnet lett finner den boka som frister. Skolebiblioteket er åpent og tilgjengelig, og står klart med så mange bøker barnet ønsker å lese. Skolebibliotekaren er skolens ambassadør for lesing, bindeledet mellom skolens lesesatsing og skolens pedagoger og leselærere. Kloke rektorer satser på skolebibliotek fordi de vil ha leseglade barn! Barn som knekker lesekoden tidlig, barn som leser mye og barn som lærer. Er det ikke dette skolen handler om?

Høytlesing av lærer Anita Reisvaag.

Barn som leser på biblioteket.

Har ditt bibliotek aviser og tidsskrift for barn og unge?

Aftenposten Junior er et tidsskrift som gir barn og unge en inngangsport til nyhetsbildet.

Tekst: NBF Tidsskriftformidlingen

Espen Iversen og Stein Grødahl jobber i Norsk Bibliotekforening Tidsskriftformidlingen.

Aftenposten Junior er en nyhetsavis for barn i grunnskolealder og oppover. Dette er en stabil og spennende kvalitetsutgivelse som vi mener bør være tilgjengelig i alle skole- og folkebibliotek. Her kan man lese nyheter fra Norge og verden, om naturvitenskap, kultur, dyr og sport. Kviss og tegneserier er også med. Aftenposten Junior kommer ut ukentlig.

Alle bibliotek som er institusjonsmedlem i Norsk Bibliotekforening kan bestille abonnement på Aftenposten Junior og andre tidsskrift via norskbibliotekforening.no/tidsskriftformidlingen eller ved å sende oss en e-post på adressen tidsskrift@norskbibliotekforening.no

Jobber du i bibliotek og er biblioteket ditt av en eller annen grunn ikke kunde hos oss?

Det kan du enkelt gjøre noe med. Send oss en e-post eller ring oss på 23 24 34 30, så forteller vi hvordan vi kan gi dere en enklere og mer effektiv tidsskriftshverdag.

Bibliotek forandrer liv

Halmstadkonferansen gikk av stabelen i Bergen 13. og 14. juni 2016.

Tekst og foto: Heidi Hovemoen

Konferansen samlet nær 160 deltakere fra de nordiske landene til innlegg og samtaler om folkebibliotekenes framtid. Konferansen hadde to hovedspor: politikk og faglige trender. Interessante innlegg og samtaler belyste folkebibliotekenes legitimitet, bibliotekene som motor i by- og stedsutvikling og som en institusjon som kan forandre liv. De faglige trendene som ble belyst handlet i stor grad om samspillet mellom det digitale biblioteket og det fysiske biblioteket og hvilke utfordringer bibliotekene står overfor i årene som kommer.

Aarhus-biblioteket Dokk1 har vært gjenstand for stor oppmerksomhet de siste årene, så også under årets Halmstadkonferanse. Stadsarkitekt Stephen Willacy tok oss med på en spennende reise og fortalte om hvordan hele havneområdet i Aarhus de siste årene har steget opp som en fugl Fønix. Fra Norrköping Stadsbibliotek og Bergen Offentlige Bibliotek fikk vi høre om vellykkede satsinger rettet mot flyktninger og immigranter.

Liz McGettigan, tidligere bibliotek-

sjef i Edinburgh, nå Director of Digital Library and Cultural Experiences, holdt foredrag med et klinkenke klart budskap. Dersom bibliotekene skal være relevante fremover, må de selv spille en aktiv rolle i å forme sin fremtid og utforme nye tjenester. Bibliotekene må bli *digitale nav*, et sted hvor mennesker kan utforske ny teknologi i inspirerende rom. Den største trusselen for bibliotekene er, ifølge McGettigan, mangelen på fantasi i å utforme det nye biblioteket.

Størst oppmerksomhet fikk kanskje presentasjonen av UROM i Bergen Offentlige Bibliotek. Utgangspunktet for prosjektet var å se hvordan man kan trekke ungdommen inn i biblioteket. En ny ungdomsavdeling har blitt utformet i samarbeid mellom ungdommene selv og studenter ved Bergen Arkitektskole. I tillegg har biblioteket ansatt ungdommer som blant annet er ansvarlige for programmering i den nye ungdomsavdelingen.

Om flystreik skapte en del utfordringer for arrangørene, var det ekstra hyggelig at værgudene viste et Bergen fra sin aller beste side under Halmstadkonferansen.

På tur ned fra Fløien i kveldssol under Halmstad-konferansen i juni 2016. Foran, fra venstre: De svenske fylkesbibliotekarene Annellen Van der Tang Eliasson og Ann Lundborg.

Statistikk fra Sverige

Tekst: Anna Kathinka Dalland Evans

Svensk biblioteksforening har lenge arbeidet for en nasjonal bibliotekstrategi i vårt naboland. En slik strategi er for tiden under utarbeiding, og den planlegges ferdig i 2019. Arbeidet innebærer en rekke delutredninger som publiseres underveis. Den første rapporten fra sekretariatet for nasjonal bibliotekstrategi ble publisert i mai 2016. Se nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se.

For andre år på rad kom i år Sveriges

nasjonalbibliotek, Kungliga biblioteket, med en rapport som samler statistikken for de offentlig finansierte bibliotekene i Sverige. Det er 25 færre bibliotek i årets statistikk. Antallet skolebibliotek og e-bokutlån er uforandret. 86 kommuner har ikke et eget skolebibliotek med minst 20 timer bemanning per uke. Det er omtrent 9 000 personer som arbeider på de offentlig finansierte bibliotekene, 76 % av dem er kvinner. Les mer på Svensk biblioteksforenings hjemmesider www.biblioteksforeningen.org

Nytt og nyttig

Sekretariatet

Organisasjonsmøte

Organisasjonsmøte for alle tillitsvalgte i lokallag, spesialgrupper og utvalg: **19.-20. oktober på Thon Hotel Linne i Oslo**. Tema: Sponsing i bibliotek, språkkafe og integrering, retningslinjer for styrearbeid med mer.

Styreseminar

Det blir styreseminar for hovedstyret **11. september**. Stikkord: styrearbeid, konkretisering av handlingsplan 2016-2018 og økonomi i foreningen.

Hovedstyremøter

Hovedstyremøter for høsten 2016: **12. september, 19. oktober og 5. desember**

Årets bibliotek 2016

Alle bibliotekbrukere kan sende inn forslag til hvem som bør få prisen «Årets bibliotek». Frist for å sende inn forslag til **nbf@norskbiotekforening.no** er **15. oktober**. Se mer info på norskbiotekforening.no/arets-bibliotek

Verv en venn

Vi trenger dere! Har du venner og kolleger som også er opptatt av bibliotek? Husk å fortelle dem at de kan støtte arbeidet vårt ved å bli personlig medlem i Norsk Biblioteksforening. Innmelding her: www.norskbiotekforening.no/bli-medlem

Bibliotekturné i Sør-Trøndelag

Tekst: Anna Kathinka Dalland Evans

I slutten av mai arrangerte Norsk Biblioteksforenings lokalavdeling i Sør-Trøndelag en rundtur til flere bibliotek i regionen. Turen gikk først til Moholt bibliotek som driver meråpent. Etterpå spaserte gruppen videre i nydelig solskinn til Realfagsbiblioteket på Gløshaugen. Der fikk de omvisning blant 3D-printere, symaskiner og loddebolter til bruk for studentene. Planen var også å besøke Gunnerusbiblioteket, men dette

lot seg dessverre ikke gjennomføre denne gangen. Etter bibliotekrunden ble dagen avsluttet med en god middag.

- Det ble en veldig fin tur som det var synd at ikke flere fikk med seg, sier leder i Norsk Biblioteksforenings lokalavdeling for Sør-Trøndelag, Anita Sæther.

- Men flere kan få sjansen senere. Vi har allerede notert oss flere steder det kan være aktuelt å besøke ved en senere anledning.

Studenter arbeider på bibliotek.

- Denne grundige rapporten hjelper oss å gjøre folkebibliotekene enda bedre, sier Leikny Haga Indergaard, biblioteksjef i Bergen og leder av gruppen bak undersøkelsen.

- Undersøkinga er eit glimrande verktøy som alle vi som kjempar for biblioteksaken må ta i bruk, sier leder av Norsk Biblioteksforening Mariann Shjeide.

Du kan laste ned rapporten fra blant annet hjemmesidene til de fleste storbybibliotekene.

Brukeradferdsundersøkelsen 2015

- Hva gjør folk på biblioteket?

Tekst: Anna Kathinka Dalland Evans

Folkebibliotekene er landets best besøkte kulturinstitusjon. I juni 2016 ble det lagt frem en omfattende undersøkelse som viser hvordan folk bruker biblioteket sitt, basert på brukerrundersøkelser i 6 store byer i Norge: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø.

Medlemsintervjuet

- Hvilket bibliotek føler du er ditt bibliotek?

Jeg er relativt nyansatt ved Lillehammer bibliotek, har blitt tatt i mot med åpne armer og føler meg veldig hjemme her. Likevel banker nok hjertet litt ekstra for biblioteket ved Valdres Videregående skule. De jeg jobbet med i Valdres har vært med på å forme meg som bibliotekar og hva jeg tenker biblioteket skal være.

- Hva leser du akkurat nå?

Jeg leser litt som jeg hører på musikk, ser film, spiller spill eller ser serier. Det må passe til situasjonen og humøret. Jeg driver med høytlesing av «Ville detektiver» av Roberto Bolaño. Det er en morsom opplevelse og jeg synes den boken egner seg svært godt til høytlesning. Jeg har akkurat blitt ferdig med «Et lite liv» av Hanya Yanagihara, den kan jeg ikke få lovprist nok. Jeg kan aldri huske å ha grått så mye av noen bok.

- Hvilken bibliotekpolitisk sak opptar deg?

Jeg synes alltid det brukes for lite penger på bibliotekene. Vi tilbyr stadig flere tjenester. Flere oppgaver og færre resurser er problematisk. Jeg har tidligere som kommunestyrepolitiker i en liten kommune måtte sette helse og kultur opp mot hverandre. Det er vanskelig å prioritere og jeg skjønner at vi ofte må

trekke litt for korte strå. På tross av dette er bibliotekvesenet som regel en av de kommunale tjenestene folk flest er mest fornøyd med. Det må satses hardere og bedre på bibliotekene så vi ikke blir en budsjettpost som kan brukes for å regulere underskudd i andre kommunale tjenester.

- Hvorfor er det viktig å være medlem av Norsk Bibliotekforening?

Norge er langstrakt og mange av bibliotekenhetene er små. Det er alltid en styrke i å stå samlet. Sterke interesseorganisasjoner kan hjelpe bibliotekarer, som ofte må være eksperter på alt fra bøker og arrangement til bibliotekpolitikk og prosjektsøknader.

- Hvordan tror du fremtidens bibliotek ser ut?

Jeg har trua på bibliotekene som hjerne og hjerte i lokalsamfunnet, et sted der du kan finne følelser og kunnskap. Jeg håper på en fremtid med et bibliotek som er åpent, tilgjengelig og bemannet. Jeg håper biblioteket kan ta en aktiv rolle i å opplyse, styrke og berike mange sider av våre brukeres liv. Makerspace-tankegangen, rom for kreativitet og produksjon ser jeg for meg som det neste store.

- Hva har du lyst til å lese mer om på medlemssidene våre?

Jeg liker sidene godt jeg! Bare fortsett med den gode jobben!

© ANNA KATHINKA DALLAND EVANS

Navn: Jon Esteban Furøy

Medlemsnummer: 7271

Arbeider som: Barne- og ungdomsbibliotekar på Lillehammer folkebibliotek (50%) og koordinator for Litteraturhus Lillehammer (50%). Styremedlem i Norsk Bibliotekforening avdeling Oppland.

Fortell oss om ditt bibliotek

Norsk Bibliotekforening samarbeider med Norsk lokalhistorisk institutt om å få mer bibliotekhistorie på lokalhistoriewiki.no.

Se hvordan du kan bidra:

lokalhistoriewiki.no/index.php/Forside:Bibliotek

© UKJEND FOTOGRAF / RUKJAN BIBLIOTEK 1916

Fra Rjukan folkeboksamling 1916-17 i Folkets Hus

300 000 kroner til bibliotek i Finnmark

Fritt Ord innvilget seks av søknadene fra bibliotek i Finnmark med 50 000 kroner hver,
det er ny rekord!

Fylkesbiblioteksjef Heikki Knutsen.

Fritt Ord bevilger årlig midler til litteraturformidling i norske folkebibliotek. I år hadde de ønske om å stimulere til nyskapende formidling av språk og litteratur, et tema som engasjerte bibliotekarene i Finnmark. Flere søknader ble sendt inn til Fritt Ord, og nesten alle kommunene i fylket var involvert i en eller flere av søknadene.

– Gjennom prosjekt «Finnmarksbibliotekene» igangsatt av Finnmark fylkesbibliotek er det økt fokus på samarbeid og økt aktivitet på bibliotekene. Dette har ført til flere søknader om eksterne midler. Vi er stolte over hva bibliotekarene i Finnmark får til, sier fylkesbiblioteksjef Heikki Knutsen (bildet).

– Bibliotekene er helt avhengig av penger fra eksterne for å oppfylle dagens krav til aktivitet siden de kommunale bibliotek-budsjettene stadig utsettes for kutt, sier Knutsen. Nå blir det heldigvis mange aktiviteter også i år og neste år. Fra 2014 til 2015 økte arrangementene i bibliotekene med 40% og mer håper vi det kan bli.

Fritt Ord mottok 98 søknader, og har nå publisert en oversikt over de 43 utvalgte formidlingsprosjektene de har valgt å støtte. Prosjektene vil bli gjennomført høsten 2016 eller i løpet av 2017. I Finnmark fikk man støtte til dette:

«*Språkidentitet og flerspråklighet i nord*» Folkebibliotekene i Nordkapp, Måsøy, Loppa og Kvalsund ønsker å være en formidlingsarena for norsk skjønnlitteratur og en møteplass mellom forfattere og publikum. Finnmarksforfattere inviteres til samtale om sine forfatterskap og påvirkning av den flerspråkligheten som på mange måter definerer Finnmark.

«*Er samisk språk og kultur liv laga?*» Alta Bibliotek. Forfattermøter og diskusjon rundt emnene flerspråklighet, språkblanding, språkidentitet og minoritetspråk, med utgangspunkt i den kulturelle smeltedigelen Finnmark, der samisk, finsk/kvensk og norsk kultur har møttes gjennom årtiene.

«*Grenseløs Nord*» Bokbussen Kara-sjok/Utsjoki/Porsanger Bokbussen organiserer forfatterturné med flere forfattere som har ulik språklig bakgrunn (norsk, samisk, kvensk/finsk). Arrangementene består av opplesing og forfattersamtaler om emnet «Språk, identitet og litteratur», med utgangspunkt i forfatterens forhold til sitt/sine språk og hvilke forskjellige roller språk har i forfatterens arbeid og liv.

«*Spiller det noen rolle hva jeg sier?*» Hammerfest bibliotek og Gamvik folkebibliotek. Hammerfest folkebibliotek og Gamvik folkebibliotek fokuserer på ungdomsspråk og holdninger til likestilling

og feminisme med utgangspunkt i Marta Breens forfatterskap og blogg. Samarbeid med lærere og skoleklasser på ungdomstrinnet skal sette søkelyset på ungdommenes språkbruk og holdninger.

«*Kvensk vår*» Porsanger bibliotek Arrangementsrekke på Porsanger bibliotek som fremmer Poršáiggu gielda/Porsanki komuuni/Porsanger kommune som landets eneste offisielt trespråklige og trekulturelle kommune. Det planlegges foredrag, forfattersamtale, muntlig kvensk formidling og skrivekurs med temaet Kvensk språk og litteratur, fordelt på emnene «Vårt språk – Vår litteratur – Vår kreative arv».

«*Det finske i det flerspråklige Varanger*» Vadsø bibliotek, Nesseby bibliotek og Bokbussen Tana/Nesseby Prosjektet fører sammen en norsk forfatter med kjennskap til den finsk-norske kulturen på grensa i Finnmark og en forfatter fra Finland eller fra det finskspråklige Tornedalen i Sverige i et forfattermøte som inspirerer til refleksjoner rundt den finske kulturens og språkkulturens dype røtter i Finnmark, og dens fremtid der.

Kilde: Pressemelding fra Finnmark fylkesbibliotek

Bibliotek uten bibliotekarere

– Alt vi gjør på Biblo er midt i kjernen av bibliotekets grunnleggende hensikt: Det handler om kultur og kunnskap. Kanskje med unntak av Pokémonene, sier Reinert Mithassel.

AV KRISTIAN MEISINGSET
FRILANSER OG
MEDREDAKTØR I MINERVA

FOTO: TROND ISAKSEN

Da det nye ungdomsbiblioteket Biblo på Tøyen i Oslo søkte etter ansatte i fjor, etterlyste de kunstnere, kokker og «DIY-oppfinnere». Bibliotekarere ble ikke nevnt med et ord.

Resultatet: I dag er det ingen bibliotekarere på Biblo.

Nettsiden deres reklamerer med at de unge kan lese bøker, lage musikk og mat, programmere dataspill, tegne, animere, bruke 3D-printer, kle seg ut, bygge lego og få leksehjelp. Før Biblo ble planlagt, tok de imot råd fra en gruppe unge. Et av innspillene var at de ville «chille».

Interiøret er en egen historie: Verkstedet består blant annet av en ombygget lastebil, og gamle taubanevogner fra Østerrike brukes som arbeidsrom.

Bibliotekene er ikke bare bøker lenger. De skal være møtesteder. Men har Biblo gått for langt? Er det bare en fritidsklubb for unge? Eller viser Biblo bibliotekenes framtid?

Det de unge ønsker seg

Biblo er et bibliotek med aldersgrense. Er man ikke en «tween» mellom 10 og 15 år, får man ikke komme inn. Foreldre og lærere blir gjerne sendt på kafé.

– Skal ikke biblioteket samle alle sosiale grupper og aldre, og ikke skille generasjonene?

– De unge fortalte at de gjerne ville være for seg selv og ha noe som bare var deres. Vi gir dem det de ønsket seg, svarer Reinert Mithassel, som har vært avdelingsleder for filialene på Tøyen i ett år. I denne perioden er voksenfilialen oppgradert og Biblo bygget. Voksenfilialen har hatt en publikumsvekst på 70 prosent siden åpningen, og Biblo har allerede rukket å bli en myte.

Mithassel er ikke en typisk biblioteksjef. Han er ikke bibli-

Lydhør. Vi gir de unge det de ønsker seg, sier Reinert Mithassel.

Biblo på Tøyen i Oslo:

Åpnet 31. mars 2016.

Aldersgrense: 10-15 år.

Åpningstider: 14-19.

Avdelingsleder: Reinert Mithassel.

Tivoli. Journalisten og Mithassel under intervjuet, som foregår i en gammel Pariserhjul-kurv.

otekar og har ikke studert hverken nor-disk, pedagogikk eller litteraturvitenskap. Mithassel har bakgrunn som regissør og kunstner.

Men han passer inn på Biblo. For Biblo er et originalt bibliotek. Den store inspirasjonen er TioTretton i Stockholm, men ingen andre biblioteker i Norge har en fast aldersgrense.

Mithassel mener det burde være flere.

– Folk er mer mobile nå, og da kan man lage spesialiserte tilbud. Deichmanske i Oslo har 18 filialer, og noen har utviklet egne profiler. Grünerløkka har Serieteket, og Torshov er spesielt tilpasset dem med funksjonshemminger. Flere kunne spesialisere seg mer, mener Mithassel.

– Drømmer du om flere Biblo-avdelinger i Oslo?

– Det ville være veldig positivt med flere Biblo-er både i Oslo og resten av landet, for det er viktig at unge inspireres til å møte kultur og kunnskap i de formative årene.

– Da Biblo ble lansert, snakket Kristin Danielsen, biblioteksjef i Deichmanske, om et «gap in the market». Men biblioteket skal vel ikke tenke som en markedsaktør?

– Skal det ikke? svarer Mithassel.

Han mener at biblioteket er en instrumentell institusjon.

– Vi skal spre inspirasjon og innsikt til hele befolkningen, og Biblo treffer et hull

i markedet: Mange som aldri gikk i biblioteket før, kommer til oss. Uten Biblo ville de glippet, sier han.

Fritidsklubb eller læring?

– Referansegruppen deres ønsket seg et bibliotek hvor de kunne «chille», spille, bruke PC-er og få tilgang til leksehjelp, og dere har gitt dem alt dette. Hvor blir det av bøkene?

– Bøkene er her. Vi har rundt 3000 utgivelser, og utvalget er satt sammen av de beste bibliotekarene i Deichmanske. Det må være Norges beste ungdomssamling.

– Når man kan lage mat, animere og bygge lego her, er det da en fritidsklubb?

– En fritidsklubb er vel et sted man er på fritiden, men agendaen vår er kultur og kunnskap, og man merker fort at Biblo ikke er en vanlig fritidsklubb. Her er det ingen hoing og løping og ingen høylytt spilling. Det er mye bedre å være her enn å drive dank, svarer Mithassel.

– Kan man komme hit og «chille» og spille dataspill i 4-5 timer?

– Vi gir de unge frihet til å spille, men vi har begrenset spilletid på datamaskinene. Dessuten prøver vi å friste dem til å oppdage kulturen og kunnskapen som omgir dem her. Vi er fluefiskere som legger ut kultur som agn og håper å få de unge på kroken.

Mithassel mener det har en egenverdi for de unge bare å være på Biblo.

– Alle som er her, fanger opp kulturen i sideblikket.

På Facebook-siden til Biblo skryter biblioteket av at de 3D-printet et mobildeksel, og at massevis av 3D-printede Pokémoner ble plassert rundt i bokhyllene.

– Mobildekser og Pokémoner?

– Man kan lære mye av å laste ned en 3D-tegning av et mobildeksel på en datamaskin og omgjøre den til et fysisk objekt. Pokémonene i hyllene var derimot en form for bondefangeri: Vi må få de unge inn døren og bort til bokhyllene, forklarer Mithassel.

Flere biblioteker burde se til varehandelen, mener han.

– Vi kan bli bedre til å falby varene våre og å friste folk til å besøke oss.

Sportsutstyr og frøbibliotek

Biblo har en klassisk utlånsprofil: bøker, tegneserier, magasiner, lydbøker og film. I sommer skrev avisene om biblioteker som låner ut kunst, instrumenter og sportsutstyr.

Kunne Mithassel tenke seg det?

– Nei. Å låne ut sportsutstyr, handler om en vakker, sosialistisk tanke om at alle skal ha lik tilgang til viktige ressurser. Men Biblo har et budsjett, og vi vil satse på kultur og kunnskap. Noen av de unge ønsket seg rosa rom og volleyballbane. De fikk ikke alt de ønsket seg.

– Finnes det en grense for hva et bibliotek skal drive med?

– Det er vanskelig å si hvor bibliotekets yttergrense går. Først og fremst må biblioteket være relevant lokalt, og hvis det er det, mener jeg det er lov å prøve alt mulig.

– Deichmanske på Torshov har åpnet et frøbibliotek og tilbyr dyrkekurs?

– Spørsmålet er: Hva er forståelse og innsikt i vår tid? Frøbiblioteket har i det minste en miljøprofil som i hvert fall deler av dagens oslobyråd synes er ypperlig, sier Mithassel.

– Er det et problem at noen begynner med post i bibliotek?

– Post i bibliotek ser ut som en tilsniking av sparing. Kommunen er forpliktet til å ha bibliotek, men så tynner man det ut. Slik uttynning skjer også i Nye Deichmanske i Bjørvika.

– Tenker du på at byrådet vil leie ut store deler av nybygget?

– Nok sagt om det, svarer han.

– Noen vil vende kritikken tilbake: Post

i bibliotek er kanskje uttynning. Men Biblo på Tøyen utvanner biblioteket ved å ha verksted, kjøkken og konserter?

– De tar feil. Alt vi gjør på Biblo er midt i kjernen av bibliotekets grunnleggende hensikt: Det handler om kultur og kunnskap. Kanskje med unntak av Pokémonene.

I et intervju undertegnede gjorde med Ragnar Audunson på HiOA i forrige nummer av Bok og Bibliotek sa han: «Biblo kan bli et fantastisk ungdomsbibliotek hvis det bygges rundt kultur og kunnskap. Men det kan også hende at det 'bare' blir en fantastisk fritidsklubb.»

– Er det en fare for at Biblo bare blir fritidsklubb?

– Vårt prosjekt er å stimulere til undring, innsikt og kunnskap. Jeg kan ikke garantere for at den effekten oppnås for alle som kommer hit, men vi gjør så godt vi klarer, svarer Mithassel.

Kø utenfor hver dag

I løpet av intervjuet samler det seg en gruppe unge fra Oslo kommunes sommerskole utenfor vinduene. De er utålmodige, men må vente til biblioteket åpner. I skoleselestid åpner Biblo først klokken 14, men i timene før åpningstid kan skolene bruke Biblo.

– Hvordan har besøkstallene vært?

– Himmelstormende.

Mithassel ble genuint overrasket over besøket.

– Man må huske at det ikke er mer enn 300 barn i hvert årskull på Tøyen. De fire første månedene hadde vi likevel 25 000 besøkende, noe som er like mange som jeg trodde vi skulle ha på et helt år. Hver eneste dag står det unge utenfor når vi åpner.

Biblo oppstod etter initiativ fra Kulturbyråd Hallstein Bjercke, og det passer inn i tiden: Tøyen er en utsatt bydel, og også det nye byrådet ønsker et løft i området. Mithassel mener at Biblo utgjør en avgjørende forskjell for mange unge på Tøyen.

– På Tøyen er det trange kår og store familier. Vi er viktigere her enn et liknende tilbud ville vært på Slem dal. Mange synes det er kult å komme hit og bli møtt og sett av positive voksne.

Publikum på Biblo gjenspeiler mangfoldet på Tøyen, mener Mithassel.

– På voksenfilialen er det annerledes, men de unge ferdes friere og velger å dra hit.

– Når dere fram til barn fra ressursvake familier?

– Ja.

Bøker. Joda, det finnes bøker på Biblo også.

– Hvordan vet du det?

– Vi snakker med dem som kommer og blir kjent med dem. Noen er her nesten hver dag. De står over 3D-printeren, gjør lekser, leser, er på verkstedet eller lager mat på kjøkkenet.

Erfaring med ungdom viktigst

Men tilbake til start: Biblo er et bibliotek uten bibliotekarer. Av 676 søkere ansatte de en pedagog, en lærer, en musiker, en kaospilot og en med mastergrad i design. Mange bibliotekarer steiler over at kompetansen deres ikke blir anerkjent av Biblo, det som er et av Norges mest spennende biblioteker for øyeblikket.

– Dere annonserte etter kokker og «DIY-oppfinnere», men ikke bibliotekarer?

– Jeg vet at noen leste annonsen slik, men det er feil. Ansettelseskriteriene var kunnskap om litteratur og kultur, og jeg regner med at bibliotekarene mener at de har det, svarer Mithassel.

– Kan det virke som om bibliotekarer vil ha eksklusiv tilgang på bibliotekjobbene?

– Ja. For å ta en parallell: Hvis alle som jobbet på en restaurant var kokker, ville det ikke gå bra, og det er ikke bare fotballspillere som jobber i en fotballklubb, sier han.

Er Biblo et bilde på hva som vil skje i bibliotekene framover? Nasjonalbibliotekar Aslak Sira Myhre kommer ikke fra bibliotekene. Kristin Danielsen, sjef i Deichmanske og snart direktør i Kulturrådet, var heller ikke bibliotekar. Mange reagerte da de ble tilsatt.

– Er det for mange bibliotekarer i bibliotekene generelt?

– Det vil jeg ikke si noe om. Selv har

vi ansatt ut fra Biblos behov: Det viktigste var erfaring med å jobbe med ungdom. Når vi har 60-70 kids på besøk, trenger vi pedagogisk teft, sier han.

– Kan man drive et bibliotek uten bibliotekarer?

– Ja, men vi bruker ressursene til Deichmanske i Oslo, og jeg driver også voksenfilialen 70 meter unna. Bibliotekarene der bidrar her, og de ansatte på Biblo bidrar hos dem.

– Ansatte dere virkelig en kokk?

– Nei, og det var heller ikke meningen, svarer Mithassel

Fra hjertet

Før Mithassel begynte å jobbe i Biblo, arbeidet han med tidligere biblioteksjef Liv Sæteren med å utvikle det nye hovedbiblioteket i Bjørnvika, som nå er beregnet å åpne i 2020.

– Det er en stor kontrast mellom Nye Deichmanske og Biblo?

– Etter å ha brettet papirtigere i mange år, var det moro å jobbe med Biblo, som ble utviklet veldig raskt. Og det er fint å kjenne på nærkontakten med de unge lokalt på Tøyen.

– Tidligere drev du med teater og performance. Går det en linje til Biblo?

– Grunnmotivet er beslektet: Å gi folk nye perspektiver og få dem til å stille spørsmål.

– Hva er mest givende av teaterkunst og ungdomsbibliotek?

– Biblo er et superkick, og jeg føler at jobben her er mye viktigere. Det jeg jobber med her, har så enorm betydning for dem som bruker biblioteket. Det sier jeg fra hjertet. ■

Suksessbibliotek. Tone Thorsen Stræte (t.h.) og Ellen Lie på Tynset bibliotek, som er et av de mest populære bibliotekene i Norge.

AV HARALD VINGELSGAARD
FRILANSJOURNALIST

Suksessen Tynset bibliotek

Tynset bibliotek er blant landets beste på Norsk kulturindeks, år etter år. Målrettet arbeid, fagkunnskap, god service og fantastisk beliggenhet, det er noe av forklaringen på suksessen.

– Hei! Biblioteksjef Tone Thorsen Stræte og bibliotekar Ellen Lie ønsker velkommen til Tynset bibliotek i Hedmark, et populært bibliotek med mye besøk og høyt utlån.

De to viser vei til en av de mange sittegruppene mellom bokreolene i biblio-

teket. På bordet ligger Norsk kulturindeks for 2015. Der er Tynset bibliotek kommet på andreplass.

– Inspirerende. At vi kommer så høyt på Norsk kulturindeks, er et bevis på at vi har gjort riktige valg og jobber på en god måte, sier biblioteksjefen.

Kulturindeksen bygger på tall for «utlån», «besøk» og «aktive voksne lånere».

I 2014 kom Tynset på fjerdeplass. Og mange år før den tid fikk biblioteket gode plasseringer. Overfor administrasjonen og politikerne i kommunen, kan biblioteksje-

fen derfor vise til god statistikk. Det er spesielt viktig når det skal bestemmes hvor mye penger biblioteket får til sin drift. Hun fastslår også at biblioteket driver effektivt, både økonomisk og med tanke på at de får mye ut av arbeidskraften.

Tynset bibliotek har kun tre ansatte fordelt på 2,4 årsverk. Tynset kommune har om lag 5.500 innbyggere.

Perfekt beliggenhet

Tynset bibliotek holder til midt i Tynset sentrum, ved inngangen til rådhuset. I

samme bygg er det legekontoar, helsesenter og kulturhus med kinosaler. Et samlingspunkt, ikke bare for Tynset, men for hele regionen Nord-Østerdal. Biblioteket har store glassvegger og et svært romslig inngangsparti, dette er et iøynefallende bibliotek som innbyr til et besøk.

Tynset bibliotek fikk bibliotekprisen for Hedmark i 2011. I begrunnelsen til juryen, la de vekt på at Tynset bibliotek har en «særdeles sterk posisjon i folks bevissthet». Det ble også fremhevet at Tynset bibliotek er et eksempel på at små bibliotek kan være svært gode bibliotek.

– Hvordan lykkes dere?

– For noen år siden satte vi oss ned og definerte våre mål og hvilke brukergrupper vi ville gjøre noe ekstra for, sier biblioteksjefen.

Og her er disse gruppene:

- Barn og barnefamilier.
- Lånere og oppgaver innen skole og utdanning.
- Fortsette med bokbad for voksne, for å gjøre biblioteket synlig for voksne.

Tynset bibliotek har satset spesielt på barn og unge de siste årene, både ved å kjøpe inn mer til dem, og ved å legge bedre til rette for barn og unge inne i biblioteket. Dette har gitt gode resultater, understreker biblioteksjefen og bibliotekaren. Lie er hovedansvarlig for barn og unge i Tynset bibliotek, som ønsker å satse enda mer på barn og unge i årene som kommer.

Utdanning

– Mange tar videre- og etterutdanning i vårt distrikt. Og de har lange lister med pensumlitteratur som vi fjernlånbestiller. Vi ser denne delen av jobben som et viktig bidrag til å skaffe kunnskap til vår region.

– Bestillinger til skoler er det også mye av. Når skolene arbeider med ulike temaer, som for eksempel «eventyr, sang og myter», med lokalt tilsnitt til de ulike klassetrinnene, kommer de til oss. Vi tar imot alle typer oppdrag og håndterer dem seriøst.

Bokbadene arrangeres i Tynset kulturhus på kveldstid. Tynset bibliotek har presentert en lang rekke faglitterære og skjønnlitterære forfattere de siste årene under bokbadene.

Biblioteket legger i tillegg vekt på service.

– Vårt mål er å ta imot alle besøkende på en profesjonell måte, og gi profesjonelle svar på alle spørsmålene vi får, sier de. Tynset bibliotek oppfordrer folk til bokprat over skranken. Dermed kan låneren si hva vedkommende mener om boka, mens bibliotekets ansatte får gode tips til neste besøkende.

Besøkende

Mange besøkende til Tynset bibliotek er der lenge, enten de leser aviser, bøker, fagblader eller bruker en av datamaskinene som er til utlån. Mange innvandrere som bor i Nord-Østerdal er også flinke til å benytte biblioteket.

Tynset bibliotek er med andre ord et samlingspunkt for både barn, ungdom, voksne og eldre, innvandrere og besøkende fra nabokommunene.

Lokalt

Tynset bibliotek satser også på lokale bøker. Disse bøkene handler om alt fra seterdrift og gruvedrift til litteratur om Tynset som samfunn.

For øvrig er Gert Nygårdshaug den største av nåtidens forfattere som kommer fra Tynset. Det er lenge siden han har bodd på Tynset, men han har sterke

røtter i fjellregionen på den delen av landet, noe som også gjenspeiles i deler av hans forfatterskap. Og en annen forfatter, som er opprinnelig tynseting, heter Kari Nygaard. Hennes bok «Det frosten tok» fra 2015 ble godt mottatt blant anmelderne.

Ny barnesatsing

«Nysgjerrig?» er en ny satsing fra høsten 2016, rettet mot barn fra om lag åtte til 12 år. Dette er et samarbeid mellom Tynset bibliotek, de andre bibliotekene i Nord-Østerdal og Rendalen, støttet av Nasjonalbiblioteket og Hedmark fylkeskommune.

– Vi vil øke gleden og entusiasmen rundt kunnskap og utdanning, spesielt for barn fra 3. klasse til 7. klasse, sier bibliotekar Lie. Forskere og eksperter kommer for å holde foredrag om sine fagområder på en levende måte. Først ut er Per Kristian Grytdal fra NRK Super. Han tester ut nye ting med flammer og smell. Senere blir det blant annet astroshow, foredrag om fjellreven og fokus på ville vulkaner med andre eksperter.

Tynset bibliotek håper prosjektet «Nysgjerrig?» vil føre til enda større interesse for biblioteket blant barn og unge.

Tynset bibliotek arbeider med andre ord innen et vidt spekter for å beholde sine brukere, og for å tiltrekke seg nye i fremtiden. ■

Rapporten Norsk kulturindeks 2015 er utarbeidet av Telemarksforskning. - Skal man sammenligne data på tvers av kommunistørrelse, er det få indikatorer som er gode. Vi har derfor valgt å begrense oss til utlån, besøk og aktive voksne lånere, heter det i rapporten. Data er hentet fra KOSTRA og Folkebibliotekstatistikken til Nasjonalbiblioteket. Tallene for kåring av de beste for år 2015 er fra år 2014.

Bykle kom på førsteplass, Tynset på andreplass og Lom på tredjeplass.

Tynset hadde i gjennomsnitt 8,55 utlån pr. innbygger, 275,6 voksne aktive lånere pr. 1000 innbygger, og 10,81 bibliotekbesøk pr. innbygger.

Bibliotekene i Tolga, Alvdal og Rendalen, med andre ord nabokommunene til Tynset, kom alle sammen blant de 20 beste på lista til Norsk kulturindeks. Alle bibliotekene i Nord-Østerdal og Rendalen samarbeider tett.

Ta trusler og vold på alvor

Vold og trusler er ikke noe stort problem for de fleste norske bibliotek. Men det forekommer. Enkle grep kan forebygge uheldige episoder.

AV KJETIL S. GRØNNESTAD
FRILANSJOURNALIST

I følge en undersøkelse for det svenske fagforbundet Dik, skal 22 prosent av svenske bibliotekarer ha blitt truet på jobb. 41 prosent oppgir at det har vært vold på biblioteket der de jobber. En spørreunde blant norske bibliotek viser at heller ikke her er vold og trusler fremmed. Mens noen bibliotek knapt har opplevd problematikken, har andre måttet bruke både politi og vektere.

Unngå å bli varmestue

Det viser seg at de fleste tilfellene av vold eller trusler mot ansatte eller besøkende i norske bibliotek, begås av personer som er rusa, eller som er psykisk ustabile. Bibliotekets plassering i byen, har mye å si.

– Det var ampert da jeg var bibliotek-

sjef i Ålesund for 10 år siden. Vi hadde episoder med rus, trusler og slåssing. Det ble funnet sprøytespisser i lokalet. Publikums-pc-er ble knust. Dette skyldtes at biblioteket holdt til i rådhuset med vinmonopolet og sosialkontoret som naboer, forteller Mariann Schjeide, leder av Norsk Bibliotekforening.

Dette gikk ut over de ansatte. Noen ble engstelige for å ta kveldsvakter. De var redde for at noen skulle stå utenfor og vente på dem. Først ville biblioteket ordne opp selv. Schjeide måtte ta flere ubehagelige konfrontasjoner. Til slutt innså de at de trengte hjelp. Løsningen ble en avtale med et vekterbyrå.

– Vi er avhengige av trygghet. Ikke bare for de ansatte, men også for biblio-

tekets brukere. Jeg opplevde aldri slike problemer da jeg jobbet på mindre bibliotek. Nå tror jeg de fleste bybibliotek har avtaler med vektere eller politi, sier Schjeide.

– Rusproblematikken har blitt mye bedre, men vi har fremdeles noen personer innom, som i perioder kan slite på de ansatte. Vi har en vaktteneste vi kontakter ved behov. Dermed slipper vi selv å be dem om å gå. Dette fungerer bra, bekrefter Berit Hjertø, nåværende biblioteksjef i Ålesund.

Bergen hadde tilsvarende problematikk. Dette bedret seg ikke før i 2014.

– Fram til 2014 hadde vi episoder med folk som kranglet eller slåss. Også ansatte ble trua av rusa personer. Dette

” Vi er avhengige av trygghet. Ikke bare for de ansatte, men også for bibliotekets brukere

skjedde fordi biblioteket ligger sentralt til mellom tog- og busstasjonen, og byens største åpne russcene. Våren 2014 ble denne russscenen stengt. Etter det har biblioteket hatt lite problemer. Vi stengte også bibliotekets kjellerinngang. Dermed er vi ikke lenger byens «varmestue», sier biblioteksjef i Bergen, Leikny Haga Indergaard.

Til sammenligning trekker biblioteksjefene i Lørenskog og Drammen fram deres plassering i henholdsvis kulturhuset i Lørenskog, og samlokaliseringen med Høgskolen i Papirbredden kunnskapspark i Drammen, som en årsak til at de ikke har hatt problemer med hverken vold eller trusler.

Prektig ungdom

Ungdom i opposisjon kan tøye grenser. Likevel oppleves ikke utagerende ungdom som noe stort problem. De som ypper seg, greier bibliotekpersonalet stort sett å roe ned på egen hånd.

– Vi har kjørt interne kurs i «hvordan håndtere den vanskelige kunden». En grunn til det var å gi personalet trygghet i å kunne mestre potensielt vanskelige episoder, sier Tone Eli Moseid, biblioteksjef for Tønsberg, Nøtterøy og Tjøme.

Berit Bjørklid, biblioteksjef i Lørenskog, synes de har mye kjekk og hyggelig ungdom på besøk. Hun undrer seg over om det stemmer at dagens ungdom er så mye prektigere enn før. Med en fortid fra Deichmans filialer på Stovner og Grünerløkka, husker hun at alt ikke var bedre i gamle dager.

– Det gikk ofte heftig for seg på Stovner. Og en periode på Grünerløkka, hadde vi to politimenn som vakt, forteller hun.

Forebygge ungdomsproblemer

De som har hatt bråk med utagerende ungdom, har løst dette med relativt enkle midler.

For noen år tilbake, var det mye uro i ungdomsavdelingen til biblioteket i Kristiansand. Problemet løste seg da de ansatte en miljøarbeider i fast stilling.

– Vår erfaring er at voksen tilstedeværelse og trygge rammer må til for å skape trygghet i ungdomsavdelingen, sier biblioteksjef i Kristiansand Anne Kristin Undlien.

Også Oslo fikk orden på sitt ungdomsproblem.

– Mye løste seg på hovedbiblioteket da vi ommøblerte. Vi fikk spredd ungdommene mer. Tidligere var det for

trangt for dem, forteller biblioteksjef for Deichmanske Kristin Danielsen.

Debatt demper konflikt

Bibliotekene er i stadig større grad blitt en arena for debatt og fri meningsbryting. Temaene som tas opp, kan være betente. Det betyr ikke voldelig konflikt. Kanskje heller tvert i mot.

– Vi har ikke opplevd vold når biblioteket har vært debattarena. Min erfaring er at også ytterliggående bevegelser, som SIAN (Stopp islamiseringen av Norge) som deltok i en paneldebatt i bibliotekets regi november 2014, ønsker at selve debatten skal foregå i ordentlige former. Jeg tror sivilisert debatt snarere demper enn fremmer vold, sier Undlien.

Dersom biblioteket får besøk av en truet forfatter eller intellektuell, må naturligvis politiet kobles inn slik at de kan foreta en sikkerhetsvurdering og bestemme hvilke tiltak som må settes i verk for å ivareta sikkerheten. Men Undlien tror det som hjelper aller mest mot vold og trusler i biblioteket, er at bibliotekene er attraktive og tilbyr arrangement som fyller biblioteket med folk av alle slag.

Unntaket fra voldsfrie arrangement, er slagsmålet i Deichmanske sin filial på Schous plass i 2012. Det skjedde i forbindelse med et møte mellom avhoppere fra SOS Rasisme og Tjen Folket, og daværende medlemmer av Tjen Folket.

– Det virket som at episoden oppsto mens de tilfeldigvis oppholdt seg i våre lokaler, sier Danielsen.

Grensesetting

Et bibliotek skal være for alle. Det betyr ikke at biblioteket kan tolerere all slags oppførsel. Enkeltpersoner med rus eller psykiske problemer, skal også behandles med verdighet. Reaksjonen på uakseptabel oppførsel må ikke være for streng. Men heller ikke for mild.

Undlien i Kristiansand tror faren er større for at bibliotekenes reaksjoner er for milde enn at de er for strenge.

– Det ligger dypt forankret i bibliotekenes ideologi at vi skal være inkluderende og til for alle. Men vi kan ikke være grenseløse av den grunn, sier hun.

Hun får støtte av Mariann Schjeide. Lederen av Norsk Bibliotekforening bagatelliserer ikke problemet. Hun vil ha nulltoleranse for de som ødelegger.

– Hvem er biblioteket til for? Den lille promillen som ødelegger for andre? Biblioteket er til for alle. Men biblioteket er ikke til for all slags oppførsel, understreker hun.

Paul Henrik Kielland, biblioteksjef i Tromsø mener det er viktig at det ikke er bibliotekarene som utfører grensesetting og bortvisning.

– Vi har tilgang på vektore som tar seg av det meste av grensesetting og bortvisninger, sier han.

Kristiansand bibliotek har politianmeldt flere episoder. Personer med gjentatt truende adferd har blitt utvist fra biblioteket i 1-6 måneder. ■

Tips for å forebygge vold og trusler i biblioteket:

1. Biblioteket bør lokaliseres unna byens rusmiljø.
2. Steng innganger som leder rusa personer inn i lokalet for å unngå at biblioteket blir en «varmestue».
3. Ha ordensregler.
4. Vekteravtale gir trygghet. Vektore kan håndtere truende eller voldelig adferd.
5. Vold og trusler anmeldes til politiet.
6. Kameraovervåkning i publikumsareal, ikke minst i forbindelse med overgang til meråpent bibliotek.
7. Kursing av ansatte i håndtering av vanskelige brukere.
8. Gjør biblioteket attraktivt slik at det fylles med folk.

Spørsmål om erfaringene med vold, trusler og trakassering, ble sendt per e-post til ti større norske bibliotek. Artikkelen baserer seg på svarene til biblioteksjefene i følgende ni bibliotek:

Tromsø, Trondheim, Bergen, Haugesund, Kristiansand, Tønsberg/Nøtterøy/Tjøme, Drammen, Deichman (Oslo) og Lørenskog.

I etterkant av undersøkelsen, ble biblioteksjefen i Ålesund intervjuet per telefon.

Dik sin rapport om «Skadegørelse, oro och oordning»: http://dik.se/media/3649/dik_1-8_2.pdf

Slik gode vener kan

Me snakkar om *Middlemarch*. Leseoppleving av Oddmund Kårevik, med innspel frå Annabelle Despard.

ODDMUND KÅREVIK
BIBLIOTEKAR OG SKRIBENT

Annabelle Despard er eigentleg på reisefot då eg ber henne kima inn om George Eliots meistarverk *Middlemarch: A study of Provincial Life*. Den norske utgåva, grundig omsett av Mona Lyche Ramberg, opplyser meg om at boka kom ut som åtte bøker i slutten av 1871 og i 1872.

– Kva gjer me ikkje for Dorothea Brooke? svarar Despard meg i ei melding eg får seint på natt.

Så kvifor er forfattar og tidlegare førsteamanuensis i Engelsk ved Universitetet i Agder Annabelle Despard så ivrig på å yta Dorothea rettferd? La oss fyrst sjå litt på personen som heile handlinga senterer seg rundt. Kva er det med Dorothea?

– Dorothea er ei stor sjel fanga i ein ung kvinnekropp. Det gjer at me kjenner sterkt med henne, seier Annabelle.

Dorothea Brooke, vår heltinne, søker mot kunnskap, visdom og sanning. Diverre gjer Dorotheas edle søken henne delvis blind for andre livsdimensjonar som til dømes eiga lukke. Då Dorothea giftar seg med den aldrande akademikaren Dr. Casaubon er det i full visshet om at ho har funne ein sjelefrende som vil gje henne åndeleg vekst og næring, og med eit håp om at ho kan vere til nytte i det vitskaplege arbeidet. Det viser seg diverre raskt å vere langt unna verkelegheten.

Vår andre hovudkarakter er Tertius Lydgate. Lydgate er ein ung og ambisiøs lege som vil gjera ting på ein ny måte i forhold til dei eldre kollegaene. Han engasjerer seg i det lokale sjukehuset og er oppteken av å betre kåra for dei fattige innbyggjarane av *Middlemarch*. Etter kvart får han også eit par gode kontaktar i porteføljen, men er likevel ein outsider blant *Middlemarch*s legestand. Det viser seg som eit skjebnesvangert val å gifte seg

George Eliot
(1819-1880)

med Rosamund Vincy, småbyens lokale skjønnhet.

Rosamund Vincy kjem frå ein bra *Middlemarch*-familie, men me skjønner mellom linene at ho er van med eit noko høgt forbruk. Rosamunds forventningar til ekteskapet og Dr. Lydgates ambisjonar som lege kjem raskt på kollisjonskurs. Rosamund ynskjer seg eit luksuriøst liv i eit fint hus med elegante møblar og middagsselskap med folk som betyr noko. Snart står Dr. Lydgate i gjeld opp til øyrene. Situasjonen vert ikkje noko betre av at Rosamund verken ynskjer eller evner å fira på krava om materiell velstand.

Karakterane er i boka er i det heile komplekse. Som til dømes den rike bankmannen Mr. Bulstrode.

– Ein tragisk skikkelse, skyt Annabelle inn.

– Både Bulstrode og Lydgate blir ført inn i eit nett av sjølvbedrag og det gjer dei spesielt spennande å følgje, held ho fram.

Lesarane lærer om bankmannens særstviltsame fortid som han har bygd heile formuen sin på. Mr. Bulstrode er på alle vis både forfengeleg og sjølvoppteken. Men han er likefullt ein god ektemann, og då alt kjem for ein dag og skandalen er eit faktum så trer Harriet Bulstrode fram

som både storsynt og trufast. Ho står last og brast ved ektemannen.

– Dette er noko som rører meg sterkt, seier eg.

– Det står i sterk kontrast til den kjølege kona til Lydgate, påpeiker Annabelle.

– Dr. Lydgate som vil så godt, men som gjer så mange ukloke val, legg eg til.

– George Eliot viser dei bittesmå skritt som fører raskt nedover. Lydgate må til dømes ta avgjerder han aldri før kunne tenkt seg, presiserer Anabelle.

Eit eksempel på dette er å takserer møblane for å bli kvitt noko av gjelda. Og aldri har vel eit ekteskap kjendest meir einsamt enn det mellom Dr. Lydgate og Rosamund. I kontrast til Bulstrodes kone gjer Rosamund ingen forsøk på å koma mannen sin i møte når tragedien også rammar han. Alt ho er interessert i er å flytta til London, vekk frå skam og eventuell fattigdom. Ho er slett ikkje interessert i å lytta til ektemannens forklaringar og forsøk på irettesettingar. Rosamund ser nemleg på seg sjølv som offeret her. Hadde det ikkje vore for dei få men svært viktige møta med vår heltinne med den store sjela, Dorothea, hadde dette gått verkeleg gale.

– Men, du må ikkje gløyme humoren, minner Annabelle meg på. – Heile boka er full av den.

– Heilt klart, humoren er viktig, svarar eg.

Dorotheas motsetningsfulle onkel Mr. Brooke er ein av karakterane eg verkeleg kosar meg med. Mr. Brooke er av typen som på eit punkt skal skriva eit brev for å informera Mr. Ladislav at det passar dårleg at han kjem på besøk til

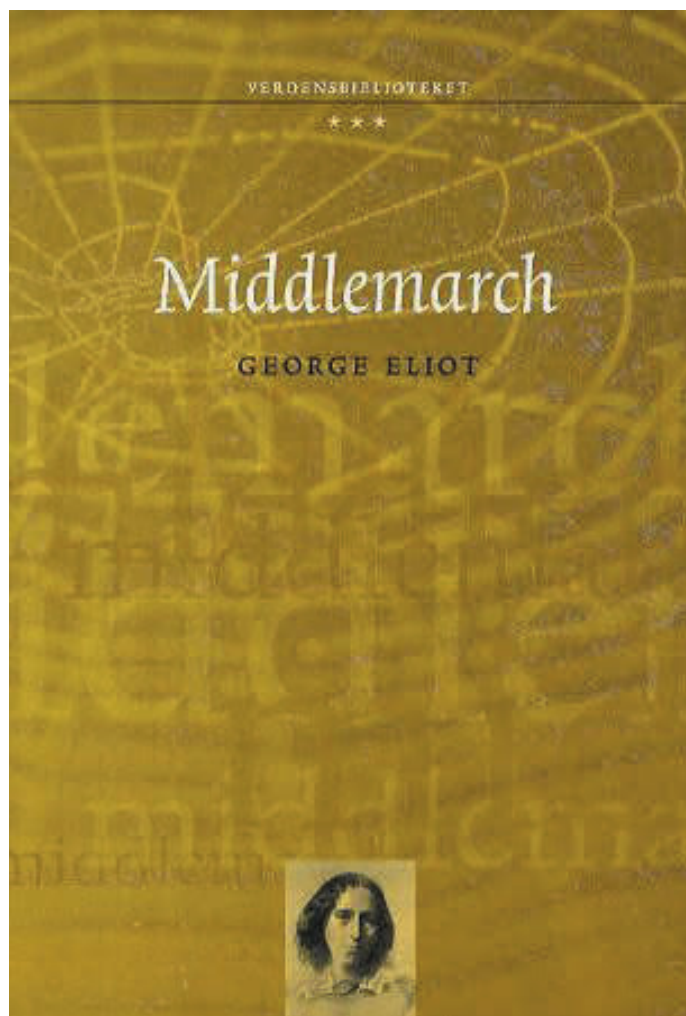

Mona Lyche Ramberg.

Dorothea og slektningen Dr. Casaubon. For Casaubon er blitt sjuk og den allvetande forteljar har dessutan opplyst oss om at Casaubon er sjukeleg sjalu på Mr. Ladislav. Men Mr. Brooke vert så inspirert av eiga brevskriving at han spontant kjem til å invitera Mr. Ladislav til å bu hos seg. I kjølvatnet av dette kjøper Mr. Brooke like godt opp ei av dei lokale Middelmarchavisene, The Pioneer, for å sysselsetta gjesten sin. Og Ladislav vert ein slags rådgjevar for Mr. Brooke, som i eit innfall av plutseleg entusiasme bestemmer seg for stilla til val frå Middelmarch valkrets. Diverre utan verken noko form

for politisk erfaring eller spesielt god sjølvinnsikt. Men det eg set så ekstra stor pris på med Mr. Brooke er at han midt i alle sine manglar har ei form for menneskekunnskap og ein respekt for sine medmenneske. Også for si eigenrådige niese Dorothea. Gjennom sine diplomatiske måte utrykkje seg på med ufullstendige setningar som ofte endar i «you know» byggjer han bru der andre vil så fiendskap.

George Eliots meisterverk om livet i provinsen snakkar på mange vis sant til meg som lesar, sjølv om den er skriven i eit tidsbilde fjernt frå tida eg lev i. Eit nøkkelgrep i verket er den allvetande forteljarstemma som målar alt saman opp for oss, og lar oss forstå handlingsmønstra til karakterane me held med, som til dømes Dorothea og Dr. Lydgate. Men faktisk også gir oss ei viss innsikt i dei karakterane me kanskje strever meir med som Dr. Casaubon og Mr. Bulstrode. Forteljarstemma kjem stadig med små sanningsdrypp og strør somme tider salt i såret. Me lærer både det me vil vita og det

me helst ikkje vil bli minna på.

Eg var sjølv på ferie i utlandet då eg las om korleis gjelda til Dr. Lydgate blei meir og meir lammande for han. Og det minna meg på at eg, som vår venn Tertius Lydgate, kan ha lyst på små summar som eg ikkje har. Det kan fort gå veldig gale. Å ha med seg George Eliot på ferie var som å ha med seg ein klok og ærleg ven. Ein som seier slikt berre gode vener kan. ■

Kjelder:

Eliot, George (2012): *Middlemarch: A Study of Provincial Life*. London: Penguin English Library.

Eliot, George (1995): *Middlemarch: Bilder av livet i provinsen*; oversatt og med etterord av Mona Lyche Ramberg. Oslo: Gyldendal.

Muntleg kjelde:

Annabelle Despard (e-postutveksling 14.08-17.08.2016.)

” Åpen tilgang til forskningsresultater vil si å gjøre forskningsresultater og publikasjoner fritt tilgjengelig online

Åpen publisering + fagbibliotek = sant

AV ELIN M. FIANE, HOVEDBIBLIOTEKAR, NORSK UTENRIKSPOLITISK INSTITUTT (NUPI),
LAILA AKSETØY, SINTEF,
SIRI SÆTHER, NINA

14. juni i år fikk Kunnskapsdepartementet overlevert dokumentet «Forslag til nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater». Forslaget sier mye om tiltak og utfordringer for forskere, der hovedmålet er å «gi forskerne reelle muligheter til å velge åpen publisering». Teknisk infrastruktur, institusjonenes håndtering, utviklingsoppgaver for CRISTin, etc. nevnes også. Vi savner imidlertid fagbibliotekets plass i dette. Fagbibliotekarer har kompetanse på kvalitetssikring av vitenskapelig publisering, kunnskapsorganisering og kunnskapsdeling og er allerede involvert i arbeidet med åpen publisering.

I et «Forslag til nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater» foreslår man tiltak for å bidra til økt åpen publisering. Dette er svært etterlenget i fagbiblioteksektoren der man har støttet slike tiltak i flere år allerede og sett etter muligheter for både å publisere og å skaffe litteratur utenom de store forlagshusene. Det er mange som har sett seg lei på at de store forlagene beriker seg på forskeres behov for publisering og synliggjøring av forskningsresultater. Dette fører i praksis til at forskningsresultater kun er tilgjengelige for en pengesterk elite.

I fagbiblioteksektoren er dette svært synlig siden det er bibliotekene som har måttet betale kostnadene. Budsjetter til tidsskriftabonnement er mangedoblet de siste 20 årene, og ikke en gang de store institusjonene kan kjøpe tilgang til alt de har behov for. I små fagbibliotek må vi prioritere beinhardt for å ha råd til de viktigste basene og tidsskriftene. I store institusjoner har man egne ansatte som spesialiserer seg innen oppgaver som lisenshåndtering, åpen publisering (Open Access), NVI-rapportering, etc. mens det i et lite fagbibliotek er én eller få personer som skal håndtere alle oppgavene på vegne av institusjonen.

Kunnskapsdepartementet og Forskningsrådet er opptatt av at forskningen finansieres av offentlige midler flere ganger med tradisjonell publisering; først finansieres forskerens prosjekt hvor sluttproduktet presenteres i f.eks. en vitenskapelig artikkel. Deretter finansieres fagfellevurdering (peer review) og bearbeidelser av artikkelen, og til slutt må bibliotekene ved universiteter, høyskoler og institutter kjøpe tilgang til den ferdige artikkelen, gjerne i store tidsskriftpakker, med maksimal årlig prisstigning. Denne spiralen er det man ønsker å bryte med å innføre krav om åpen tilgang til forskningsresultater, også kalt Open Access.

Åpen tilgang til forskningsresultater vil si å gjøre forskningsresultater og publikasjoner fritt tilgjengelig online ved å publisere i åpne tidsskrifter (gull publisering), egenarkivere artikler, det vil si å deponere artikler i institusjonelle publiseringsarkiv i henhold til forlagenes tillatelser (grønn publisering) eller kjøpe fri artikler i tradisjonelle tidsskrifter (hybrid publisering). For samfunnet er det viktig at forskningen er fri. Fagbibliotekarere bruker mye tid på å skaffe litteratur uten altfor store kostnader for institusjonen sin. Både mange universiteter utenfor

Norge og samfunnet utenfor academia har ikke mulighet til dette, det betyr at man kan gå glipp av viktig informasjon, og derfor er nasjonale retningslinjer så viktige. For samfunnet vil åpen tilgang gi stor gevinst; forskningen spres til flere utenfor academia som politikere, leger, næringslivet, m.m. og gir mulighet for best mulig beslutninger, behandlinger, produkter, etc.

Hvordan vil de nasjonale retningslinjene fungere i praksis?

Forskerne bestemmer selv hvor de vil publisere og derfor er det viktig med tilrettelegging og insentiver. For dem er det viktig å publisere i de tidsskriftene som best når hovedgruppen og med høyest mulig kvalitet. Kvaliteten vises gjennom hvilket tidsskrift man får publisere i, etter at artikkelen har blitt kvalitetssikret ved fagfellevurdering av anerkjente forskere først. Det gir status innen forskerens fagmiljø å publisere i de mest anerkjente tidsskriftene innenfor de respektive fagdisipliner, som også ofte gir høyere uttelling i form av publikasjonspoeng i CRISTin-systemet. For instituttet er det synlig eksternt når våre forskere holder høy kvalitet, og det gir god uttelling i basisbevilgningen der deler av denne beregnes ut fra antall publikasjonspoeng.

Ettersom publisering med åpen tilgang er et relativt nytt fenomen er det ikke mange tidsskrifter med full åpen tilgang (gull) som kvalifiserer til høyest (nivå 2) uttelling i CRISTin-systemet. Man foreslår i dokumentet at tidsskrifter med åpen tilgang prioriteres ved opprykk til nivå 2, «dersom de har valg mellom flere kanaler av omtrent samme kvalitet». Imidlertid må nye tidsskrifter i UHRs system for kvalifisering til nivå 2, først ha vært godkjent på nivå 1. De tradisjonelt anerkjente tidsskriftene som tilhører forlag blir ikke uten videre åpnet for åpen publisering, men de fleste gir nå adgang til å kjøpe fri enkeltartikler, såkalt hybrid-tidsskrifter. Det er imidlertid svært dyrt, og mens artikler i fullt åpne tidsskrifter gis 50% kompensasjon hos Forskningsrådet, er det ingen kompensasjon for artikler i hybridtidsskrifter. Dette betyr at det vil ta tid før det er mulig med full åpen tilgang til forskningsresultater, selv om man i Forslag til retningslinjer ønsker å støtte EUs mål om dette innen 2020.

Ressurser er avgjørende for at dette skal bli en suksess. I små forskningsinstitusjoner er hverdagen litt annerledes enn i de store undervisningsinstitusjonene.

Blant annet kan ikke alle institusjoner sette til side midler i fond slik det foreslås. Det er derfor viktig at det også foreslås løsninger for hvordan disse institusjonene skal finansiere utgifter til åpen publisering. I dagens marked er det nok ikke realistisk å forutsette at institusjonene uten videre har midler til dette. Like viktig som finansielle midler er det også å ha personalressurser nok til å legge til rette for infrastruktur og administrative rutiner, samt å «kunne bistå forskere med informasjon i den praktiske prosessen rundt åpen publisering», som det står i forslaget.

Hvordan harmonerer innføring av Open Access med kompetansen i fagbibliotek?

I Fiane, E.M. 2015 «Open Access, akademiske bibliotek og utvikling av bibliotekarprofesjonen. Litteraturgjennomgang 2005-2015» ble følgende oppgaver for fagbibliotekarere i relasjon til Open Access identifisert:

Administrere vitenarkiv: Lage policy for implementering av OA i institusjonen, velge system og designe arkiv, lage rutiner og prosedyrer for OA-arkivering. Implementere og promotere vitenarkiv internt i organisasjonen.

Ekspert/veileder for institusjonen: Veilede i bruk av lisensiert materiale riktig og legalt, bruk av publiseringsavtaler, m.m. Copyright-kompetanse med kjennskap til lisenser og avtaler er en viktig, ny funksjon for bibliotekarere.

Arkivadministrasjon: Administrere tilgangsrettigheter, sørge for bevaring i henhold til lover og regler (embargo m.m.). Publisere.

Forskerstøtte: Veiledning i valg av publiseringskanal og publiseringsmodeller, hjelpe forfattere å oppfylle finansieringskildenes mandater og å publisere egen forskning for OA.

Bibliotek som utgiver av OA-tidsskrift.

Dette er oppgaver som naturlig hører til fagbiblioteket som en videreutvikling av våre fag- og ansvarsområder.

Akademiske bibliotek har lenge hatt oppgaver knyttet til CRISTin, vitenskapelig publisering og institusjonelle arkiv. Nå får vi også nye oppgaver innen åpen publisering mens vi fremdeles har de tradisjonelle bibliotekstjenestene å ivareta. I forbindelse med omlegging av BIBSYS til ALMA har fjernlån og annen innhenting av informasjon blitt mer tidkrevende. Våre viktige, nasjonale verktøy må fungere ef-

fektivt også for bibliotekarer, ikke bare sluttbrukere. Derfor er det så viktig at den tekniske infrastrukturen for åpen tilgang fungerer optimalt for dem som administrerer og håndterer publisering av forskningsdata. Fagbibliotekarer må ha mulighet til å håndtere systemene raskt og effektivt. Utviklingen av CRISTin og Brage er helt sentral for at innføring av nye retningslinjer skal fungere. Dette er man heldigvis også opptatt av i Forslag til nasjonale retningslinjer, spesielt nevnes det at funksjonaliteten i CRISTin må utvikles.

I Bok og bibliotek 3/2015 skriver Karl Kalseth om omverdensanalyse som en ny, viktig arbeidsoppgave for fagbibliotekarer. I små fagbibliotek er bibliotekaren ofte tett på aktuelle problemstillinger som det jobbes med i institusjonen. Bibliotekaren vet hvilke behov som finns og de sørger for å spre relevant informasjon til brukerne. For å bidra til økt publisering for åpen tilgang bør denne form for omverdensanalyse utvides med også å skaffe seg oversikt over nye, fullt åpne tidsskrifter innen institusjonens fagområder, og sørge for godkjenning av disse i NSDs kanalregister. Aktiv innsats i form av innmelding av nye kanaler, og i samarbeid med forskerne oppfordre/påvirke viktige konferanser til å velge godkjente publiseringskanaler er nye, men viktige oppgaver for bibliotekarer.

Det er mange aktører som forsøker å tjene penger på åpen publisering ved å tilby billige og enkle løsninger for å lokke til seg forskere, uten å holde god nok kvalitet på fagfelle vurdering for eksempel. Har man først signert en kontrakt med et forlag er det bindende, derfor bør fagbibliotekarer ha kompetanse nok til å kunne gi råd med fokus på kvalitet og forskningsetikk. Inngående kjennskap til det norske tellekantsystemet er også helt avgjørende for å gi forskerne gode publiseringsråd.

NSDs kanalregister over godkjente tidsskrifter på nivå 1 og nivå 2 har etter hvert blitt et godt verktøy for oss, og også i CRISTin gis det mulighet for å se hvilken policy det enkelte tidsskriftet opererer med. Imidlertid er dette generelle retningslinjer som alltid må kontrolleres spesielt mot det aktuelle tidsskriftet og forfatterens kontrakt. Å bidra til rettighetsklarering og arkivering av artikler under riktige regler er en ny viktig oppgave for fagbibliotekarer.

I Forslag til nasjonale retningslinjer nevnes at det bør opprettes et nasjonalt arkiv, det er mulig de tenker på NORA

som tidligere har høstet norske vitenarkiv og samlet dem i en felles tjeneste. I kon-sortiet BIBSYS Brage blir stadig flere institusjoner medlemmer, og det er svært nyttig for små fagbibliotek å ha mulighet til et ferdig system som ivaretar alle sidene ved åpen publisering. Det vil si at det er mulighet for å legge på lisens, sette tidsembargo etter forlagenes krav, versjonshåndtering, etc. Brage bør imidlertid også videreutvikles slik at det blir enklere i bruk for små institusjoner. Arbeidsflyten er f.eks. lagt opp til at flere i en institusjon arbeider med Brage, i små forskningsinstitutter er det imidlertid oftest en person som har det ansvaret; fagbibliotekaren. Og når det i Forslag til retningslinjer skrives at det må utvikles funksjonalitet i CRISTin for automatisk deponering av artikler i åpne tidsskrift, så bør tilsvarende funksjonalitet også utvikles i arkivene der dokumentene faktisk publiseres, som Brage og andre institusjonelle arkiv. Da spares også arkivadministratorer for mye arbeid.

Samarbeid

Vi ser at det er viktig å samarbeide om tiltakene. Nasjonalbiblioteket har kompetanse på bl.a. copyright, og kan også bidra med utvikling av teknisk infrastruktur slik at verktøyene blir gode å bruke for oss som skal kvalitetssikre, arkivere og publisere. Kursing og opplæring er viktig og her kan både Nasjonalbiblioteket og CRISTin bidra, f.eks. med kurs rettet mot åpen tilgang og rettighetsklarering. I CRISTin må det jobbes for et bedre system som inkluderer viktige metadata og bedre funksjonalitet både for forskere og vi som administratorer av forskningsinformasjon. For fagbibliotekarer som er alene om arbeidsoppgavene er det både nyttig og utviklende å møtes for å diskutere utfordringer ved systemer, utveksle erfaring, m.m. og her kan CRISTin og/eller Nasjonalbiblioteket skape arenaer som gjør dette mulig på nasjonalt nivå. I høst tilbyr Høyskolen i Oslo og Akershus masteremnet Vitenskapelig kommunikasjon (15 studiepoeng) som enkeltemne. Det ser ut til å møte behovet for kompetanseheving som mange ønsker seg, og det overrasker oss ikke at kurset er fulltegnet. Vi ser altså at det er flere tiltak innenfor dette området allerede, og vi mener det er viktig at alle aktørene koordinerer sine tiltak og drar i samme retning.

I små fagbibliotek har det i lengre tid vært en trend med nedleggelse og/eller

nedbemannning. Virksomheten blir mer krevende, mens bemanningen ofte minsker spesielt dersom ledelsen i morinstitusjonen ikke har forståelse for hvilket arbeid som ligger bak alle tjenestene fagbiblioteket tilbyr. Små fagbibliotek er avhengig av å være synlige, både innenfor og utenfor morinstitusjonen, for også på den måten å legitimere sin eksistens.

Det er viktig å synliggjøre hvilken jobb som allerede gjøres i akademiske bibliotek. Vi skal fortsette med det vi alltid har gjort: hente inn og gjøre kunnskap tilgjengelig for våre brukere og på den måten støtte kunnskapsproduksjon i vår egen institusjon. Nå har vi også muligheten til å ta en mer aktiv rolle i spredning og synliggjøring av ny viten – slik at den kommer flest mulig til nytte.

Å styrke fagbibliotekene vil lette innføringen av retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater i institusjonene fordi det er praktisk hjelp til forskere med hvor og hvordan de best publiserer for åpen tilgang. Vi ser fagbibliotekarens kompetanse som en viktig suksessfaktor i arbeidet med dette. ■

Åpne tidsskrift (Gull Open Access): Hele tidsskriftet er åpent tilgjengelig. Noen åpne tidsskrift krever en APC (article processing charge), som vanligvis dekkes av forskningsinstitusjon. I DOAJ (Directory of Open Access Journal) er 60 % av de åpne seriøse tidsskriftene tar ikke artikkelavgift, men utgis med støtte fra en faglig organisasjon eller en institusjon.

Egenarkivering (Grønn Open Access): Publisering i tradisjonelle abonnementstidsskrifter, men forfatter kan publisere åpent en tidligere versjon, (gjerne etter fagfelle vurdering, men før forlagets ferdige pdf), av artikkelen på et åpent, institusjonelt arkiv, ofte kalt vitenarkiv. Det fleste tidsskrift tillater en eller annen form for egenarkivering, men kan stille noen betingelser som hvilken versjon og når den kan offentliggjøres (embargo).

Hybrid publisering: Mange vitenskapelige tidsskriftforlag tilbyr forfattere å kjøpe fri enkeltartikler i tradisjonelle abonnementstidsskrift, i praksis betyr det at forfatteren beholder alle rettigheter til artikkelen som er åpent tilgjengelig fra dag en. APC er i gjennomsnitt høyere enn hos de helt åpne tidsskriftene.

CC-BY Danny Kingsley & Sarah Brown

OPEN ACCESS

– et stykke å gå før målene
i forslag til retningslinjer innfris

Store mengder av den publiserte forskningen er offentlig finansiert. Den bør gjøres offentlig tilgjengelig for alle gjennom Open Access-ordninger.

MARIA FYHN
MASTERSTUDENT VED HØGSKOLEN
I OSLO OG AKERSHUS, AVD JBI

Internett har gjort det mulig å spre kunnskap og forskning på tvers av landegrensene ved et tastetrykk. Dette har åpnet opp for effektiv deling av forskning, både i forskningsmiljøer og blant nysgjerrige enkeltpersoner. Når forskning er lett tilgjengelig for allmenheten, kan det bidra til å øke et samfunns kunnskaper om aktu-

elle temaer som helse, undervisning eller kosthold. For forskningsmiljøer vil lett tilgjengelig forskning kunne legge til rette for å bygge videre på viktige funn.

Det er dette Open Access handler om. Ideen om at gratis og fritt tilgjengelig forskning vil gagne både forskere og enkeltpersoner. I dag ligger mye viktig

forskning kun tilgjengelig for de som har råd til å betale for abonnementer på vitenskapelige tidsskrifter, eller de som kan benytte seg av et bibliotek som gjør dette for dem. Store mengder av denne forskningen er finansiert av det offentlige, og særlig *denne* forskningen bør gjøres tilgjengelig for alle. ►

Forslag til nasjonale retningslinjer for åpen publisering

I starten av 2016 etablerte Kulturdepartementet en arbeidsgruppe som skulle utarbeide et forslag til nasjonale retningslinjer for åpent publisering av forskningsartikler i Norge (CRISTin, 2016). Retningslinjene ble overlevert til Kulturdepartementet 15 juni, og har høringsfrist 1 november (Regjeringen A, 2016). I forslaget til retningslinjer blir det pekt på som problematisk at forskning som er finansiert av det offentlige ikke blir gjort åpent tilgjengelig. I følge tall fra CRISTin ble kun 16 % av vitenskapelige artikler publisert åpent i 2015 (Regjeringen B, 2016, s. 1). De resterende artiklene ble publisert i tidsskrifter som krever at leseren har et abonnement for å få tilgang på artikkelen. I forslaget står det at regjeringen ønsker å gjøre forskningsartikler åpent for alle, og poengterer at en del av arbeidet vil være å gjøre løsningen attraktiv for forskere.

Forslaget til de nasjonale retningslinjene går blant annet ut på at forskere som finansieres av offentlige midler skal ha som førstevalg å publisere forskningen sin åpent (2016, s. 3). Om de allikevel velger å publisere i tidsskrifter med abonnement, skal artikkelen gjøres tilgjengelig i et vitenarkiv innen henholdsvis seks eller tolv måneder, avhengig av forskningsområde. Videre kreves det at institusjoner som driver med forskning, for eksempel høyskoler og universiteter, skal publisere forskning i sine vitenarkiv senest ved publiseringstidspunktet for artikkelen. Det syvende punktet i forslaget er kanskje det mest relevante i denne sammenheng: «Alle forskningsutførende institusjoner skal legge til rette for infrastruktur og administrative rutiner som gjør det enkelt for forskerne å følge retningslinjene» (2016, s. 3). Dette er viktig, fordi punktet viser til det arbeidet vi som bibliotekarer må bli enda bedre på, nemlig å informere om Open Access.

Open Access ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Høsten 2015 skrev rektor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), et blogginnlegg der hun etterlyste flere Open Access-publiseringer ved universitetet (Tveit, 2015). Jeg ble nysgjerrig på årsaken til at rektoren følte et behov for å etterlyse mer fritt tilgjengelig forskning, og jeg bestemte meg for å undersøke hva forskerne ved NMBU mente

om Open Access i min bacheloroppgave.

Våren 2016 gjennomførte jeg derfor en kvantitativ spørreundersøkelse ved NMBU. I samarbeid med biblioteket og personalavdelingen sendte jeg ut et anonymt spørreskjema til universitetets vitenskapelige ansatte, der jeg stilte dem spørsmål om deres forhold til og tanker om Open Access. Responsen på spørreskjemaet ble ikke stor nok til å bli representativt for hele universitetet, men det viste klare tendenser blant de vitenskapelige ansatte.

På spørsmål om respondentene opplevde det som viktig at forskningsartikler publiseres åpent, svarte nesten alle respondentene at de i varierende grad opplevde dette som viktig (Fyhn, 2016, s. 34). Trass i dette var det ikke så mange som hadde publisert forskningsartiklene sine åpent. På spørsmål om hvorfor enkelte av respondentene ikke publiserte sine forskningsartikler Open Access, var svarene i hovedsak at de enten publiserte i de tidsskriftene de kjente best til, at de opplevde at Open Access-tidsskrifter ikke har like mye faglig tyngde som tidsskrifter med abonnement, eller at de kunne for lite om Open Access til å publisere åpent (s. 35).

Jeg spurte også om respondentene opplevde å ha fått god nok informasjon om Open Access fra NMBU, men her svarte de aller fleste respondentene nei (s. 36). Her fulgte jeg opp med et spørsmål om hvordan respondentene mente at NMBU kunne markedsføre sitt tilbud om Open Access bedre. Det var mange som etterlyste synliggjøring av tilbudet gjennom ulike kanaler, som eksempelvis epost, arrangementer og bedre tilrettelagte nettsider. En respondent skrev også at vedkommende ikke trodde det var forskjell på Open Access-artikler og artikler i tidsskrifter bak betalingsmur. Funnene jeg gjorde i bacheloroppgaven min kan tyde på det er et behov for å bedre informasjonen om Open Access for forskere.

Vår jobb å informere

Bacheloroppgaven min viser tendenser til manglende kunnskap om Open Access blant de vitenskapelig ansatte på NMBU. Det blir også klart at nesten samtlige av respondentene etterlyser mer informasjon om temaet. Det vil være relevant å tenke at funnene ved NMBU ikke er unike, og at det finnes et behov for mer informasjon om Open Access også ved andre undervisningsinstanser i Norge.

I forslaget til nasjonale retningslinjene

for åpen publisering av forskningsartikler blir det påpekt at Open Access ikke nødvendigvis er den beste måten å frigjøre forskning på (2016, s. 1). Open Access handler i hovedsak om å publisere vitenskapelige resultater åpent, men disse artiklene inneholder ofte ikke dataene som forskningsresultatene bygger på. Om også disse dataene kan frigis, vil videre forskning kunne effektiviseres. Inntil vi finner den ultimate løsningen, vil det å fremme forskningsartikler gratis være viktig.

Forslaget til nasjonale retningslinjer for åpen publisering ønsker altså at institusjonene har infrastrukturen klar for publisering via Open Access. Fagbibliotekarene er en sentral del av denne infrastrukturen, mye av denne jobben vil falle på denne faggruppen. Mange universiteter og høyskoler har i dag gode ordninger for å og publisere forskningsartikler Open Access, men andre har fremdeles en vei å gå. For at vi skal kunne bistå i det viktige arbeidet med å spre forskning og kunnskap, må vi jobbe sammen og lære av hverandre. Arbeidet som kommer vil bli spennende! ■

Kilder:

Cristin (2016, 21. Januar). *Oppnevning av arbeidsgruppe for nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater*. Hentet 28.07.2016 fra: <http://www.cristin.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2016/oppnevning-av-arbeidsgruppe.html>

Fyhn, Maria Hjordis Katrin. (2016, 19. Mai) *Open Access på Norges Miljø- og Biovitenskapelige Universitet - en situasjonsanalyse blant universitetets faglige ansatte* (Bacheloroppgave, Høgskolen i Oslo og Akershus)

Regjeringen A. (2016). *Mottok anbefalinger for åpen tilgang til forskning*. Hentet 18.08.2016 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mottok-anbefalinger-for-åpen-tilgang-til-forskning/id2504079/>

Regjeringen B. (2016). *Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater*. Hentet 28.07.2016 fra <http://www.cristin.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2016/rapport-nasjonale-retningslinjer.pdf>

Tveit (2015, 11. Oktober) *På tide å vise verden åpent hva vi gjør*. Hentet 28.07.2016 fra: <http://blogg.nmbu.no/marisundlitveit/2015/10/11/open-access-pa-tide-a-vise-verden-åpent-hva-vi-gjør/>

NERD

med venner

Når han kommer inn på caféen, litt stivbent, litt keitet, løfter jeg hånden halvveis i været for å tilkjennegi at det er jeg som er journalisten han skal møte. Hans Olav Lahlum går rett mot en annen kvinne og hilser. Tydeligvis en venn eller bekjent.

TEKST: NINA KRAFT
FRILANSJOURNALIST

Så setter han seg overfor meg og legger umiddelbart begge hendene for ansiktet slik at de dekker det helt. Der blir de liggende i flere minutter. Lahlum snakker gjennom fingersprekkene. Jeg lurer på hvordan dette skal gå - og tenker at det er best å begynne med noe svært saklig, for han er jo både historiker og skriver kriminalromaner som legges til hans epoke, etterkrigstiden. Så jeg begynner der.

– *Det finnes flere usympatiske patriarker i bøkene dine. Ofte viser det seg også at de hadde samarbeidet med nazistene, men etter krigen utga seg for motstandsmenn. Hvorfor er du fascinert av dette temaet?*

Han svarer med å si noe han har sagt i et annet intervju, og som ikke egentlig er noe direkte svar på spørsmålet:

– Det begynte da jeg satt på toget og skulle møte en venn som skrev om motstandskvinner under annen verdenskrig. Jeg tenkte på hvor fantastisk livet kunne ha vært for disse kvinnene dersom de hadde levd og vært litt heldigere. Dermed tenkte jeg ut intrigen for min første roman, og så var jeg i gang.

– *Hvorfor er du opptatt av tiårene etter krigen?*

– Som historiker har jeg jobbet med denne epoken, særlig årene 1968 til 1973. I løpet av disse få årene endret Norge seg fra å være et ganske stivt og konservativt samfunn til å bli noe som ligner vårt samfunn i dag. Hvis du hadde kunnet fly tilbake i tid og møte nordmenn i 1968, tror jeg du hadde følt deg ganske fremmed, mens du sikkert hadde kjent igjen oppførsel og tankemåter i 1973.

Sherlock i rullestol

Vi begynner å snakke om Lahlums grandtante, Dagmar Lahlum. Under annen verdenskrig var hun kjæreste med en britisk etterretningsoffiser som utga seg for å være nazist. Dermed fikk også hun nazi-stemplet – og det beholdt hun mange år etter krigen. Lahlum husker henne som en fjern og skyggeaktig skikkelse. Men han ble aldri godt kjent med henne, for hun holdt seg mest for seg selv og ble temmelig alkoholisert i sine siste år. Etisk sett befant hun seg i en gråson. Lahlum minner om at det var mange slike skjebner.

– Historikerne rett etter krigen hadde en tendens til å hvitmale motstandshelterne helt, og tegnet svikerne uten en forsonende egenskap. Vår tids historikere har hentet frem gråtonene, påpeker han.

– *Er du feminist – etter en eller annen definisjon?*

– Ja, ut fra en litt vid definisjon. Jeg har flere kvinnelige enn mannlige venner. Min «Sherlock Homes-skikkelse», Patricia, som ikke har noen offisiell rolle i politiet, men som finner morderen hver gang i mine kriminalromaner, er både kvinne og sitter i rullestol. Slik får jeg kombinert to grupper som, i hvert fall å på den tiden, ble satt på sidelinjen. Patricia får jo ikke æren for innsatsen; hun befinner seg i skyggen av politimannen som gir den offisielle oppklaringen av mordsakene.

– *Men de fleste som har gjort en krigsinnsats i bøkene dine – på den riktige eller gale siden – er jo menn?*

– Det får være måte på hvor langt utenfor realitetene i samfunnet man kan gå! Det var mest menn som satt i fremskutte posisjoner i den perioden jeg skriver om – på godt og ondt. Men det var da kvinner også som enten gjorde en fantastisk krigsinnsats eller ble de største forræderne, sier Hans Olav Lahlum.

– Forresten er jeg inspirert av Agatha Christie – morderen kan være hvem som helst i mine bøker. Mann eller kvinne. Høyt eller lavt plassert i samfunnshierarkiet. Ung eller gammel, sier han og opplyser at han også er inspirert av en venn som er langt mer funksjonshemmet enn hans romanskikkelse Patricia. Lahlum spør ofte vennen om råd for å gjøre Patricia-figuren realistisk.

Tabu

– Jeg synes det ofte er for mange like personer i kriminalromaner. Alle er passe unge, funksjonsfriske, attraktive, vanlige, vellykkede. Men det finnes mange andre helt forskjellige mennesker der ute. Han jeg kjenner som er funksjonshemmet, er veldig skarp, lyder det fra bak beskyttende fingre.

– *Ta det ikke ille opp, men: Hvorfor sitter du meg hendene foran ansiktet? Pleier du å gjøre det? Føler du deg ikke vel?*

– Jeg er litt trett. Jeg sov ganske dårlig i natt. Og jeg liker ikke å sitte og stirre folk inn i øynene. Noen gjør det, andre ikke, sier Lahlum

Patricia og politimannen Kolbjørn Kristiansen, radarparet i Lahlums kriminalromaner, utfyller hverandre som Holmes og Watson. Han er fortelleren og tilsynelatende den sunne fornuften. Han virker ikke alltid som den aller skarpeste kniven i skuffen, men han er flink til å forhøre mennesker, småsnakke med dem, lirke ut hva de skjuler. Hun er «mesterhjernen», geniet som sitter bak et skrivebord og ser helheten som et puslespill. Men hun har sine svakheter.

– Hun har en del aggresjon i seg, som viser seg i sarkasmer eller snobberi. Hun er en sammensatt person. Venner spøker med at jeg kunne gitt henne minoritetsbakgrunn også – da hadde det blitt full pott i politisk korrekthet, sier Lahlum.

Uoppfordret tar han opp et spørsmål som kanskje fremdeles er litt tabu – ikke på førsteinnslag i enhver nyhetssending i hvert fall – funksjonshemmedes sexliv.

– Mange har lagt merke til at det er lite vold i bøkene mine, og enda mindre sex. Jeg går ikke i detalj der.

– *Er det et bevisst valg å være så tilbakeholden?*

– Jeg lar en del ting stå mellom linjene. Sex er noe av det vanskeligste å skrive godt om. En gang skrev jeg at «Patricia lå naken under teppet». Da var det var en gammel dame som skrev til meg og spurte: «Det var vel ikke nødvendig?»

– *Patricia er jo lammet fra livet og ned. Nyter hun det?*

– Ja. Det er visst vanlig at funksjonshemmede har sex, og mange har også fysisk glede av det. Det finnes store variasjoner i seksuallivet.

Familiehemmeligheter

Serveringsdamen kommer med menyen, og Lahlum bestiller roastbiff – en rett folk sannsynligvis hadde kjent igjen i både 1968 og 73. Vi snakker om skikk og bruk fra «nær-gamledager», den gang alle og enhver røykte på TV og journalistene i Aftenposten sa De til intervjuobjektene. Lahlum forteller at han ofte må drive re-

search for å finne ut når folk flest sluttet å gå med hatt, når de sluttet å si De til naboen. Men det er ikke så enkelt, for det var ulike skikker i ulike samfunnslag og i forskjellige steder i landet. Det er heller ikke så lett å finne ut hvor mye krigen preget hver enkelt, for det som var vondt og vanskelig, ble det gjerne ikke snakket så mye om.

– Vi hadde jo levd i et fredelig land, okkupasjonen kom som et sjokk. Krigen preget på en eller annen måte alle som hadde opplevd den, også de som aldri snakket om det. Det var for øvrig ikke så vanlig, særlig for menn, å snakke om viktige personlige ting den gang, påpeker Lahlum.

Han forteller om hvordan Oscar Torp, som hadde vært utenriksminister under krigen, fikk hjerneblødning i 1951, men ikke en gang fortalte sine egne barn om sykdommen. De skulle skånes. Slik så man på det – det var hemmeligheter i mange familier – både stygge og mer uskyldige. Det var mange tabuer også, særlig rundt psykiske problemer og psykisk sykdom.

Nå har han tatt hendene bort fra fjeset og sitter i stedet dypt foroverbøyd mens han pirker i maten. Hodet hans er bøyd så dypt mot meg at jeg stirrer rett inn i topplokket hans, der håret er tynnest. På bilder fra noen år tilbake pleide han å ha en slags lokk som han gredde over til den ene siden; den fikk ham til å se litt ut som Salman Rushdie i hans utseendemessig mest diabolske periode. Denne enslige hårløkken har han ikke lenger – det er en forbedring.

Lahlum har skrevet en bok om amerikanske presidenter, så vi snakker litt om det. Jeg spør om hvem han heier på i det forestående valget, og han svarer:

– Angående valget i USA ligger det ikke i min natur å heie. Jeg har kritiske innvendinger også mot Hillary Clinton, men tror og håper at hun vinner høstens valg. Vi kan like det eller ikke, men USA er verdens viktigste supermakt, så vi kan ikke late som det ikke er viktig.

Om Arbeiderpartiet i etterkrigstiden, som har vært tema for flere av hans fagbøker, sier han:

– De som sitter på toppen, har mest makt. I Norge var det i mange år Arbeiderpartiet – hva man ellers måtte mene om paritet.

Selv har han hatt verv i SV.

– I flere av bøkene dine befinner vi oss blant familier fra øvre borgerskap hvor makt og penger spiller en stor rolle. Har du mye førstehåndskunnskap fra slike familieforhold?

– Jeg har ikke gjort egen research på akkurat det, men det er kjent at Oslo har en egen sosietetsverden, hvor det skjedde adskillig. Det er forsket en del på den politiske eliten. Men jeg er bevisst på å gå inn i ulike sosiale lag. I de siste bøkene mine er jeg mer og mer på østkanten, med et sammensatt persongalleri.

– Ble aldri mobbet

Sin egen familie betegner han som «småakademisk middelklasse». Lahlum er sønn av to lærere, og hans morfar og mormor var også lærere. Familien kom fra «bondeslekt som hadde slått seg opp i det nye middelklassesiktet», forklarer han

Byrå: OktanoStio

Er du bibliotekar, hører du til hos oss

– uansett hvor du jobber

Hvorfor Bibliotekarforbundet?

- Ivaretar deg i lokale lønnsforhandlinger.
- Tilbyr gratis kurs for medlemmer og tillitsvalgte.
- Inviterer til medlemsmøter med faglig påfyll.
- Inkluderer gratis abonnement på tidsskriftet «Bibliotekaren».
- Tilbyr gode forsikringsvilkår.
- Har stipendordninger du kan søke på.
- Gir råd og veiledning, og advokatbistand om nødvendig.
- Gir deg innflytelse på BFs arbeid med bibliotekpolitikk og arbeidslivsspørsmål.

Meld deg inn nå!

Innmeldingsskjema finner du på
<http://bibforb.no/medlemskap/bli-medlem/>

**Alle nyinnmeldte er med i trekning
av en iPad hvert kvartal.**

Navn: Hans Olav Lahlum

Født: 1973

Yrke: Forfatter og historiker

Hobby: Sjakk. En rekke tillitsverv i sjakkmiljøene. Sjakkcommentator

Har utgitt: En rekke kriminalromaner. Biografier om bl.a. Haakon Lie, Oscar Torp og bøker om politikere og skifter i Arbeiderpartiet under Gerhardsen og Bratteli.

sosiolog-lignende. Faren var fra Gjøvik, moren fra Nordland, der han selv vokste opp til han var seksten.

– Det har ikke vært noen kjente personer i familien før meg, ja, unntatt noen som var litt kjent lokalt.

– Du lyder ikke det minste nordlandsk etter tonefallet å dømme?

– Jeg har bevisst valgt å snakke tilnærmet bokmål fordi jeg snakket en merkelig blandingsdialekt da jeg flyttet til Gjøvik som 16-åring. Jeg underviste en gruppe barn i sjakk, og de forsto ikke hva jeg sa.

De bare satt og lo av meg.

– Ja, barn i flokk kan være slemme. På ting som du har sagt i tidligere intervjuer har jeg en lei følelse av at du ble mobbet som barn? Du har sagt at du hadde en forferdelig barndom, og nylig fortalte du at du var mye borte fra skolen?

– Jeg hadde en forferdelig barndom, men jeg ble ikke mobbet. Jeg har aldri blitt mobbet. Men jeg var et seriøst barn som ikke hadde noe til felles med jevnaldrende, så jeg var mye alene. Jeg var opptatt av sjakk, og leste tusenvis av bøker. Historie opptok meg, og mennesker og

deres livsskjebner. Men jeg hadde ingen å spille med, så jeg måtte finne ut av spillet på egen hånd. Stedet jeg vokste opp på var så lite at vi ikke hadde fotballklubb en gang, og slett ingen sjakkklubb.

– Jeg var borte fra skolen fordi jeg kjedet meg. Naturfag og matte syntes jeg var kjedelig. Hvis jeg synes noe er morsomt, arbeider jeg dessuten ikke i 45-minutters-intervaller, da jobber jeg seks til syv timer i strekk. For barn som lærer fort, kan skolen være kjedelig. Jeg fikk ingen stimulans faglig eller sosialt, så derfor holdt jeg meg hjemme.

Beslektede sjeler

Lahlum ser på klokken og konstaterer at han neppe rekker neste tog tilbake til Gjøvik, hvor han bor fremdeles – så han gir meg 40 minutter til. Sivilstanden sin og hjemmet sitt vil han ikke diskutere.

– Angående min familie i betydning foreldre og søsken, har jeg har et veldig godt forhold til, men uten å ha veldig nær kontakt med dem i mitt hverdagsliv og arbeid, sier han.

De som betyr mest for ham er venne- ne – og han har mange, nå som han er voksen, forteller han. Å finne et sjakkmil- jø som tenåring var begynnelsen. Der oppdaget han noen som interesserte seg for det samme som ham selv. Så fulgte historiestudier på Blindern (etter at han hadde tatt artium som privatist), der fant han også beslektede sjeler. Deretter ble han forfatter og kjent, og dermed fikk han et miljø blant andre forfattere. At han også har stor interesse for idrett, har gitt ham flere gode venner blant kjente idrettsutøvere; han nevner noen navn.

– Jeg skulle ønske at noen som skrev et intervju med meg hadde snakket med noen av vennene mine! Jeg tror de vil si at jeg er litt annerledes, kanskje en nerd, men de vil også si at jeg kan gjøre spen- nende og rare ting som andre ikke gjør. Før jeg kom hit, var jeg i et intervju hvor jeg selv var journalisten. Jeg er blitt bedt om å lage en serie med tv-programmer hvor jeg snakker med toppidrettsutøvere.

– Lærer du noe om hvordan man gjør det av å være intervjuobjekt selv?

– Nei. Jeg gjør det på min egen måte. Jeg tror ikke de hadde spurt meg dersom de ville at jeg skulle intervjuer på samme måten som alle andre journalister.

Døden nær

Etter hva jeg kan observere, har Lahlum fremdeles ikke spist stort av maten på tal- lerkenen foran seg. Jeg spør om han ikke liker den; skal vi bestille noe annet? Men nei, han vil ikke ha noe annet, han er opptatt av at det ikke skal være noe av det han ikke tåler i retten. Som nøtter. Eller fisk. Eller sjokolade eller sitrusfrukter. Han ramser opp et par ingredienser til.

– Jeg holdt på å dø min egen konfir- masjon, da jeg var fjorten. Nøtteallergi. Jeg visste at jeg hadde det, men hadde

ikke blitt så hardt angrepet før, og visste ikke at det var nøtter i matretten som ble servert.

– *Hvordan artet det seg?*

– Det var som en jernklo grep meg om hjertet og strammet til og strammet til, og jeg kjempet for å puste. Jeg tenkte: «Nå dør jeg!». Siden har jeg hatt andre alvorlige episoder, men ikke fullt så alvor- lige.

– *Hvilken betydning har det hatt for livet ditt – og forfatterskapet?*

– Jeg tror det har hatt stor, positiv be- tydning. Jeg er en utålmodig mann. Jeg utsetter ikke det jeg vil gjøre til jeg blir pensjonist.

– *Kan du bli for utålmodig? Du har jo en stor produksjon, kriminalromanene dine kommer trillende ut, iblant flere i året?*

– Ja, men det er stor forskjell på å være travel, og å stresse. Jeg er konstant travel, men føler meg ikke spesielt stres- set.

– *Jeg har en følelse av at du svært bevisst har skapt livet ditt selv – fra ensom gutt i Nordland til å bli det du ønsket å bli, histo- riker og forfatter. Brenner tampen litt nå?*

– Ja! Lahlum gløtter opp til en for- andring; han har brune øyne som et opp- vakt ekorn med tunge, firkantede briller.

– Når man har vært nær døden, tror man ikke at livet varer evig. Jeg sier ja til det jeg har lyst til, og nei til det jeg ikke har lyst til. Jeg driver ikke bare rundt, og engasjerer meg ikke kun i det jeg tilfeldig- vis kommer borti, slik jeg opplever at en- kelte gjør. Jeg ville alltid bli forfatter og historiker – helt fra jeg var liten. Da mo- ren min traff en av mine gamle lærere og nevnte at nå var jeg forfatter og historik- er, sa han at det var han ikke i tvil om at jeg ville bli.

Prioriterer

Forfatteren skuffer litt på maten igjen - med hodet i sekstigraders vinkel nedover. Fire femtedeler av matretten ser fremde- les ut til å ligge igjen på tallerkenen.

– *Jeg kan ikke forestille meg at du invi- terer venner hjem og dere lager mat sammen?*

– Nei. Vi går ut. Jeg spiser mye ute, men ofte på de samme stedene, der jeg vet at maten er trygg for en person med matallergier. Jeg prioriterer. Mat er ikke noe jeg prioriterer høyt, men jeg spande- rer gjerne på andre. Jeg drikker ikke alko- hol, røyker ikke. Jeg løper. Barn har jeg heller ikke prioritert, selv om det kan komme en dag. Jeg er bare 42, og mann, så umulig er det ikke.

– *Musikk?*

– Prioriterer jeg stort sett ikke. Jeg er glad i Grieg, Peer Gynt-suiten. Kan sette på en låt av the Seekers på repeat, slik at jeg får et behagelig lydspor når jeg skriver. Jeg har ikke danset i mitt voksne liv.

– *Hvor stor betydning tror du det har for din kreativitet at du ikke er helt A4?*

– Jeg tror jeg er kreativ, på min måte. Jeg har mine sterke og svake sider; jeg har evnen til å finne på en historie, men jeg forstår ikke logaritmer og tredjegradsli- ninger. Jeg skjønner ikke hva man skal med det. Jeg er skeptisk til realfagenes do- minans, på troen på at alt kan tallfestes. Disse IQ-testene som baserer seg på lø- sing av matematiske oppgaver, tror jeg ikke på.

– *Har du tatt en IQ-test noen gang?*

– Nei. Og jeg kommer ikke til å gjøre det.

20 selfier

– *Da jeg googlet deg før vi møttes, kom det opp automatisk på skjermen «Hans Olav Lahlum og IQ». Det kom også «Hans Olav Lahlum og Asperger»...*

– Og «diagnose» og «homofil». Jeg vet det. Jeg har aldri vært til medisinsk utred- ning, har ingen diagnose. Ikke er jeg ho- mofil heller. Dette kommer opp på Google fordi folk spekulerer om meg og visse egenskaper, sykdommer eller tilstan- der, og søkermotorer er lagt opp slik at visse kombinasjoner av ord kommer opp hvis mange nok har søkt på den samme ordkombinasjonen. Folk med Asper- ger-diagnose sliter med å kommunisere med andre.

– Det har jeg ingen problemer med. Jeg er det motsatte. Jeg kan fortelle en historie, og jeg har som sagt en stor og sammensatt bekjentskaps- og vennekrets.

Vennskap er noe jeg prioriterer. Jeg er kanskje litt mer oppmerksom overfor venner enn det som er vanlig. Det hender jeg tar tog eller buss i et par timer bare for å treffe en av dem en time eller to. For en tid tilbake spurte en venn om han kunne låne 200 000 kroner et par uker fordi han trengte mellombetaling i forbindelse med salg og kjøp av bolig. Jeg sa selvsagt ja. Jeg tjener godt og har råd til det. Men han sa at det bare var meg han kunne spørre om noe slikt, sier Lahlum og tilføyer:

– Hvis jeg hadde hatt en diagnose, hadde jeg heller ikke stått i Guinness rekordbok for verdens lengste intervju – 30 timer. Du kan google det, det finnes på Youtube.

– *Trives du med å ha blitt en offentlig person?*

– Det har mest fordeler. Jeg er blitt kjent med en del hyggelige og spennende mennesker og får en del jobbmuligheter jeg ellers ikke ville ha fått, som denne intervjuerien på TV. Jeg blir gjenkjent på gaten. I dag, før jeg kom hit, ble jeg stoppet av tjue mennesker som ville ta en selfie med meg.

– *Tjue mennesker? Er det vanlig?*

– Det var flere enn normalt i dag. For å svare mer utfyllende på spørsmålet ditt: Man kan være lykkelig som kjendis og lykkelig uten å være kjent. Jeg kjenner noen som har store kunnskaper, men som ikke vil i mediene. Det er helt greit dersom de er fornøyd med det. Men jeg synes det er leit når de som har mye å tilføre samfunnsdebatten, ikke deltar.

Sånn passelig blid

– En ting som er litt vanskelig, er at alle legger merke til deg hele tiden. Gerhardsen sa det slik om å bli gjenkjent over alt: «Man må alltid være sånn passelig blid bestandig.» Ikke det at jeg sammenligner meg med Gerhardsen, altså, sier Lahlum.

Serveringsdamen kommer bort, tar den tilsynelatende nesten urørte tallerkenen og opplyser at hun og Lahlum traff hverandre en gang for ca. ti år siden og hadde en minneverdig samtale. Om han husker det? Det gjør han ikke, svarer han høflig og litt stivt.

Så går han ut for å nå toget til Gjøvik. ■

–Les Jørn Lier Horst – og Agatha Christie

Krimforfatter og tidligere politimann Jørn Lier Horst er den første Hans Olav Lahlum nevner når vi spør ham om andre forfattere i samme sjanger som ham selv. Gunnar Staa-

lesen og Tom Egeland er andre forfattere han gjerne anbefaler.

Men den typen hans egne bøker kanskje ligner mest på, og som han gjerne henter inspirasjon fra – og det sier han også i etterordene til bøkene sine – er klassikerne: Agatha Christie, som han synes er undervurdert. Hun produserte fremragende intriger. Sherlock Holmes svever over vannene i mer enn én forstand. Georges Simenon, med sin fine pariseratmosfære og psykologisk teft, setter han også pris på.

– *Du nevner ingen navn av den mer bloddryppende typen?*

– Hvis blodet stadig renner uten at det er noen annen grunn til det enn at det skal renne, synes jeg det er pinlig. Jeg synes ikke man trenger så mange blodige detaljer. Men det kommer an på hvordan man skriver. Jeg kan godt se at de litterære kvalitetene og voldsskildringene i f.eks. Jo Nesbøs bøker, henger sammen. Nesbø er en god forfatter.

– *Da du begynte å skrive krim, kom det en del anklager om at du skriver gammel-dags, altfor mye i tradisjonen fra Conan Doyle og Agatha Christie. Hva synes du om det?*

– Slike kritikere burde anmelde den sjangeren som de har greie på. Jeg liker ikke heavy metal, så jeg hadde aldri anmeldt heavy metal.

– *Er du selv mest historiker eller mest krimforfatter?*

– Etter hvert mest forfatter, men det flyter over i hverandre. En god ting ved å skrive krim er at man blir lest. Jeg snakket med Jan Kjærstad om opplagene mine en gang, og han sa at det er sånt som vanlig

Foto: nordsveenefoto.no

skjønnlitterære forfattere bare kan drømme om.

Men man må være nøye med detaljene, ellers skriver leserne at det finnes ikke slike fugler på den øya, eller den historiske bil-

typen hadde stripen på et annet sted. Dessuten må man virke sannsynlig. Som historiker kan man nøye seg med at det man skriver er sant. Mye av den virkelige historien er jo ikke sannsynlig. Som Clinton og hans elskerinner. Eller Trump, om jeg skriver et portrett av nå – hans vei fra storskrytende oppkomling til en presidentkandidat som faktisk kan vinne. Eller at Hallvard Lange, som fikk barn med søsteren til kona si – uten at pressen skrev om det, selv om Lange var Norges utenriksminister på det tidspunktet.

– *Fortell litt om den nye boken din, som kommer i midten av august og heter Sporvekslingsmordet?*

– Den starter med at en ung kvinnelig skiløper plutselig skifter skispor. Det virker helt irrasjonelt, for hun legger seg i det ytre sporet som er mest ufordelaktig for henne. Hun går rett mot personen som skyter henne. Så blir hun skutt.

Tittelen viser også til sporene vi alle setter i livet vårt. Vi har mange spor, hvis jeg f.eks. skulle bli drept måtte politiet snakke med de jeg kjenner fra sjakkmiljøet, blant historikerne, mediemiljøet, familien osv. Vi setter ulike spor etter oss i ulike miljøer.

– *Hvorfor leser nordmenn så mye krim?*

– Jeg tror det har en del sammenheng med at vi har det så bra som vi har det i Norge. Vi lever trygge og rolige liv hvor vi ikke behøver å engste oss, så vi kan trygt lese kriminalromaner og bli litt skremt i hverdagen. Jeg traff en gang en unge dame fra Bosnia som sa: «Beklager, jeg er fra Bosnia, så jeg leser ikke krim». Det hadde jeg ikke vondt for å tro. ■

Strikk&Lytt har vært arrangert ved Deichmanske hovedbibliotek siden april 2015 og har blitt varmt tatt imot av et stort publikum.

Å strikke i flokk

– en undersøkelse av Strikk&Lytt ved Deichmanske bibliotek

AV MARIA SANNES UNDHEIM
BACHELORSTUDENT VED HØGSKOLEN
I OSLO OG AKERSHUS, AVD. ABI

Med ansiktene vendt mot bibliotekaren, og øynene vendt ned. Noveller, dikt og utdrag av romaner leses høyt mens strikkepinnene går. Noen smiler, andre humrer. Strikk&Lytt har det siste halvannet året trukket stadig flere deltakere til Deichmanske hovedbibliotek. Men hva er det egentlig ved Strikk&Lytt som appellerer? Hvem deltar på arrangementet, og hva slags innvirkning har Strikk&Lytt hatt på bibliotekvanene deres? Da jeg i mai 2016 var utplassert ved Deichmanske hovedbibliotek, som praktikant fra HiOA, var dette noen av spørsmålene jeg utforsket. Jeg gjennomførte en kvantitativ undersøkelse som ga noen svar på disse spørsmålene, og i tillegg bekrefter viktigheten av sosiale medier for spredning av arrangementer. Her følger en forkortet versjon av min praksisrapport, som oppsummerer funnene gjort gjennom undersøkelsen.

Hvordan oppsto Strikk&Lytt?

Strikk&Lytt har vært arrangert ved Deichmanske hovedbibliotek siden april

2015 og har blitt varmt tatt imot av et stort publikum. Arrangementet er en vri på bibliotekenes tradisjonelle høytlesning, og oppfyller Folkebiblioteklovens krav om at bibliotekene skal «fremme kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling» (Folkebibliotekloven, 1985).

Skjønnlitteraturavdelingen på hovedbiblioteket heter «rød sone», og det var her Strikk&Lytt så dagens lys. Da rød sone planla fjorårets vårprogram, ønsket de å arrangere høytlesning for voksne. Inspirert av den rullende strikkebølgen, og strikkekaféene som hadde oppstått som følge av denne, fikk de idéen til Strikk&Lytt. Arrangementet ble raskt populært og ble arrangert månedlig fram til april i år, da frekvensen økte til to ganger i måneden på grunn av de høye besøkstallene, med en rekord på 103 lyttere. Samarbeid med en initiativrik strikker førte til at Oslo Strikkefestival ble arrangert for første gang på Deichmanske hovedbibliotek i november 2015 (I. Nøding, personlig kommunikasjon, 26. mai 2016). Festivalen

trakk mange til biblioteket, og skal arrangeres igjen i høst, 4.-6. november. Massemediene har også oppdaget Strikk&Lytt, og både NRK og Aftenposten har skrevet om arrangementet. Strikk&Lytt har spredt seg til flere av Deichmanske biblioteks filialer, og konseptet har blitt adoptert av bibliotek i alle kanter av landet, blant annet bibliotekene i Arendal, Toten, Rauma, og Tromsø.

Forskning på brukeradferd i storbybibliotek

I begynnelsen av juni 2016 ble Sentio Research sin omfattende bibliotekundersøkelse for 2015 lagt fram av Nasjonalbiblioteket. Her har det vært forsket på bibliotekbrukernes adferd i norske storbybibliotek, blant annet Deichmanske bibliotek. En liknende undersøkelse ble gjennomført i 2007, noe som gir grunnlag for å se utviklingen i bibliotekbrukernes adferd. For eksempel kunne vi her se at lengden på gjennomsnittsbesøket har økt fra 35 til 47 minutter, og at andelen ►

som låner eller leverer bøker når de er på biblioteket har gått en anelse ned, fra 46 % til 44 % (Svendsen, 2016).

Av undersøkelsen kom det fram at bøker fortsatt står sentralt i bibliotekbruken, men også at hele 58 % av brukerne hverken låner eller leverer bøker i forbindelse med sitt bibliotekbesøk. Rundt en tredjedel av de besøkende er «sosiale brukere», som kommer til biblioteket sammen med andre (Sentio Research, 2016, s. 4). Bibliotekenes økende grad av fokus på å være en sosial arena og en møteplass, speiler her utviklingen i brukerens adferd.

Hvem deltar på Strikk&Lytt?

For å få vite mer om deltakerne på Strikk&Lytt inneholdt skjemaet noen faktaspørsmål vedrørende respondentenes kjønn, alder og hovedbeskjeftigelse. Respondentene i denne undersøkelsen viste seg å være 100 % kvinner. Dette stemmer godt med inntrykket til de ansatte på rød sone, som sier at det hender det er et par menn på Strikk&Lytt, men ellers er det hovedsakelig kvinner.

Den yngste respondenten er 20 år og de eldste er 63 år gamle. Den største aldersgruppen er de i 30-årene, her befinner 33 % av respondentene seg. Et interessant funn er at det er like mange

respondenter i 20-årene som i 50-årene. Dette tyder på at selv om Strikk&Lytt henvender seg til en definert og noe smal målgruppe (strikkere) har arrangementet et svært bredt nedslagsfelt aldersmessig.

Når det gjelder spørsmålet om hovedbeskjeftigelse, oppgir hele 64 % av respondentene å være i arbeid, mens studentene er den nest største gruppen, på 22 %.

Hvordan hørte deltakerne om Strikk&Lytt?

Deichmanske bibliotek bruker en rekke kanaler for å formidle sine arrangementer og tilbud til Oslos borgere. Strikk&Lytt promoterer på web gjennom programoversikten på bibliotekets hjemmeside (www.deichman.no), og på bibliotekets Facebook-side. Her det lages og deles en «event» – en egen arrangementside – for hvert Strikk&Lytt, som Facebook-brukere kan dele og invitere sine venner til. Deichmanske bibliotek har også brukerkontoer på Twitter og Instagram, der emneknaggen #strikkoglytt stadig er i bruk av strikkere og lyttere. Inne i bibliotekets lokaler finnes oppslag og andre trykksaker med oversikt over når Strikk&Lytt arrangeres.

Jeg fant at Facebook er den kanalen som når ut til desidert flest deltakere,

med totalt 73 % av respondentene. 39 % av disse hørte om Strikk&Lytt direkte fra bibliotekets Facebook-side, og de resterende 34 % hørte om arrangementet indirekte. Sistnevnte svaralternativ lød som følger: «Gjennom venner eller andre brukere på Facebook (direkte tips/invitasjon til eventen, eller at det dukket opp i din «news feed»/nyhetsstrøm)», for å fange opp alle aspekter ved «jungeltelegraf» på Facebook. Biblioteket når altså ut til mange ved hjelp av sin egen promotering på Facebook, men viktigheten av å lage en «event» for hvert arrangement, som kan spres på Facebook, viser seg når nesten halvparten av de som oppdaget arrangementet via Facebook gjorde det gjennom andre kanaler enn Deichmanskes egen Facebook-side. **Videre er det interessant å merke seg at det kun var to respondenter som oppdaget Strikk&Lytt gjennom bibliotekets hjemmeside,** mens fire la merke til det på bibliotekets trykte informasjon. En årsak til dette kan være at de som tidligere orienterte seg om bibliotekets program på Deichmanskes hjemmesider, nå får dette behovet dekket via Facebook. En annen årsak kan være at mange av respondentene aldri har forholdt seg aktivt til Deichmanskes hjemmesider, men at de nå har blitt gjort oppmerksom på Strikk&Lytt gjennom Facebook eller andre kanaler.

Hva motiverer deltakerne til å komme på Strikk&Lytt?

Videre ville jeg finne ut mer om hva det er ved Strikk&Lytt som appellerer til deltakerne. På spørsmålet om dette hadde de anledning til å krysse av for flere svaralternativer, noe de aller fleste benyttet seg av.

Den mest fremtredende motivasjonen viser seg her å være litteraturen og høytlesningen, som 93 % av respondentene har krysset av for. Strikking er også dominerende, med sine 82 %, mens kun 4 % (3 respondenter) oppgir annet håndarbeid eller hobby som motivasjon. Dette er lite overraskende, da arrangementets profil appellerer særlig til strikkere. Det er positivt å se at 62 % oppgir biblioteket i seg selv som en motivasjon for deltakelse, noe som kan tolkes som et tegn på at bibliotekene har noe eget ved seg, som borgerne setter pris på. 69 % av respondentene synes hygge-aspektet er viktig, og 28 % deltar sammen med venner. I Sentios bibliotekundersøkelse kan vi lese at «31 prosent av bibliotekbruker-

Problemstilling og metode

Problemstillingene rapporten utforsker er:

- I hvilken grad har arrangementet Strikk&Lytt på Deichmanske bibliotek påvirket bibliotekvanene til de som deltar på arrangementet?
- Hvem er disse strikkende lytterne (alder, beskjeftigelse, kjønn), hvordan fant de ut om Strikk&Lytt, og hva er det som motiverer dem til å komme på arrangementet?

Undersøkelsen er basert på kvantitativ metode slik den er beskrevet i Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Line Christoffersens bok *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 4. utgave, utgitt i 2010. Da målet med undersøkelsen var kartlegging, blant annet av deltakernes bibliotekvaner, ble kvantitativ metode vurdert å være mest hensiktsmessig for å undersøke problemstillingene (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 31). For å nå dette målet ble det utformet et spørreskjema med hovedvekt på ferdige svaralternativer – et prekodet skjema.

Spørreskjemaet var satt sammen av spørsmål innen tre kategorier: adferdsspørsmål, holdningsspørsmål, og faktaspørsmål (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010, s. 269). På de fleste spørsmålene hadde respondentene kun anledning til å velge ett svaralternativ.

Populasjonen for denne undersøkelsen var alle som har vært på Strikk&Lytt på en av Deichmanske biblioteks filialer, én eller flere ganger. Undersøkelsen ble delt ut på papir da Strikk&Lytt ble arrangert torsdag 12. mai, og en elektronisk utgave ble delt på Facebook. Totalt 76 respondenter gav fullstendige svar.

For nærmere informasjon om metode og gjennomføring, eller tilgang til rapporten i sin helhet, ta kontakt med Maria Sannes Undheim: mariaundheim@gmail.com

ne er såkalte «sosiale brukere». Det vil si at de enten kommer sammen med andre, benytter tjenester sammen med andre eller møter kjente på biblioteket.» (Sentio Research, 2016, s. 39). Denne andelen stemmer dermed godt overens med andelen «sosiale deltakere» på Strikk&Lytt. Fellesskap med de andre tilhørerne oppgis av 42 % å være en motivator for deltakelse. Da NRK skrev om Strikk&Lytt i artikkelen «Å høyre samam», var det med vinklingen samlingspunkter og fellesskap. Der uttalte sosiolog Aksel Tjora: «Denne felles opplevinga av noko, sjølv om me på ein måte berre opplever det som individ, det gjer at me opplever ein type fellesskap i sjølve opplevinga.» (Tvilde, 2016, 8. 2.).

Et unikt og interessant svar er ført inn under kategorien «annet», der respondenten oppgir at hun fortsatt lærer norsk, og synes Strikk&Lytt er en hyggelig måte å bli bedre kjent med språket. Her kommer et nytt og spennende perspektiv ved høytlesningen fram, som kan være noe flere bibliotek kan utforske videre.

I hvilken grad fører Strikk&Lytt til økt bibliotekbruk?

For å grundigst mulig besvare problemstillingen vedrørende Strikk&Lytt sin påvirkning på deltakernes bibliotekbruk, har respondentene besvart spørsmål vedrørende antall deltakelser på Strikk&Lytt, bibliotekbesøk utenom Strikk&Lytt, om de selv opplever at de bruker biblioteket mer nå enn før de oppdaget Strikk&Lytt, og lån av bøker eller annet materiell i forbindelse med deltakelse.

Svarene på undersøkelsen forteller at de som har deltatt én gang, utgjør den største gruppen, på 46 %, mens 30 % har deltatt to til tre ganger. 14 respondenter har deltatt fire til fem ganger, mens fire respondenter har deltatt på hele seks eller flere Strikk&Lytt. Litt over halvparten av respondentene har altså kommet tilbake til Strikk&Lytt én eller flere ganger.

For å få et bredere bilde av bibliotekbruken til Strikk&Lytt-deltakerne, spurte jeg om hvor ofte respondentene besøker bibliotek utenom Strikk&Lytt. Det viser seg at 62 % av respondentene ikke er utpreget aktive bibliotekbrukere utenom deltakelsen på Strikk&Lytt. Disse oppgir å ha besøkt biblioteket én eller noen ganger utenom, eller kun til Strikk&Lytt i løpet av det siste året. 38 % av respondentene er aktive brukere også utenom arrangementet, der 21 respondenter opp-

gir å besøke biblioteket månedlig og sju besøker biblioteket ukentlig.

Da respondentene skulle besvare om de opplever at de bruker biblioteket mer, ble det nødvendig å skille ut de som besvarte spørreskjemaet på papir, og var på Strikk&Lytt for første gang. De ble bedt om å unnlate å besvare dette spørsmålet, da de ikke hadde erfart noen tid etter deltakelse på Strikk&Lytt, og dermed manglet grunnlag for å si noe om dette. Det gjensto da 69 respondenter, og på spørsmålet «**Opplever du selv at du besøker biblioteket mer nå enn før du oppdaget Strikk&Lytt?**» fant jeg at **42 % (29 respondenter) opplever at de besøker biblioteket mer på grunn av Strikk&Lytt**, mens ca halvparten ikke opplever noen endring i bruk. Opplevelsen av økt bibliotekbruk var så godt som helt jevnt fordelt i utvalget, både aldersmessig og med tanke på hovedbeskjeftigelse.

Det siste aspektet ved økt bibliotekbruk jeg ønsket å utforske, var lån av bøker eller annet materiell i forbindelse med deltakelse på Strikk&Lytt. Totalt 39 % av respondentene svarte her at de hadde lånt bøker eller annet materiell i forbindelse med deltakelsen, mens 51 % svarte at de ikke hadde lånt noe. Prosentandelen på 39 % som låner bøker i forbindelse med deltakelsen på Strikk&Lytt stemmer godt overens med funnet i Sentios biblioteksundersøkelse: Her fant man at 44 % av bibliotekbrukerne lånte og/eller leverte bøker i forbindelse med biblioteksbesøket sitt.

«Jeg elsker å strikke i flokk!»

I kommentarfeltet til slutt i undersøkelsen, benyttet mange muligheten til å komme med ros og konstruktive tilbakemeldinger til biblioteket. Flere respondenter uttrykker at de synes Strikk&Lytt er et veldig hyggelig og bra arrangement, gjennom kommentarer som denne: «Synes Strikk og Lytt er et flott tiltak som bidrar til at jeg oppdager for meg nye forfattere». Dyktige opplesere trekkes fram av flere, ordene «hyggelig», «lavterskel» og «avslappende» er gjengangere i flere kommentarer. «Jeg elsker å strikke i flokk!» skriver en respondent, mens en annen omtaler arrangementet som «det moderne leirbålet». Jevnt over er kommentarene positive og oppmuntrende – deltakerne er fornøyde.

Oppsummering og konklusjon

I undersøkelsen kom det fram at arrangementstilbudet Strikk&Lytt benyttes av et hovedsakelig kvinnelig publikum med

stor spredning i alder, der størsteparten er i arbeid og en del er studenter. Den klart største kanalen for spredning av arrangementet til nye, potensielle deltakere er gjennom Facebook, både direkte fra Deichmanske biblioteks egen Facebook-side, og indirekte mellom Facebook-brukere eller gjennom nyhetsstrømmen. De største motivatorene for deltakelse er (i synkende rekkefølge): litteratur og høytlesning, strikking, hygge, at deltakerne liker biblioteket, og fellesskap med de andre tilhørerne.

Når det gjelder i hvilken grad Strikk&Lytt har påvirket bibliotekvanene til deltakerne, oppgir 42 % av respondentene at de selv opplever å besøke biblioteket mer etter at de oppdaget Strikk&Lytt. Opplevelsen av økt bibliotekbruk er spredt jevnt utover utvalget, med tanke på alder og hovedbeskjeftigelse. 39 % av respondentene har lånt bøker eller annet materiell i forbindelse med sin deltakelse på arrangementet. 50 % opplever ikke at de besøker biblioteket oftere på grunn av Strikk&Lytt, og 51 % har ikke lånt noe. Ut ifra dette ble konklusjonen at Strikk&Lytt har ført til økt bibliotekbruk i størst grad hva gjelder økt besøksfrekvens, men også i stor grad hva gjelder økt lån av bøker blant respondentene. Strikk&Lytt ved Deichmanske bibliotek har dermed både slått an som konsept, og bidratt til økt bibliotekbruk. ■

Litteratur

Folkebibliotekloven (1986). Lov om folkebibliotek. Hentet fra

<http://lovdata.no/lov/1985-12-20-108/§1>

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (4. utg.). Oslo: Abstrakt.

Sentio Research (2016). [Ukjent tittel og rapportnummer]. Hentet fra

https://www.deichman.no/sites/default/files/bibliotek_rapport_0.pdf

Svendsen, C. M. (2016, 3. 6.) Bibliotek er mye mer enn utlån av bøker. Bok og bibliotek.

Hentet fra <http://www.bokogbibliotek.no/bibliotek-er-mye-mer-enn-et-sted-man-laner-boker>

Tvilde, K. N. (2016, 8. 2.) Å høyre saman. Hentet fra

<https://www.nrk.no/kultur/xl/a-hoyre-saman-1.12747340>

Samhandlingsreformen

– er bibliotekene en missing link?

Du er biblioteksjef og får en telefon fra leder for kommunens helse- og omsorgstjenester. Lederen forteller om Kompetanseløft 2020 og kommunens planer for fagutvikling og kunnskapsbasert praksis. Han spør: Hvordan kan folkebiblioteket bidra og støtte denne satsingen? Du ber om å få tenke litt over saken, og lover å ta kontakt. Dette terrenget er du ukjent i og du begynner å orientere deg.

AV ELIN OPHEIM, HØGSKOLEN I HEDMARK
OG MARGRETHE BAKSTAD SØVIK, VID BERGEN

Kompetanseløft 2020 står i sammenheng med HelseOmsorg21-strategien, som slår fast at kommunene ikke får dekket sine behov for kunnskap. Kunnskapsløft for kommunene er en av hovedprioriteringene. Videre er Kompetanseløft 2020 et tiltak i stortingsmeldingen «Fremtidens primærhelsetjeneste». I meldingen leser du at regjeringen vil skape en faglig sterk helse- og omsorgstjeneste, at kommunene skal drive både fagutvikling, forskning og innovasjon, og at brukerne i større grad skal få ta del i beslutninger om egen behandling.

Bakteppet er Samhandlingsreformen som ble innført i 2012 og som overfører flere oppgaver fra sykehus til kommunene. Reformen handler både om forebyggende helsearbeid og om behandling og rehabilitering. Gjennom mediene har du fått med deg at sykere pasienter nå blir overført til kommunen og at dette krever

høyere kompetanse hos ansatte i kommunehelsetjenesten.

Kompetanseløft 2020 har seks strategier, og to av dem tenker du har relevans for biblioteket:

Heve kompetansen hos de ansatte med mål om styrket forskning, innovasjon og **kunnskapsbasert praksis**

Bidra til god praksis, faglig utvikling, større faglig bredde og kunnskapsspredning

Hva er kunnskapsbasert praksis?

På kunnskapsbasertpraksis.no leser du at kunnskapsbasert praksis handler om å ta tak i spørsmål som helsepersonell eller pasienter har og å sette sammen kunnskap fra forskning, fra erfaringer og fra brukermedvirkning. Du leser videre at

«Vi henter kunnskap fra ulike kilder, for eksempel fra kollegaer, eksperter, forskning, retningslinjer, kurs osv. Disse kildene har styrker og svakheter. Vi som arbeider i klinisk praksis, må være bevisst på disse styrkene og svakhetene. KBP kan hjelpe deg med å øke bevisstheten om og reflektere over hvilke kunnskapskilder du baserer dine handlinger på.»

Dette handler jo om informasjonskompetanse, tenker du. Søke etter informasjon og vurdere kilder, det er jo noe vi bibliotekarere er gode til.

Kommunen din har et sykehjem som er undervisningssykehjem. Det betyr at de skal bidra til kvalitetsforbedring, fagutvikling og kunnskapsdeling ved å

igangsette eller delta i ulike prosjekter. Visjonen til utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester, utviklingssenter.no, er «Utvikling gjennom kunnskap». Utviklingssentrene er opptatt av kunnskapsbasert praksis. Du får assosiasjoner til livslang læring, og lurer på om folkebiblioteket kunne være en arena for erfaringsdeling mellom helsepersonell og pasienter/brukere. Du spør deg selv: Kanskje jeg skal ringe fylkesbiblioteksjefen min og diskutere?

Hvilke informasjonsbehov har ansatte i kommunehelsetjenesten?

Telemarksforskning har undersøkt sykepleieres erfaringer med samhandlingsreformen, og blant annet spurt om kompetanse. De skriver at reformen forutsetter satsing på kompetanse, men at kommunene ikke har kompetansen som trengs for å møte de økte utfordringene. Kompetanseheving skjer mye via kurs og ad hoc opplæring, og i mindre grad gjennom systematisk utdanning.

Prosjektet «På tvers: regional tilgang til forskningsressurser» i regi av UH-nett Vest har ansatte i helsesektoren uten eget bibliotek som én av flere målgrupper. Målgruppene oppgir at informasjon ikke er lett å finne, Google og Google Scholar brukes for å finne forskning. Krav om å jobbe kunnskapsbasert gjør at stadig flere har et behov for å finne forskning.

Samhandlingsreformen og Kompetanseløft 2020 forsterker arbeidet med kunnskap og kompetanse innen helsesektoren. Kommunene har som mål at helse- og omsorgstjenester skal være kunnskapsbaserte, og ansatte i kommunehelsetjenesten trenger tilgang til informasjonsressurser. Hvem skal ivareta deres behov?

En nyttig ressurs er Helsebiblioteket, no som gir helsepersonell gratis tilgang til informasjonsressurser som er nyttige i arbeid med helse, behandling og rehabilitering. Kildene er også kvalitetsvurderte. Helsebiblioteket gir tilgang til kilder som tidligere kun universitet, høyskoler og store sykehus hadde råd til å anskaffe.

Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester i Hedmark gjennomførte en liten undersøkelse blant ansatte i sykehjem i 2012 og fant at mange kjente til Helsebiblioteket, men at bruken var lav. Det samme viste en undersøkelse som ble gjort i 2016 blant sykepleiere ved sykehjem i Bergen. Helsebiblioteket ble nevnt som en viktig kilde, men når sykepleierne ble spurt om hvor ofte de bruker ulike informasjonskilder var egen erfaring, kollegaer, google og fagprosedyrer hyppigst brukt. Undersøkelsen i Hedmark viste at de ansatte ønsket å kunne gå til folkebiblioteket for å få hjelp til å søke i Helsebiblioteket. Ansatte ønsker også å kunne få hjelp til å skaffe fagartikler, låne bøker og filmer. Undersøkelsen fra Bergen antyder at det sykepleierne kjenner seg mest usikker på er å finne informasjon raskt, søke etter ny informasjon og vurdere kvaliteten på den informasjon de finner. Mange mindre kommuner har ingen høyskoler i nærheten og der blir dette behovet enda mer prekært om det forventes at kommuneansatte skal kunne holde seg faglig oppdatert uten at de har ressurser lett tilgjengelig.

Kanskje spør du: Hva kan biblioteket mitt om kunnskapsbasert praksis og Helsebiblioteket? Vi har jo erfaring med studenter i helsefag, er den erfaringen noe å bygge på for å møte ansatte i kommunehelsetjenesten?

Hvilket ansvar har folkebibliotek?

Den nasjonale bibliotekstrategien omhandler blant annet tilgang til kunnskap og peker på at bibliotekene gjennom ny lov har fått et klarere samfunnsoppdrag som arena for læring og kulturopplevelser. Så lenge de kommuneansatte er studenter ved en høyskole, kan de få bibliotekstjenester fra høyskolebiblioteket, men hvor går de når de er ferdige med studiene og ikke lenger har tilgang til fulltekstartikler eller trenger hjelp til å søke i helsefaglige databaser? Mange studenter bruker folkebibliotek aktivt i løpet av studiet, men er det like naturlig for ferdig utdannede å henvende seg til sitt nærmeste bibliotek med faglige spørsmål? Og er folkebibliotekene klare for å svare

på slike henvendelser? Om en kommuneansatt ønsker å bestille en artikkel fra et vitenskapelig tidsskrift som ikke er fritt tilgjengelig, kan folkebiblioteket hjelpe da? Du blir sittende å tenke på at det pågår store prosjekter i den største kommunale sektoren som handler om kunnskap og informasjonskompetanse og at bibliotek så langt ikke er nevnt.

Flere spørsmål dukker opp: Jeg må finne ut mer om hvilke spørsmål helsepersonell trenger hjelp til å finne svar på? Hvilken kompetanse har vi / bør vi ha? Kan vi samarbeide med høyskolebibliotek? Kan vi samarbeide med sykehusbibliotek?

NBFs spesialgruppe for medisin og helsefag tar opp temaet under SMH-dagene i Bergen 20. - 21. september gjennom foredrag og paneldebatt. Vi ønsker å sette søkelys på det informasjonsbehovet ansatte i kommunenes helsetjenester har, hvilke ressurser de har tilgang til og hva de trenger tilgang til, og hvordan biblioteksektoren kan bidra. Da spiller også folkebibliotekene en stor rolle. Kjør diskusjon!

Les mer:

Abelsnes, K. & Roos, M. (2015). *På tvers - regional tilgang til forskningsinformasjon: fase 1 kartlegging*. Hentet fra <http://hdl.handle.net/10049/487>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2015). *Statsbudsjettet: Kompetanseløft 2020* (Prop. 1S, 2015-2016). Oslo: Departementet.

Helsedirektoratet. (2010). *Utvikling gjennom kunnskap: Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester: en nasjonal satsing, overordnet strategi 2011- 2015*. Oslo: Direktoratet.

Kulturdepartementet. (2015). *Nasjonal bibliotekstrategi 2015-2018: Statens oppgaver og ansvar for utvikling av folkebibliotekene*. Oslo: Departementet.

Roos, M., Hansen, G. H., Vik, G. & Nilsen, G. H. (2015). *På tvers - regional tilgang til forskningsinformasjon: fase 2 pilot*. Hentet fra <https://bora.hib.no/item/633>

Søvik, M. B. (2016) [Undersøkelse i sykehjem]

Søndagsåpent i Molde

Fra høsten av vil Molde bibliotek, som første bibliotek i Møre og Romsdal, holde søndagsåpent. «Ved å ha åpent på søndager vil folk i større grad få velge selv når de går. Trykket vil jevne seg mer ut over helga. Det vil være positivt for våre nye innbyggere. Ikke minst gir dette barn og unge, som er vår viktigste målgruppe, større tilgang på biblioteket», sier biblioteksjef Evy Sisilie Bergum til Romsdals Budstikke (rbnett.no). Ordningen starter 2. oktober og åpningstidene blir fra 12 til 16. ■

Kampen om Kafkatexter er avgjort

Israels nasjonalbibliotek har vunnet kampen om originale og upubliserte tekster av Franz Kafka, melder The Guardian. Tekstene gikk etter Kafkas død til hans nære venn Max Brod, som valgte å utgi dem, til tross for at Kafka ba ham brenne dem. Da Brod døde ba han sin sekretær om å levere samlingen til Det hebraiske universitetet i Jerusalem, noe hun ikke gjorde. Dette førte til en årelang rettsprosess, som nå endte med at sekretærens datter måtte overgi samlingen til Israels nasjonalbibliotek. Biblioteket melder om at verkene skal gjøres tilgjengelige for offentligheten. ■

«Bibliotekaren som leseoppdrager»

At barn skal bli gode til å lese, er et uttalt mål i planverket for den norske skolen. Lesing er en grunnleggende ferdighet som skal benyttes i alle fag. For å komme dit, skal elevene gjennom en grundig leseopplæring, og de trenger mengdetrening. Her kan biblioteket bidra.

AV: LINN T. SUNNE
PROSJEKTLEDER OPPLAND FYLKESBIBLIOTEK

I læreplanene er ikke leselyst nevnt med et ord, men det vil være et opplagt middel til å oppnå høyere lesekompetanse. Men å lese er ikke bare en ferdighet. Barn trenger også leseoppdragelse, som både Dagrun Skjelbred (1998) og Kåre Kverndokken (2012) nevner. Leseoppdragelse handler om å sosialisere til å bli en leser, hvilke leseerfaringer man gjør, hvilke holdninger man har til å lese, hvorfor man leser. Med skolens fokus på måling, testing og resultater, ser det ut til at fokuset ligger mye mer på leseopplæring enn leseoppdragelse. Her bør skolen kjenne sin besøkelsestid og trekke inn ressurser utenfra. Skolebiblioteket eller folkebiblioteket bør trekkes inn i skolen som leseoppdrager.

Barnebibliotekaren har ofte besøk av klasser eller store elevgrupper på biblioteket, og et slikt besøk kan ofte være travelt. Å hjelpe og veilede alle er en utfordrende oppgave, ikke minst for dem som ikke ønsker å finne en bok eller syns alt i hyllene er kjedelig. Det jeg ønsker å undersøke, er hvilke redskaper barnebibliotekaren kan ta i bruk for å heve kvaliteten på litteraturformidlingen, og hvordan kan hun skape relasjoner til hver enkelt elev. For å eksemplifisere dette, vil jeg beskrive erfaringene med elevbrev fra prosjektet *Den vil jeg lese!* fordi det er et eksempel på personifisert litteraturformidling og fordi jeg kjenner prosjektet godt som prosjektleder.

Hvorfor bør de det? Er det nå så selvfølgelig at vi skal lese? Kan vi ikke klare oss bra uten?

Litteraturen har potensiale til å utvide livene våre. Den som leser, kan reise til steder utenfor rekkevidde og fantasi, den som leser kan være inni hodet til andre mennesker, han kan tenke nye tanker, også reflektere over seg selv og eget liv. Litteraturredaktøren Birte Sørensen (Kverndokken, 2012) mener at lesing har en unik posisjon i å utvikle empati.

Litteraturens potensiale til å forandre liv og ha en terapeutisk effekt har fått større oppmerksomhet de siste årene, blant annet skriver Thor Magnus Tangerås en doktorgradsavhandling om dette. Lesing kan gjøre livene våre bedre.

Skjønnlitteraturen har også en egenverdi i seg selv. Å lese en godt utformet, kanskje vakker, kanskje utfordrende bok gir en opplevelse frigjort fra all nytteverdi.

Formidlingssamtalen

Det finnes redskaper for å nå fram til den enkelte leser. Joyce Saricks metodikk *Readers' Advisory Service* gir bibliotekaren redskaper for å samtale med den enkelte låner. Bibliotekaren er et ledd mellom låneren og bøkene, og det er essensielt at bibliotekaren har en åpen holdning og viser interesse for å avdekke lånerens behov.

Readers' Advisory Service er utbredt i USA, og er en metode der bibliotekaren gjennom samtale gir råd om hva låneren kan lese, enten direkte (en eller flere titler), eller indirekte (boklister, utstillinger).

Formidlingssamtalen er viktig for barn fordi de er i utvikling som lesere. De er ikke alltid så bevisste på egne behov, og de har i mindre grad enn voksne oversikt over litteraturens muligheter.

Peck (2010) peker på viktigheten av å la barns innspill i formidlingssamtalen få høy verdi. Det å verdsette barnets tidligere leseerfaringer, å dele entusiasme og eventuell frustrasjon, er viktig for å skape en god relasjon, og leseopplevelsen har større sannsynlighet for å bli god om barnet selv får velge en bok. Å finne en god bok bør være et likeverdig, men veiledet samarbeid.

Leserhistorie og leserbrev

Saricks (2005) påpeker behovet for å finne fram til leserens leserhistorie. Leserhistorien (Kverndokken, 2013) inngår tidligere leseerfaringer, leseforståelse, leseflyt, men også holdninger til lesing, hvordan personen ser på seg selv som leser. Leseformidler, medievaner og bibliotekbruk hører også med i en grundig kartlegging av leserhistorien.

Det er imidlertid ikke alltid gjennomførbart med en slik grundig samtale. I prosjektene *Teksten i bruk* (Larssøn, 2012) og *Lesarhistoria - ny veg til lesaren* (Madsen, 2015) har barn skrevet brev til bibliotekaren - altså en form for skriftlig formidlingssamtale. Brevene er noe ulikt utformet, men i begge prosjekter danner brevene utgangspunkt for besøk av en formidlende bibliotekar.

Den vil jeg lese!

Prosjektet *Den vil jeg lese!* ble gjennom-

ført i 2014/ 2015, og ledet av Oppland fylkesbibliotek. Prosjektets mål var å skape økt leselyst for mellomtrinnslever gjennom et tettere samarbeid mellom lærere og folkebibliotekarer. Bibliotekarer i tre kommuner har gjennomført prosjektet i ett år, med kompetansedeling, bokprat for lærerne, skolebesøk, bibliotekbesøk - og elevbrev. Elevbrevet tilsvarer det som tidligere i artikkelen er kalt leserbrev. For å unngå assosiasjoner til avisenes leserbrev (som det ofte arbeides med i skolen), ble dette begrepet valgt.

Elevbrevene ble brukt til å gi elevene personlige boktips, og for å gjøre jobben overkommelig for bibliotekarene, var de enkelt utformet. Elevene ble bedt om skrive brev stilet til bibliotekaren med svar på 3 - 4 enkle spørsmål, blant annet hva de hadde lest, hva de hadde lyst til å lese, og hva de likte å drive med på fritida.

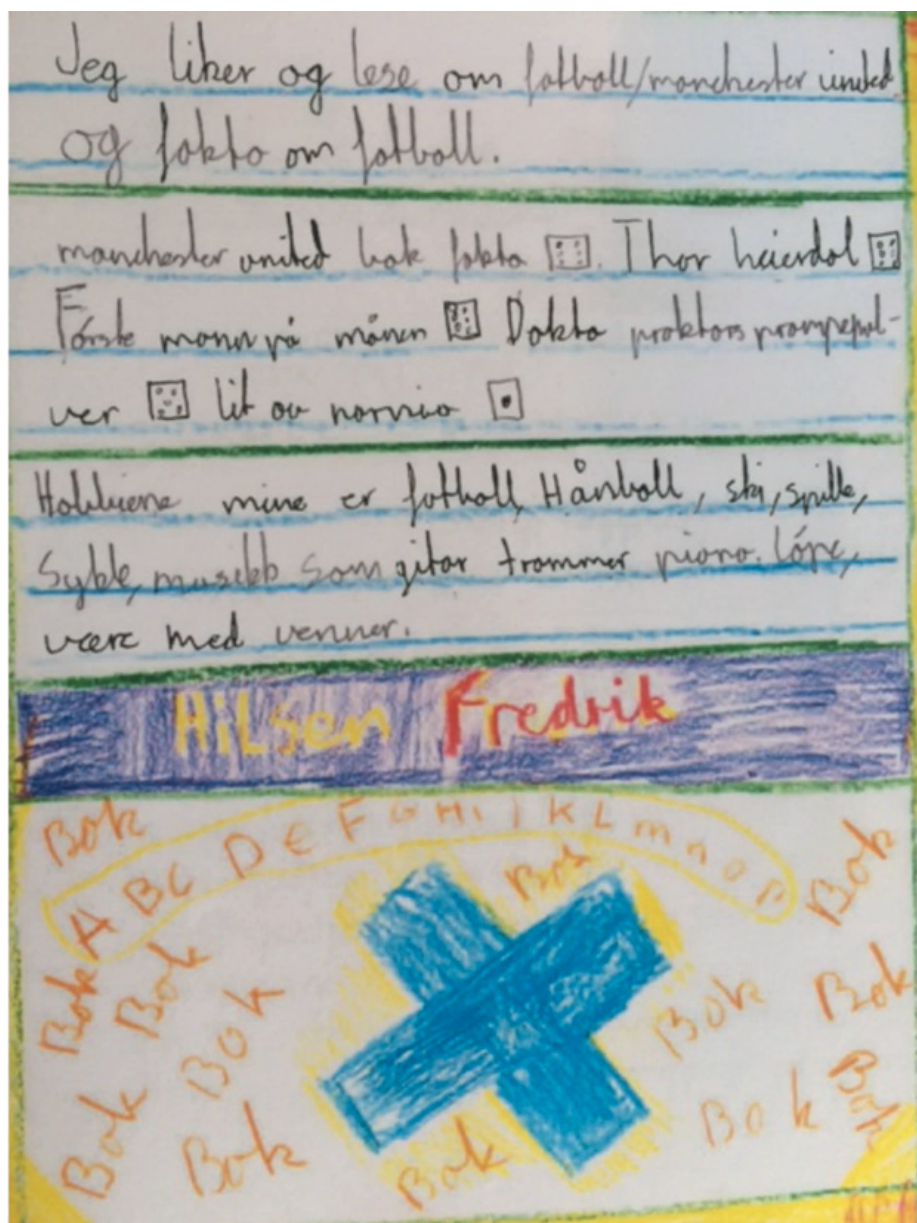
Det var ingen begrensning i sjangre i prosjektet, et variert utvalg fag- og skjønnlitteratur ble formidlet.

Elevene i prosjektet gikk på sjette og sjuende trinn. Denne aldersgruppa ble valgt fordi det kan være en kritisk tid i leseutviklinga. Trykket på å lese er stort i småskolen, og daler noe på mellomtrinnet, da blir det å lese mer og mer en privatsak. På ungdomsskolen er det færre som definerer seg som lesere enn på barnetrinnet. Derfor var det ønskelig å skape gode relasjoner til biblioteket før overgangen til ungdomsskolen.

Erfaringer

Bibliotekarene i prosjektet *Den vil jeg lese!* fikk mye informasjon av brevene, på flere plan. Noen elever kom med generelle ønsker av typen følelser, romantikk og spenning. Andre sa klart hva de ønsket å lese: Guinness Rekordbok, Jack London, fotball og fantasy.

Når en litteraturformidler er invitert til en klasse for å ha bokprat, vil hun som regel legge opp et utvalg bøker hun tror vil treffe på bakgrunn av variabler som alder, kjønn og sjangre. Rammene for brevene var begrensede, men de ga mye verdifull informasjon for formidleren. Det kom fram spesifikke ønsker man ikke kan ane noe om når man legger opp til en generell bokprat. Spesifikke og generelle ønsker sier også noe om de unge lesernes bevissthet om seg selv som lesere.

Mange la flid i å utforme brevene, og skrev mye til bibliotekaren. De pyntet brevene, skrev pent og fortalte om fritidsaktiviteter som håndball, svømming, lesing, gaming, å lage gode smoothier, være med venner og dyr, alpint og dansing. Dette forteller mye om jenta i sjette klasse som har skrevet brevet. Å vite noe mer om enn elevene enn hva de leser, gir et bredere bilde, og en personlig relasjon. Det å skrive til bibliotekaren virker det som om mange har satt pris på, selv om brevskrivning i dag er en nærmest utdødd sjanger. Det er rørende å se hvor mye arbeid enkelte har lagt i brevet.

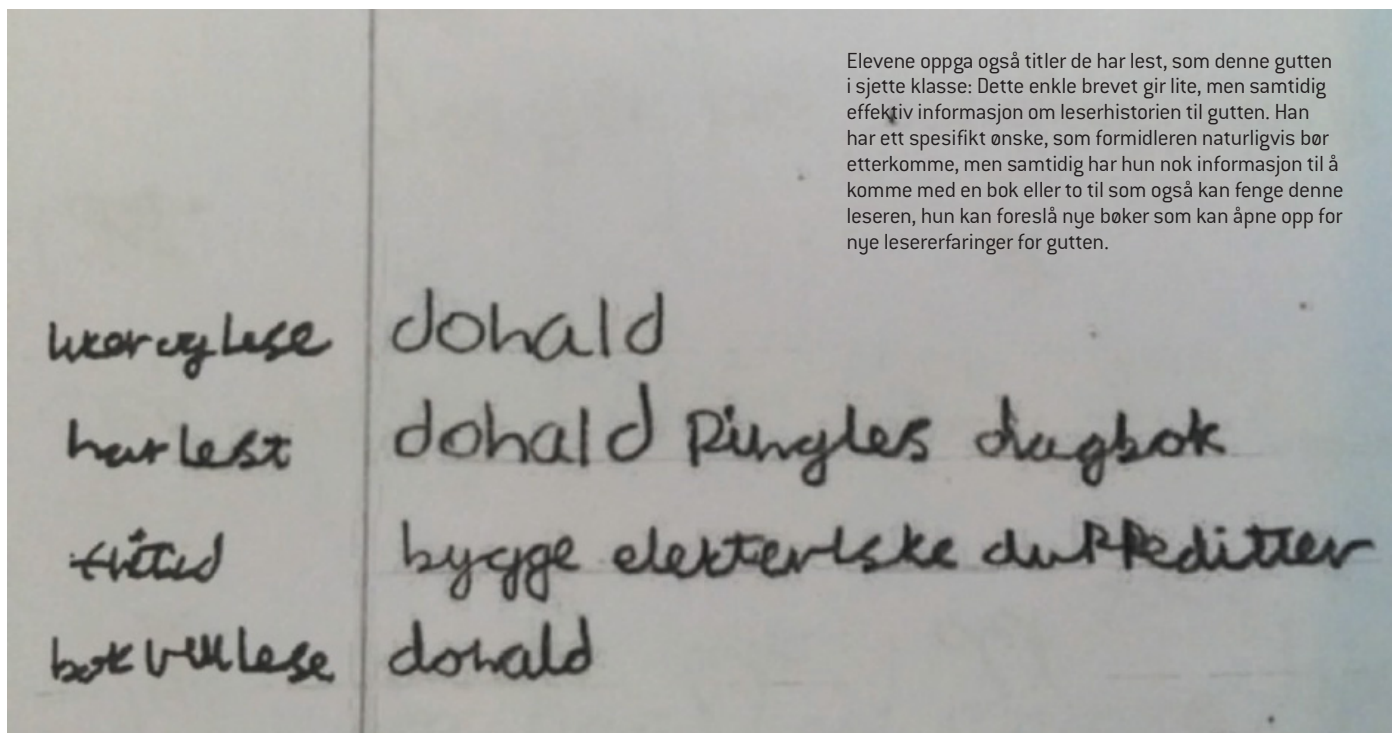
Fornøyd med elevbrev

Bibliotekarene i prosjektet *Den vil jeg lese!* var svært godt fornøyd med å bruke elevbrev. Det var et godt grunnlag for å gi personlig veiledning og konkrete anbefalinger, og ikke minst skapte det gode relasjoner til bibliotekaren. Denne relasjonen kan ikke undervurderes ikke litteraturformidling, å møte hvert enkelt barn som individ i stedet for å se det som en del av en gruppe, klassen.

Hvem er det som står foran meg, hva slags behov har han eller hun, hvordan kan

jeg møte disse behovene, hvordan kan jeg være med på å åpne døren til kunnskap og opplevelse? Slike spørsmål er barnebibliotekarens viktigste verktøy. De motiverer oss til å se enkeltmenneskets behov. Å møte det enkelte barnet med respekt og interesse er en utfordring, men kan være med på å skape en livslang leser (Kleiva, 2003).

Denne relasjonen er positiv i den direkte formidlingssituasjonen, men skaper også relasjoner til biblioteket som institusjon.

Utfordringer

En svakhet ved elevbrevene i prosjektet var at de ikke avdekket lesenivå. Leseferdighetene til en sjetteklassing kan variere svært mye, fra eleven som fremdeles sliter med avkoding og til den modne, erfarne leseren som har begynt å snuse på krim og romaner for voksne.

Å få elever til å formulere noe om eget lesenivå kan være vanskelig. Å spørre om de ønsker bilder i bøkene, tynne eller tjukke bøker, kan gi en pekepinn, men det var et bevisst valg å ikke gjøre lesebrevet for pedagogisk. Biblioteket driver ikke leseopplæring, men leseoppdragelse. Man kan få mye informasjon om lesenivå av utformingen av brevet, og også ut fra hvilke bøker barnet har lest. Det gir en pekepinn om lesenivå, men det var også en utfordring for bibliotekarene i prosjektet å finne en bok på riktig nivå.

En annen problematisk side ved prosjektet var målsettingen om å øke leselysten blant elevene. Å måle leselyst over en begrenset periode viste seg å være problematisk. Bibliotekarenes erfaring var at holdningene var positive, men målsettingen burde kanskje ha vært en annen.

Elevbrevene må også tolkes. At bibliotekaren lese disse med velvilje og interesse, er essensielt for at utbyttet skal bli godt.

Konklusjon

Kombinasjonen av informasjon om leserhistorien, relasjonen til den enkelte elev og oversikt over litteraturfeltet er kraft-

full. Verken lærere eller elevene selv har kunnskapen om litteratur som bibliotekaren har, og elevbrev er et godt verktøy bibliotekaren kan bruke for å avdekke deler av en leserhistorie, finne barnets behov og skape en relasjon. For bibliotekaren gir det også tid til forberedelse og hjelper å skape interesse for hvert barn. Står man foran en klasse, kan enkeltindividene forsvinne for den som skal formidle bøker.

Å personliggjøre formidlingen er en fruktbar vei for både låner og bibliotekar, men store elevgrupper kan gjøre det ressurskrevende og praktisk vanskelig for bibliotekaren. Elevbrevene har også krevd mye av bibliotekarene i prosjektet *Den vil jeg lese!*, men har gitt så mye igjen at flere av de deltagende bibliotekaren har ønsket å fortsette med metodikken. Elevene er også forberedt på en annen måte enn ved et vanlig bibliotek- eller skolebesøk.

Vi ønsker at barna skal oppdras til å bli lesere, og at de skal ha utbytte av både fag- og skjønnlitteratur. I arbeidet med leseoppdragelse bør biblioteket trekkes inn, og elevbrev kan være en god hjelp i dette arbeidet. Bibliotekarens betydning og muligheter kommer tydelig fram i Torhild Madsens oppgave om leserhistorien: «Ved å vise interesse for den enkelte, fokusere på korleis vi kan møte den enkelte sitt behov, og opne for gode opplevingar, kan vi vere med på å forme neste kapittel i lesarhistoria deira.» (Madsen, 2015)

Kilder

Brevik, Thomas, Holmefjord, Astrid, Kleiva, Bente Bing, Sæle, Åshild og Vestrheim, Ragna Helene (2007): *Håndbok i barnebibliotekararbeid*. Oslo: Fagbokforlaget.

Dahll-Larsson, Hanne (2012): *Barnebibliotekarenes rolle i barn og unges leseutvikling*. Hentet fra: http://www.bibsys.no/files/out/bibliotekmoter/2012/presentasjoner/arr20_dahll_larsson.pdf.

Kverndokken, Kåre (2012): *101 måter å lese leseleksa på*. Bergen: Fagbokforlaget.

Kverndokken, Kåre (2013): *Gutter og lesing*. Bergen: Fagbokforlaget.

Læreplan i norsk, kompetansemål (2013): *Læreplan i norsk, kompetansemål*. Hentet fra: <http://www.udir.no/kd06/NOR1-05/Kompetansemal?arst=98844765&km-sn=-1974299133>

Madsen, Torhild (2015): *Lesarhistoria - ny veg til lesaren*. Prosjektoppgåve, skulebibliotek-kunnskap 1.

Oppland fylkesbibliotek (2016): *Den vil jeg lese!* Gjøvik: Oppland fylkesbibliotek.

Peck, Penny (2010): *Readers' Advisory for Children and Tweens*. Santa Barbara: Libraries Unlimited.

Saricks, Joyce (2005): *Readers' Advisory Service in the Public Library*. Chicago: ALA Editions.

Elevbrev fra 6. klassinger i Oppland, 2015.

Formidlingsstrategier

– Ny dansk bog om kulturformidling

«Formidlingsstrategier – En grundbog om kulturinstitutionernes formidling» introducerer til kulturformidling forstået som de bestræbelser, de offentligt støttede kulturinstitutioner som bibliotekerne sætter i værk, for at brugerne kan få viden, oplevelser og muligheder for udfoldelse i relation til kunst og kultur. Med afsæt i kommunikationsteorier skelnes der mellem fire forskellige strategier for kulturformidling. Vi har bedt forfatteren, Kasper Hvenegaard Rasmussen, lektor ved IVA, Københavns universitet, om å skrive en introduksjon til boka.

AV: CASPER HVENEGAARD RASMUSSEN
LEKTOR PÅ IVA, KØBENHAVNS UNIVERSITET

I Danmark kan begrebet kulturformidling spores tilbage til 1950'erne, hvor formidling var et synonym for spredning. Kulturformidling handlede derfor om spredning af kultur, primært forstået som kunst. I alle de nordiske lande har denne forståelse af kulturformidling været en grundpille i den førte kulturpolitik, der skulle sikre, at alle dele af befolkningen fik adgang til kulturarven og den lodige kunst i oplysningens navn. Opførelsen af Henrik Ibsens «Et dukkehjem», en særudstilling af Edvard Munchs malerier og folkebibliotekernes opbygning og vedligeholdelse af litterære samlinger er alt sammen kulturformidlende tiltag, der bygger på hver deres specifikke faglighed. Derfor var kulturformidling tidligere en samlebetegnelse for aktiviteter, der ikke havde så meget med hinanden at gøre. Men én ting havde man dog tilfælles: alle de forskellige former for kulturformidling tog udgangspunkt i det, der skulle formidles. Bibliotekerne i bøgerne, museerne i genstandene og teatrene i skuespillene.

I dag tager kulturinstitutionerne selvfølgelig stadigvæk udgangspunkt i det indhold, der skal formidles, men kulturformidling er med tiden blevet et mere sammensat fænomen. Udviklingen i bibliotekernes litteraturformidling illustrerer dette. Tidligere skulle litteraturformidleren primært give adgang til en alsidig og lodig samling, men med tiden er der kommet flere opgaver til: Nu skal man også kende brugernes litterære præferencer, man skal skabe rammer for, at brugerne kan formidle til hinanden, de-

signe litterære udstillinger, skabe skrivesteder og facilitere læskredse bare for at nævne nogle af de nye opgaver for litteraturformidleren. I en bredere bibliotekssammenhæng er dette udtryk for det ofte brugte buzz-word «from collection to connection», og denne udvikling er på ingen måde unik for bibliotekerne blandt de offentlige kulturinstitutioner. I museums litteraturen henvises der ofte til, at museerne tidligere var institutioner, der handlede om noget (indholdet), mens de i dag i højere grad henvender sig til nogen (brugerne). Museerne er med andre ord ligesom bibliotekerne gået fra at været «samlingsorienterede» til at blive mere «brugerorienterede». På lignende vis må teatre og kulturhuse også medtænke brugerne mere, end det var tilfældet tidligere.

Inspiration

Den beskrevne bevægelse fra indhold til brugere har betydet, at kulturformidling ikke længere blot er vidt forskellige praksisser med det samme navn. I dag kan de forskellige kulturinstitutioner lære meget af hinanden, da de i stigende grad har fokus på de samme ting – f.eks. brugernes tilfredshed og deres mulighed for at prøve, opleve og deltage. Tidligere var et musikbibliotek et sted med en samling af noder, musik og musiklitteratur, mens et kulturhistorisk museum inden for musik havde fokus på instrumenter og andre genstande. I dag kan begge institutioner også give den besøgende mulighed for at skabe, producere, spille, dele og diskutere musik. Derfor er bogen «Formidlings-

strategier – En grundbog om kulturinstitutioners formidling» bygget op omkring eksempler fra både biblioteker, museer, teatre og kulturhuse, som kan blive gensidigt inspireret af hinanden.

Som det er antydnet, handler kulturformidling i dag om andet og mere end det at give adgang til kunst og kultur. Derfor er det også sværere at systematisere kulturformidlingen, end det var tidligere. I bogen gøres det med udgangspunkt i forskellige forståelser af kommunikation. Traditionelt er kommunikation blevet forstået som overførsel af et budskab. Det sker i kølvandet på udbredelsen af massemedierne, der ofte blev set som «kanyler», som kunne injicere et givent budskab i den enkelte modtager. I denne form for envejskommunikation er der fokus på budskabet, mediet og afsenderen. Sidenhen bliver nogle kommunikationsforskere dog opmærksomme på, at folk med forskellige kulturelle og sociale baggrunde kan opfatte det samme budskab forskelligt. Det bliver startskuddet til de såkaldte receptionsstudier, hvor der hverken er fokus på det intenderede budskab eller mediet, men på hvordan modtageren opfatter det, der kommunikeres. Hvis modtageren ikke opfatter den oprindelige mening i budskabet, skyldes det ikke længere kun en brist i kommunikationen eller modtageren, men kan forklares med henvisning til forskellige måder at leve og opleve livet på. I lighed med den traditionelle forståelse af kommunikation er der tale om envejskommunikation, men fokus er flyttet fra afsenderen til modtageren. Med fremkomsten af de ►

sociale medier, giver det ikke i samme grad som tidlige mening at forstå kommunikation som envejskommunikation, da de sociale medier bygger på en gensidig dialog. Her er massemediernes skarpe skel mellem afsender og modtager delvist nedbrudt, da flere og flere ikke kun konsumerer indhold, men også producerer det selv. Her er kommunikation noget man deltagere i.

De fire formidlingsstrategier

I det ovenstående er der kort skitseret tre forskellige måder at forstå kommunikation på, hvor der er fokus på henholdsvis afsenderen, modtageren og dialogen. Denne inddeling kan som sagt overføres til kulturformidlingen, da kulturinstitutionerne også i varieret omfang kan prioritere indholdet, brugerne eller dialogen. Men da fokus på brugerne kan være mange forskellige ting i et kulturformidlingsperspektiv, er den modtagerorienterede formidling delt i to, hvor den ene med udgangspunkt i sociologien har fokus på brugernes baggrund og den anden med udgangspunkt i markedstænkningen har fokus på brugernes ønsker. Tilsammen giver dette fire forskellige grundstrategier for kulturformidlingen. I praksis blandes de forskellige strategier ofte, men den viste model er tænkt som et værktøj, den enkelte kulturinstitution kan bruge i sit formidlingsarbejde. I kort form kan de fire formidlingsstrategier beskrives på følgende måde:

Den afsenderbaserede formidling

Her er der tale om envejskommunikation fra institutionen til brugerne, hvor den enkelte kulturinstitutionens medarbejdere nøje har udvalgt det indhold, som brugerne bliver præsenteret for. For bibliotekernes vedkommende er der tale om en traditionel formidling, der vægter samlingen. Her er væsentlige bibliotekariske dyder materialevalg, klassifikation og katalogisering. På lignende vis lægger al anden afsenderbaseret formidling stor vægt på det indhold, der formidles. Fra 1700-tallet og frem er der kommet flere og flere begrundelser for, at kunsten, som eksempelvis skønlitteraturen i biblioteket, har et vigtigt potentiale. Først var den bare skøn, sidenhen blev den moralsk rigtig og et sandhedsvidne. Nogle gange blev den set som samfundsbevarende og andre gange som et korrektiv til den herskende samfundsorden. Fælles for alle disse forestillinger er, at kunsten kan noget særegent og væsentligt. Derfor er

det afgørende vigtigt, at det er den bedste og sandeste kunst og kultur, der formidles, så vi på én gang kan opleve, at vores liv bliver beriget, og at vi bliver til bedre samfundsborgere. Der er med andre ord tale om, at kunst og kultur skal understøtte, at vi bliver myndige samfundsborgere, der på et oplyst grundlag kan deltage i demokratiet. Men der er ofte et paradoks i den afsenderbaserede formidlings syn på brugeren. På den ene side er målet den myndige borger, men på den anden side bliver brugerne i denne proces ofte behandlet som klienter, der er underlagt eksperternes valg. I ren form er den afsenderbaserede formidling udtryk for »de åbne døres politik«. Det er en politik, som fremhæver, at døren til kulturinstitutionen i princippet altid er åben for hele befolkningen, men at den enkelte kulturinstitution ikke nødvendigvis gør sig de store anstrengelser for at få befolkningen til at gå gennem døren.

Modtagerorienteret formidling forankret i sociologien

Den modtagerorienterede formidling, som er forankret i kultursociologien, er stærkt optaget af vekselvirkningen mellem det brede og det smalle kulturbegreb – det vil sige samspillet mellem kultur, forstået som den måde livet leves og opleves på – og kunsten. De centrale spørgsmål i denne strategi er, hvordan modtagerens kulturelle baggrund har betydning for, hvordan kunst og kultur vælges, forbruges og fortolkes. Som den franske sociolog Pierre Bourdieu fremhæver, kan den blåstemplede kunst og kultur ikke kun bruges til oplysning, den kan også underbygge og markere over- og underordnede positioner i samfundet. Derfor er kulturel mangfoldighed målet for denne strategi, hvor befolkningsgrupper fra alle dele af samfundet kan få spejlet og bekræftet deres identitet. Det er en konsekvens af denne strategi, at kulturformidleren ikke kun skal vide noget om det indhold, der formidles, men også, og det er mindst lige så vigtigt, skal vide noget om brugerne. I modsætning til den afsenderbaserede formidling, hvor målet er ensartede biblioteker over hele landet, er udgangspunktet i denne strategi, at den enkelte bibliotek skal tilpasse sig det lokalsamfund, biblioteket er placeret i.

Modtagerorienteret formidling forankret i markedstænkningen

I den modtagerorienterede formidling, som har rod i markedstænkningen, er det

målet, at kulturinstitutionerne er så effektive som muligt, og det kan den enkelte institution dokumentere ved at have høje publikumstal. For bibliotekernes vedkommende udtrykkes dette i besøgs- og udlånstal. Udover at sådanne tal signalerer en effektiv udnyttelse af de offentlige midler, ses populære kulturinstitutioner også som et instrument i de større byers tiltagende konkurrence om at tiltrække turister, skatteborgere og virksomheder. Når det gælder om at tiltrække befolkningen, skifter institutionens syn på brugerne, der her bliver set som kunder. En vigtig opgave for kulturformidleren bliver i denne forbindelse at aflæse de potentielle kunders ønsker og sidenhen tilpasse og markedsføre institutionens tilbud. I modsætning til de to foregående strategier, hvor den offentlige økonomi er et middel til at opnå nogle kulturpolitiske mål, er der i denne variant af den modtagerorienterede formidling byttet om på mål og midler. Her er økonomien et mål og ikke et middel.

Den brugerinddragende formidling

I denne formidlingsstrategi er envejskommunikationen skiftet ud med dialog, indflydelse og deltagelse. Her er brugeren ikke en passiv tilskuer, men bliver inddraget som frivillig, ved interaktiv formidling, som deltager i debatter, i værkstedssaktiviteter, som samarbejdspartner eller som den, der selv initierer og afvikler kulturelle og kunstneriske events i kulturinstitutionelt regi. Et fællestræk ved disse forskellige måder at inddrage brugerne på er, at man forsøger at gøre besøget til en større oplevelse. Det kan være som led i publikumsudvikling, hvor logikken er, at deltagelse kan være en katalysator for lysten til at fordybe sig i den professionelle kunst. Desuden kan brugernes deltagelse hjælpe med til, at kulturinstitutionen får et mere mangfoldigt tilbud. I Sverige og Danmark er »Demoteket«, hvor brugerne producerer indhold til én af bibliotekets særsamlinger, et eksempel på dette. Det kan også være, at brugernes deltagelse ses som et værktøj, der kan få flere til at besøge kulturinstitutionen. Da der ligger flere forskellige argumenter til grund for, at brugerne skal inddrages, er det ikke overraskende, at der tilsvarende er mange forskellige syn på brugerne. Faktisk kan man genfinde alle de forestillinger om brugerne, som er præsenteret i de forrige strategier. Derudover er der to specifikke syn på brugerne, der yderligere kan relateres til den brugerinddragende formid-

ling, nemlig forestillingene om brukerne som partner og innovator. Brukeren ses som partnere, når de i samarbejde med institusjonen produserer innhold, mens brukeren ses som innovator, når et av målene med kulturinstitusjonens virker er at understøtte de besøgendes kreativitet. De fremvoksende «Fablabs» i biblioteksregi er et godt eksempel på dette.

Hvilken strategi er bedst?

I dag er forskjellige former for brukerinddragelse det nye mantra i kulturformidlingen, men det er ikke ensbetydende med, at den brukerinddragende formidling er bedst. De fire formidlingsstrategier er nemlig ikke normative i den forstand, at nogle af strategierne er bedre end andre. Den enkelte strategis anvendelighet og berettigelse kommer helt an på, hvad der er målet med formidlingen, og som det er fremgået, kan der være mange forskjellige mål med kulturformidlingen. Derfor skal modellen med de fire formidlingsstrategier ses som et refleksionsverktøj, kulturinstitusjonene kan bruke i arbeidet med at planlægge deres formidling. Og meget tyder på, at formidlingen kommer til at få en mere fremtrædende rolle fremover. Eksempelvis for bibliotekernes vedkommende, hvor utfordringerne fra digitaliseringen kan imødekommes ved, at biblioteket er andet og mere end en offentlig tilgjengelig samling. Og dette andet og mere involverer næsten alltid forskjellige formidlingsstrategier.

Hvenegaard Rasmussen, Casper [2016]. Formidlingsstrategier – En grundbog om kulturinstitutioners formidling. København: Samfundslitteratur.

«Formidlingsstrategier»

– lest av Lars Egeland

Casper Hvenegaard Rasmussen er lektor på Det Informasjonsfaglige Akademi på Københavns Universitet – den tidligere danske biblioteksskolen. Nå har han skrevet en grunnbok i formidling for kulturinstitusjoner. Med det økte fokuset på formidling i bibliotek er dette en aktuell bok. De som måtte tenke at en grunnbok er en slags enkel håndbok, tar imidlertid feil. Her er betegnelsen grunnbok brukt mer som i begrepet grunnforskning.

Boka starter med å definere hva kulturformidling er. Hva er kultur? Hva er formidling? Kapittel 2 handler om «kulturformidlingens foranderlige vilkår» det vil si de faktorene i samfunnet som har hatt betydning av formidlingsstrategier. Det innebærer blant annet en gjennomgang av utvikling av det kulturpolitiske feltet i Danmark. Danmark fikk sitt Kulturministerium i 1961. I Norge ble Kulturdepartementet først opprettet 21 år seinere. Likevel er det store likheter i utviklingen fra en elitepreget kultur der formidlingen skulle gi befolkningen dannelse, til et ideal om en mer demokratisk kultur der overnfraga- og nedad-perspektivet ikke dominerer.

Kapittel 3, 4 og 5 handler om tre ulike formidlingsstrategier. Det er den avsnederbaserte formidlingen som handler om enveiskommunikasjonen fra kulturinstitusjonen til brukerne i opplysningens tjeneste. Så kommer den mottagerorienterte kommunikasjonen som fortsatt er enveis, men der man er mer oppmerksom på brukerne. Sist er det den «brukerinddragende» formidlinga der et eksempel er Menneskebiblioteket der man kan låne en innvandrer, en homofil, en muslim i en time – hvor poenget nettopp er å engasjere brukeren i en dialog.

I bokas siste kapittel samler Rasmussen de tre formidlingsstrategiene i en modell. I tillegg peker han på noen paradokser og dilemmaer. Han påpeker f.eks. at det ikke er slik at kulturpolitisk kvalitet er det samme som kunstnerisk kvalitet, fordi kulturpolitikken ofte skal tjene an-

dre formål. Ikke minst er det stor oppmerksomhet om en mulig økonomisk gevinst av å satse på kvalitet. Dette er imidlertid svært vanskelig å måle på samme måte som når det argumenteres med at kunst og kultur øker livskvaliteten.

Innen bibliotekene har det skjedd en gradvis utvikling av informasjonsbegrepet. Tidligere oppfattet mange informasjonen om et emne som en slags enhet, - et svar på et informasjonsspørsmål. Gradvis har man blitt mer og mer oppmerksom på at svaret på et informasjonsspørsmål vil variere avhengig av brukeren. Etterhvert også at svaret på et informasjonsspørsmål ikke bare er avhengig av brukernes forutsetninger, men også den aktuelle situasjonen brukeren befinner seg i når spørsmålet blir stilt. Bibliotekene har altså stadig økt sitt fokus på brukerne.

Sjølve kjernen i biblioteksfaget – informasjonsorganisering og gjenfinning – handler om å organisere kunnskapen slik at man på forespørsel kan dukke ned i den og hente opp informasjonen som er svaret på et informasjonsbehov. Derfor har mange bibliotek og bibliotekarer vært mer opptatt av tilgjengeliggjøring – tilgang til kunnskap – enn formidling av den. Dette har gradvis endret seg. Her har bibliotekene hatt mye å lære fra andre kulturinstitusjoner, ikke minst museene. Ved den nye bibliotekloven fra 2014 er bibliotekenes oppgave ikke bare «å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet». Nå skal det i følge loven skje gjennom aktiv formidling. Formidling er mer enn å gi adgang til.

Rasmussen starter boka med et eksempel fra vikingeskipene i Roskilde. Skipene ble gravet ut i 1962 og seinere utstilt i en egen Vikingskipshall. I 1997 ble museet supplert med en Museumøy. Det er ikke nok å se på gamle vikingeskip, på Museumsøya og i havna ligger det kopier av vikingeskip som folk kan seile med. De kan være med å se hvordan man bygger vikingeskip og selv delta i byggingen. Dette er eksempler på «inddragende formidling». Det fremste eksempelet på slik for- ►

midling i norsk bibliotekhverdag må være Biblo, den nye Deichmann-filialen på Tøyen som Bok og Bibliotek skrev om i forrige nummer (se også intervju med Biblio-sjef Reinert Mithassel på s. 42 i denne utgaven). Å lage et slikt tilbud krever inngående kjennskap til brukerne. Der handler det mer om dem, enn om samlingene. Her er det ikke bare snakk om kultur for barn, men også med barn, og av barn.

Det er ikke slik at det bare er en gradvis utvikling fra en formidlingsstrategi til en annen. Det er fortsatt tre strategier som kan brukes til ulike formål. Streaming av arrangementer er f.eks. en digital avsenderbasert formidling. Men det er klart at Rasmussen peker på at dagens formidling bør bygge på å engasjere brukeren. Det er en generell utvikling vi kan se klare paralleller til med hensyn til læringssyn – fra behaviorisme til kontekstuell læring.

Rasmussen problematiserer også den ideologiske begrunnelsen for hvorfor kultur skal formidles. Litteraturen i bibliotekene ble i begynnelsen sett på som samfunnsbevarende, seinere har man vurdert bibliotekets rolle som et korrektiv til den herskende samfunnsorden. Skal kunst og kulturformidling ha en oppdragende rolle? Skal formidlinga bidra til at pengene vi bruker på kultur blir brukt av flest mulig mennesker? Skal formidlinga bidra til at vi får store utlånstall, eller har vi kvalitetsmål som ikke kan telles?

Boka er som sagt ingen instruksjonsbok i formidling. Men i en tid hvor formidlingsaspektet ikke bare er blitt viktigere, men også lovfestet for bibliotekene, er dette en god bok for den som vil fordype seg i både ideologiske, sosiologiske og kommunikasjonsmessige aspekter ved formidling. Jeg likte spesielt godt ABM-perspektivet i boka!

Av Lars Egeland, direktør for Lærings-senteret ved Høgskolen i Oslo og Akershus

Omtalt bok:

Casper Hvenegaard Rasmussen:
Formidlingsstrategier
En grundbog om kulturinstitutioners formidling
Kbh: samfunslitteratur, 2016. 223 s.

Støtte til Furuset

Kronprins Haakon og Kronprinsesse Mette-Marit under innvielsen av Furuset Bibliotek.
Foto: Anette Andresen.

Kommunalminister Jan Tore Sanner har delt ut midler til bibliotek og prosjekter for å styrke digitale ferdigheter. Furuset bibliotek- og aktivitetshus får 100.000 kroner - som eneste i Oslo. «Jeg er glad for å kunne støtte opp om disse viktige lokale opplæringstiltakene. Regjeringen håper alle deler av landet vil utvikle gode tilbud knyttet til veiledning og opplæring innen grunnleggende digitale ferdigheter», sier Sanner til Groruddalen.no. ■

Travel sommer

I sommer hadde bibliotekarene ved Sandnes bibliotek hendene fulle. «Sommermånedene i kulturavdelingen er travle. Det går så det suser», sier bibliotekar Anna Moody til Sandnesposten.no. I juni lånte biblioteket blant annet ut 1000 flere barnebøker enn i fjor, og de mest populære titlene var «Dustedagboka» av Rachel Renée Russell, «En pingles dagbok» av Jeff Kinney og «Gutta i trehuset» av Andy Griffiths. I voksenavdelingen er krimbøkene som alltid like populære, mens noen av sommerens hitter er bøkene til Elena Ferrante og Lucinda Riley. ■

Ordfører som vikar på biblioteket

Da det nye biblioteket i Vågsøy sto i fare for å bli sommerstengt, valgte like gjerne ordfører Kristin Maurstad å steppe inn som sommervikar. «Eg diskuterte litt med kulturleiaren, og fann ut kva veker dette galdt. Sidan eg var i Måløy, og ikkje hadde så store planar, tilbød eg meg då å vere bibliotekar», sa Maurstad til NRK Sogn og Fjordane. Gjennom perioden jobba Maurstad halve dagen som ordfører, mens resten av dagen var viet til biblioteket. ■

Storvilt safari

Velkommen til safari.
Bland storvilt- og andre nyheter.
Hent ny katalog
Bok & Bibliotek
22-23/9
G01:21

WILDLIFE LIBRARIES

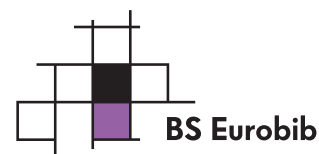
Møt Elna, Elof og Leopold.
En møblekolleksjon som eksponerer
og oppbevarer bildebøker.
Lekne og finurlige former og funksjoner
med høy materialkvalitet.
Alt med omsorg for både brukere og miljø.
Møbler for barn på barns vilkår.

Hold utkikk etter vår nye katalog som snart
sendes ut, eller ta en titt i nettbutikken
og se nyheter allerede nå.

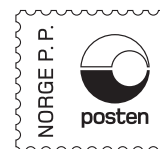
WE
ARE
LIBRARY
PEOPLE®

Drømmer du om å trylle frem et magisk univers i ditt bibliotek?
Bli med oss på eventyr!

www.bseurobib.no
PART OF LAMMHULTS DESIGN GROUP

Returadresse: Bok og Bibliotek
DB Partner AS, Postboks 163,
1319 Bekkestua

Bli inspirert!

Informasjon om abonnement:
www.bokogbibliotek.no